

2005 / 1.

Ára: 500 Ft

folkMAGazin

XII. évfolyam, 1. szám

Ádám István „Icsán” temetése
(Szék, 1980. augusztus 30. – Halmos Béla felvétele)

A TARTALOMBÓL:

4. Az Ifjúforrás Venezuelában
Szigetvári József
6. III. CIOFF World Folkloriada
Héra Éva
7. Folk-szerda Debrecenben
Krakkó Ákos
8. Varga Gyulára emlékezem
Falvay Károly
10. Az ÖRÖKSÉG közgyűlése
Szigetvári József
12. Tanulmányúton a Felvidéken
Sereg Mátyásné, Gulyás Antalné
13. Advent a Hargitával
Záhonyi András
14. Gyűjtések a Jászságban
Kocsán László
16. Könyv a jászok viseletéről
H. Bathó Edit
20. Somoskai Faluhét - II. rész
Bolya Mátyás
22. FOTÓGALÉRIA
Avar Panni
27. SMS folklór?!
Darmos István
28. Beszélgetés Palya Beával
Sándor Ildikó
30. Egy víg este Gyulafirátóton
Kóka Rozália
32. Halmos Béla „Icsán”-ról - IV. rész
K. Tóth László
35. Árendás Péter, a sokoldalú brácsás
Abkarovits Endre
40. Két bordósípos dudák Európában
Kozák József
42. Hanganyagok digitalizálása III.
ifj. Vitányi Iván
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

FARSANGOLÁS

Apai nagyapám azon mondása, miszerint nem az a fontos, hogy ki beszél, hanem mit mond, a farsang idejére mindig érvényét veszítette. Ilyenkor keresztülléphetett előtte a „tyúk”, s még hangosan kukorékolhatott is, ha kedve úgy tartotta. Az idő az orvos, mondogatta a keserű kapadohánytól sercintve szellős fogai közül az aranylókópórral felszórt ház földjére.

Jön a tavasz, az majd kigyógyítja a farsangi fonákságokat! A családokban majd újból a „kakas” kukorékol, a pörgelapok is visszakerülnek a férfiak fejére, s végre megszabadulnak a szalagjuk mögé felszúrt kormos tollseprűktől is.

A vidámságtól is duzzadó menyecskék farsang idején még attól sem szésszennek fel, ha a hozományba kapott zöldterítő vetett ágyaikat igazítva, valamelyik hímzett párna alatt egy hibernált mezei siklót találnak, tudják, a hivatalan vendég nem kívánja ingyen szállását, tavasszal vedlett bőrével fizet, amit a gyerekek majd bevisznek az iskolába Bicsok tanár úrnak, hogy helyezze üveg alá, a többi mellé...

Lyukas pléhfazekak, kútágasokról leakasztott láncos itatóvedrek, repedt fűzfateknők veszett kereplése élénkíti a szunnyadni készülő farsangi estét. Most is hallom a macskamézet csurgató szilvafákkal szegett házunk felé érkező „fársángosok” zaját. Lehetek nyolcan-tízen, nők, férfiak vegyesen, a fiatalabbja rongycafatokba öltözve, nyakukban lógó, halványsárgán világító istállólámpával, derekukkal a gyalogszán rúd-jához istrángozva vonszolták az eplényfán álló, nyársakba kapaszkodó hangos társait, akik torkuk szakadtából fújták az éneket, rikoltották rögtönzött gyermekijesztő rigmusait. Kormos arcukat a páratól könnyező ajtónk ablakszemére tapasztották, karjukkal ijesztő kelepelésbe kezdtek,

mint a fekete varjak disznóvágáskor a kert végében belet húroló öregasszonyok felett. Még mielőtt a kegyetlen zörgetéstől leszakadt volna ajtónk kilincse, anyám beengedte a „messzi tájról érkező, kifáradt, kiéhezett, héthatáron üldözött idegen szállókként” bekeveredőket. Aznap délután süttöt, még illatozó csörögével rakott tállal a kezében fogadta a fársángosokat, nyomában apám igyekezett levegőhöz juttatni a kukoricaszotka-véggel ledugaszolt szilva- és mézelt-pálinkás üvegeket, de a „vidám megszállók” egyikből sem voltak hajlandók fogyasztni, amíg a ház asszonyát hajadon fővel, leeresztett konttyal, féhér pendelyesen nem szánkóztatják meg! Hangos viháncolás közepette vetköztették anyámat, majd a természetes molnár szomszédunk birtelen ölbe kapta, és meg sem állt vele az udvar közepéig, ahol ráültette a gyalogszánra, és nagy derendóciával mindahányan a Máté-kútjáig siklottak. A kútból vizet merítettek, anyámat megmosdatták, hogy a vizes arcára jobban tapadjon a korom...

Visszafelé, a meredeken már ő húzta a szánt, hogy meg ne fázzon, a többiek meg kézbeli szerszámaikat csapkodva kísérték. Rövid vendégeskedésük után szüleimet is beöltöztették, hogy együtt indulhassanak a következő házhoz. Így folytatódott hajnalig. Akkorra már az egész falu a feje tetejére állt, még az öreg anyajuhok is gyanúsnak vélték magukon az irhát...

Ha nem lenne tükör, akkor reggelente nem látnánk, hogy kormosak vagyunk, mondta az egybegyűlteknek egy forrószegi farsangoló asszony, aki azt is megfigyelte, hogy a hitetlen éjjeli bakter a farsang ideje alatt zavarodottságában olykor a református parókia szalmakazlai előtt is keresztet vetett...

Széki Soós János

Advent a Hargitával (13. o.)
fotó: Fuchs Lehel

Tíz óra, és megint nyár...

Élmények, emlékek, gondolatok a százhalombattai Ifjúforrás Táncegyüttes venezuelai turnéjáról
(2004. november 14. – december 4.)

Köd, eső, sötétség, hideg hajnal – november. Fürdőruha, napolaj, rövidnadrág, hőség – június, július, augusztus. Fürdőruha, napolaj, rövidnadrág, hőség és november, hát ez maga a földi paradicsom. Szinte elképzelhetetlen egy magyar fiatal számára. Ezek a gondolatok kavarogtak a fejemben, miközben a Lufthansa 435-ös Frankfurt–Caracas járatán kényelmesen hátradőltem a fotelben, és az utaskísérő által felszolgált ebédről próbáltam megállapítani, hogy mi az? „Még tíz óra” – súgtam Schäffer Erzsébetnek, a Forrás elmaradhatatlan krónikásának, a Nők Lapja kiváló újságíró-nőjének fülébe. „Sefike, tíz óra és megint nyár...” Hogy milyen régóta hűséges társunk a Sefi, azt az is jelzi, hogy a most utazó együttes már a harmadik generáció, amelyikkel átszeli az óceánt. Annak idején 1994-ben először Mexikóban és Amerikában, aztán Argentínában és Uruguayban, később Japánban, aztán újból Mexikóban vállalta, hogy hírt ad egy néptáncegyüttes mindennapjairól a világ túlsó felén. Mivel a turnét megelőző hetek iszonyatos hajtással, próbákkal teltek (november 13-án még próbált, csomagolt és fellépett az együttes, 14-én hajnali négy órakor gyülekeztünk), az ebéd elfogyasztását követően hamarosan mindenki álomba merült. Az óriásgép magabiztosan haladt nyugat felé, és már csak azt vettük észre, hogy a fedélzet kitaró munkatársai a leszállás közeledtét jelentő munkájukat végzik: gyűjtik a fejhallgatókat, ellenőrzik a biztonsági öveket. Lassan, lassan megpillantottuk a dél-amerikai kontinenst, alattunk hívogatóan (már-már giccsesen) zöld tengerpart, pálmafák, később feltűnt Caracas látképe. Néhány perc múlva a betonon gurultunk, és el sem akartuk hinni, amikor a repülőgép kapitánya azt mondta: „Bien venidos a Caracas!”

A gépet elhagyva azonnal szembesültünk a ténnyel: itt bizony nyár van. Forróság csapta meg arcunkat, mosolyogva konstatáltuk hogy jó helyre érkeztünk. Nem kis feltűnést keltettünk, hiszen közel negyven, egyforma öltönyös, kosztümös fehér embert ritkán látnak erre felé. Többen arra tippeltek, hogy valami új, európai légitársaság személyzete érkezhettek meg. Ebből számos vicces félreértés alakult ki, még a gépek fedélzetén is. Egyenruhánkat meglátva rendszeresen utaskísérőnek néztek bennünket. (A táncosok jókat derültek, amikor felszállás előtt Frankfurtban a fedélzeten vagy öt utas kért meg engem, hogy tegyem fel táskájukat a csomagtartóba.) A tranzitot és az útlevélvizsgálatot – Fenyves János tiszteletbeli konzul segítségével – sikerült gyorsan és soron kívül magunk mögött hagynunk. Ilyen sem volt még, hogy egy magyar néptáncegyüttes számára külön ellenőrzőpultot nyissanak.

A váróteremből kilépve boldogan mondogattuk: november, november, és élveztük, hogy a reggeli zimankós és undokszürke, hideg, esős Budapestet ezúttal a karib nyár váltja fel. A táncosok el sem akarták hinni, hogy 15 óra elteltével nem csak egy másik világ, de egy másik éghajlat részesei lehetünk. A tranzitból kilépve barátaink vártak, az Alejandro Cruz Quinal együttes táncosai, akik 2003-ban a Summerfesten Százhalombattán, illetve 2004-ben a Folkloriádán képviselték Venezuelát. Nagy megtiszteltetés volt számunkra, hogy a várakozók között itt volt Maria Grisel is, a CIOFF Venezuela elnöke.

Miután sikerült a mintegy 700 kilogrammnyi rekvizitot feltenni az autóbuszra, az elindulást követően eszembe jutottak azok az akadályok, amelyek a turné megvalósítását nehezítették. A már-már reménytelen pénzügyi helyzet, a turné időpontja (november 14. – december 5.) miatt várható akadályok, a túlsúly okozta szállítási gondok, az oltások beszerzése (mintegy 600.000 Ft többletkiadást jelentve az amúgy sem csekély költségvetés mellett).

Mégis sikerült, és mert az idáig vezető út egyáltalán nem volt könnyű, érthető boldogsággal és várakozással szemléltük az autóbusz ablakából az elsuhanó caracasi képeket. Nem kisebb megpróbáltatás várt ránk, mint egy 11 órás autóbuszos utazás Caracásból a keleti partvidéken lévő Cumanacoaig. Helyi idő szerint hajnali három órakor (magyar idő szerint reggel nyolc órakor, vagyis közel 28 órás utazást követően) végre megérkeztünk a világ túlsó végén lévő kisvárosba. Legnagyobb meglepetésünkre vagy 30 táncos és egy elképesztő hajnali parti várt bennünket: pezsgő, különlegesen finom ételek, vérpezsdítő salsa zene és persze tánc, mert a venezuelaiak mindig és mindenhol táncolnak, ahol a zene megszólal.

Amikor egy magyar néptáncegyüttes szétlész Venezuelában

Másnap (pontosabban aznap) reggel megkezdtük a turné szakmai programjait. Igaz, előtte „be kellett lagnunk” Cumanacoát. A szállodai szoba függönyét széthúzva érdekes látvány tárult elém: balra a Circus Amazonas kissé megkopott sátra, jobbra pedig a fő utca. Hiába, no – gondoltam magamban –, a fő utcák mindenhol egyformák: kirakodó árusok, forgalom, nyüzsgés. Azt, hogy mindez mégis Dél-Amerikában van, a CD-árus magnójából bömbölő hamisíthatatlan latin zene, az utcán siető fekete hajú, kreol bőrű emberek jelezte. A szobámmal szemben lévő hegyet pedig időnként felhők takarták el, ez is valami venezuelai vagy talán karibi sajátosság: felhők, hirtelen lezúduló eső, és mindezt percek alatt felszárító napsütés.

A csendes szemlélődést, az akklimatizálódás rögzös útján megtett első lépéseket követően elindultunk a fellépésre.

Egy iskolába készültünk, ami aztán naponta akár többször is előfordult velünk a turné során. Még élénken élnek bennem az argentin turné emlékei, amikor egy-egy iskolai fellépés mély nyomatokat hagyott bennünk: sikoltozó gyerekek, autogramkérések – nagy élmény egy európai számára. Minderre megpróbáltam felkészíteni táncosaimat, de arra, ami az itteni fellépések során történt, nem mertem volna gondolni.

A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség (1011 Bp., Corvin tér 8.) köszöni az egyszázalékos felajánlásokat, továbbra is várva támogatásukat. Adószámunk: 19635394-1-41

Már az első iskola is meghökkentett, amikor a buszból kiszállva mintegy ezer, magyar zászlót lengető gyereket pillantottam meg. Hatalmas tapsviharban törtek ki, amikor meglátták a táncosokat. (Ráadásul két kis busszal mentünk, előbb a női tánckar érkezett meg, és később a fiúk.) Szegény táncosok, annyira zavarban voltak, hogy szerintem nem is értették, mi történik velük. Az iskolai program mindig hasonló volt: előbb felhúztuk a zászlókat (magyart és venezuelait), elénekeltük a himnuszokat. (Hogy honnan szerezték meg a magyar himnusz kottáját Cumanacoában, az a mai napig rejtély, de az egyik iskolában a helyi tanulók játszottak el, olyan nagy igyekezettel, hogy mi alig bírtunk énekelni, mert kicsorduló könnyeink nem hagyták.) Aztán a tanulók rendre rövid műsort adtak tiszteletünkre. És végül mindig mi következünk.

Érdekeselek ezek a venezuelai iskolák: valamit nagyon jól csinálnak, az biztos. A gyerekek nyitottak, csintalanok, érdeklődőek, rendkívül barátságosak, elevenek, de soha sem fegyelmezetlenek, nem lépnek túl bizonyos határokat. (Viszont meg lehet őket buktatni, és a nevelők attól sem riadnak vissza, hogyha gond van, lekeverjenek egy fülest.) Egyenruhát viselnek (évfolyamra, tagozatra lebontva), ezért az utcán be lehet azonosítani, hogy melyik iskolába járnak. A tanítás minden szakasza előtt (délelőtt, délután) eléneklik a himnuszt. Kérdésre, hogy miért, azt válaszolták: mi az, hogy miért? (Tessék csak elképzelni, amint a hazai iskolákban, az általános és a középiskolákban egyaránt, a tanítás előtt a tanulók fegyelmezetten állnak, és zenei kíséret nélkül eléneklik a Himnuszt. Közben arra gondolnak: ha tanulok, nemzetem javára leszek!) A fellépést követően mindenhol a tantestület látta vendégül az együtttest, ismeretlen de nagyon finom süteményekkel, ételekkel, süttekkel és soha nem láttott gyümölcsökkel.

Biztos sokáig emlékezetes lesz az a pillanat, amikor kakaóval kínáltak meg. Életemben először láttam kakaóbabot, amelynek hatalmas barna magjait sűrű, fehér massa veszi körül. Nos, én szintül meg voltam győződve, hogy azt kell megenni. Megkínáltak, és mint mindenre nyitott európai, gyorsan elkezdtem rágcálni a babot. Minden ízlelőbimbómmal a finom kakaóízűt kerestem. Azt az elképedt arcot, amit a helyiek vágtak! A bab ugyanis olyan rossz, hogy elmondhatatlan! A fehér masszát kell lenyalogatni. Az édes, de mégis kakaó ízű, finom, olvadt, fehér csokira emlékeztet. Olyan voltam, mintha valaki az őszibarackból a magot akarná megenni.

Egy iskolában a fellépést elmosta a trópusi eső. (A lezúduló víztől két méterre sem láttunk.) Kínos volt a helyzet: ott szorongtunk a szűk iskolában vagy 600 gyerekkel, szakadt az eső, pára, forróság. És akkor megkezdődött a kétórás autogramosztogatás. Egyébként is, mindig és mindenhol autogramot osztogattunk, néha majd egy óráig. Gyakran váltottuk egymást: a táncosok egyik fele pihent, a másik autogramot osztott, aztán csere. De ebben az iskolában nem volt menekülési útvonal. Folyamatosan aláírtunk, aláírtunk és aláírtunk... Aztán elkezdtünk játszani a gyerekekkel: piros pacsit, zümmögőt, és még sorolhatnám mivel próbáltuk elűtni az időt. Nem tudom, ki élvezte jobban azt a délutánt, a fellépésről lemaradt magyar táncos vagy a venezuelai kisgyerek.

Minden esetre belekóstolhattunk a sztárság egyáltalán nem könnyű mindennapjaiba. Hányszor, de hányszor fordult elő, hogy testben és lélekben iszonyatos fáradtsággal érkezünk meg reggel

*Puerto Ordaz Nemzeti Park,
Llovizina vízesés*

valahová fellépésre. Tipikusan az a helyzet, amikor az embernek meghalni sincs kedve, nem hogy bőrdöket pakolni, beöltözni, és fellépni. Ám amikor megérkeztünk, és megláttuk az iskola kapujában a magyar zászlókkal álló, felajzott több száz fős tömeget, akkor néhány sóhajtás és lelki gyakorlat után olyan mosolyogva szálltak le a táncosok, mintha világléletükben ezt csinálták volna. (Az idő haladtával ez persze egyre nehezebben ment, de valahogy mindig volt tartalékuk.)

A délelőtti egy, néha két iskolai fellépést szinte minden este követte még egy, általában másfél órás önálló est is. Ezeket környező településeken, fesztiválokon szervezték. Persze a technikai körülmények, a le-lezúduló trópusi eső mindig próbára tették a tűrő- és állóképességünket, de nem volt mit tenni: a közönség olyan hihetetlen rajongással és szeretettel várta a magyar együtttest, hogy nem lehetett cserbenhagyni a sokszor esőben váró rajongókat. A venezuelai a világ egyik leghálásabb közönsége. Eleinte nem értettük, sokszor ugyanis számunkra teljesen érthetetlen helyeken, egy-egy mozdulatnál vagy eseménynél kezdtek el bravózni, tapsolni. Volt olyan, hogy koreográfia végén felpattantak, és állva tapsoltak (Lévai Péter „Üveges és laskanyújtó tánc Györgyfalváról” című tánca után például mindig ez történt.)

Egyik legszebb élményünk egy kirándulás volt, amikor egy kicsi karib szigetre vittek el bennünket. Fehér homok, smaragd zöld tenger, vízbe lógó pálmafák jeleztek, hogy vannak olyan helyek a földön, ahol novemberben sem múlik el a nyár... Élveztük is minden percét ennek a napnak!

A cumanacoi napok hamart elmúltak. Utolsó este a helyi együttes díszvacsorát rendezett számunkra. Venezuelai karácsonyi ételeket szolgáltak fel, jelezve, hogy mennyire fontos számukra a Forrás. És mert a család legszentebb ünnepe a karácsony, ezt szerették volna megosztani velünk...

Másnap sírva búcsúztunk egymástól, és elindultunk dél felé, ahol Bolívar állam és a minket eredetileg meghívó néptáncfesztivál várt bennünket. Cumanacoát örökre a szívünkbe zártuk, és az az a jóleső érzéssel indultunk el, hogy minden bizonnyal ők sem fognak bennünket elfelejteni. Megértettünk valamit ebből a fantasztikus országból, amely anyagi javait figyelembe véve nem, de szeretetben és ölelésben a világ egyik leggazdagabb országa. És ebben mindannyian biztosak voltunk. (Folytatása következik.)

Szigetvári József

III. CIOFF WORLD FOLKLORIADA

— 2004. AUGUSZTUS 12-22., MAGYARORSZÁG —

Hollandiát és Japánt követően Magyarország adott otthont szervezetünk legnagyobb rendezvényének, melyet ezúttal – nemcsak azért, mert időpontja egybeesett a XXIV. Nyári Olimpiai Játékokkal – „A népművészet olimpiája” szlogennel reklámoztunk. 72 ország 2200 néptáncosa és népzéne-sze találkozott Magyarországon, és 1600 hazai gyermek és felnőtt táncos volt a házigazdája a programoknak.

A fesztivált augusztus 12-én Pécsen nyitottuk meg, majd 54 település 228 előadásán 400 ezer néző tekintette meg a programokat, s végül augusztus 22-én, Budapesten színpompás felvonulással zárult a rendezvény. A közönség és a vendégek nemcsak a színpadi előadások alkalmával találkozhattak egymással, hanem az éjszakai közös mulatságok, a vendéglátó kis falvak, a közösen elfogyasztott ételek, borok, kirándulások tették maradandó emlékké a találkozót mindenki számára.

Rendezvényünk célját és értelmét talán köztársasági elnökünk, Mádl Ferenc üdvözlő szavai fejezik ki a legpontosabban: „A XX. század modern, ipari társadalmi fokozatosan fölszámolták azokat a közösségeket, melyek századokon át meg tudták őrizni ősi kultúrájuk örökségét. Ma egyre kevesebb helyen lehetünk biztosak abban, hogy a hagyományok hagyományos módon is megőrizhetők. Ezért vált szükségessé, hogy a modern civilizáció mentse meg a múlt kincseit, amelyiknek ereje korábban megsemmisüléssel fenyegette. E felelősség vállalását bizonyítja ez a rendezvény is. A nemzeti identitás, a hazaszeretet a legtermékenyebben a kultúra értékeiben élhető meg. Saját műveltségük, szellemi örökségük őrzésével a világ népei nemcsak önmagukat, hanem egymást, az egész emberiséget gazdagítják”.

A házigazdák nevében köszönöm a támogatókat, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap-program, Pécs Város Önkormányzata, a Baranya Megyei Önkormányzat, a CIOFF, az UNESCO és a rendező városok támogatását, a kollégák és az önkéntesek munkáját, akik részt vettek e nagyszabású esemény lebonyolításában.

Úgy vélem, ez a fesztivál ékesen bizonyította, hogy mindazok a célkitűzések és feladatok, melyek megvalósításán szervezetünk évtizedeken át dolgozott és dolgozik, megteremtették a párbeszédet a különböző kultúrák között.

Héra Éva

fotó: Bécsi Erzsébet

Szita, szita, péntek, szerelem csütörtök...

Folk-szerda

Folk-szerda a Tuticumban, a „debreceni Soho” kellős közepén – diszkók és divatos klubok szomszédságában. A beszédes név két okból is magyarázandó. Egyrésztől senki ne keressen, ne rokonítson képzetet a mára hungaricumvá vált ital és a hely neve között. Ahogy mondani szokták, csupán a képzelet szüleménye – bár debreceni néptáncos, népzeneész körökben pletyka kering arról, hogy a névadót egyszer bizony látták, amikor is megkóstolta a fent említett nedűt...

Másrészről a folk-szerda szorul magyarázatra, amelyre ezen sorok hivatottak. Az alapötlet valahol egy táncház emléke és egy táncpróba utáni, poharazgató beszélgetés szerencsés elegyeként született. Amolyan nagy-nagy hiánypótlásként, hagyományteremtésként, szórakozási alternatívaként, vagy elméleti síkról közelítve „nép-nevelésként”. Mert bizony nem ritka, hogy a fentebb említett diszkóból, bárból, bekeveredik egy-egy legény vagy leány, aki aztán ott ragad, vagy éppen fintorogva vissza is fordul. Aki marad, azt isten hozta, aki szájhúzogatva távozik, hát isten áldja, hadd menjen. Na de ne rohanjunk ennyire előre.

A debreceni Bajcsy-Zsilinszky utca egyik pincéje, a Tuticum olyan hely, ahol rendre összegyűlnek a város néptáncot, népzeneét kedvelő, „tisztos” polgárai.

Tóth Ottó a „tulaj”, a debreceni Hajdú Táncegyüttes régi-új tancosa, akivel fejtegetni próbáljuk, kinek és miről is szól a folk-szerda. Megállapítjuk – amolyan frappáns válaszként –, hogy mindenkinek szól, bárki részese lehet, s hogy a közösség, a baráti, már-már családias légkör, ami különlegessé teszi.

– Emberi lépték a csarnoknyi táncházakhoz képest. Egy visszafogottabb, ezáltal személyesebb találkozási lehetőség, ahol ugyanazt a bort issza a legvirtuózabb táncos, mint a „kettőt jobbra, kettőt balra-hivatalnok”. A folk-szerda ötletét a régi, mára kissé elfeledett baráti beszélgetések hiánya szülte – meséli Tóth Ottó. – Régóta hiányzott már Debrecenből egy olyan hely, egy olyan alkalom, egy olyan hangulat, mint amilyen a folk-szerdák alkalmával fogadja a Tuticumba betérőket. Nem táncház, ahol abban mérik a legényt, hogy hány pontot ismer, vagy a leányt, hogy miként forog. Ezen szerdák alkalmával összejön egy baráti, mégis nyitott társaság, akik

népzeneét hallgatnak, miközben mindenféle témáról beszélgetnek. Aztán, vagy közben, ha a kedvük úgy hozza, hát énekelnek, vagy éppen táncolnak. Három-négy párnál több nem fér el a táncterem, mi több, így is gyakran „összegabalyodnak” a mozdulatok – de pont ettől szép, ettől más a hely hangulata.

– Kik muzsikálnak a folk-szerdák alkalmával? – faggatom tovább Ottót, újságíróként, mégis táncos kíváncsisággal.

– Kezdetben úgy gondoltuk, hogy a szerdák szóljanak népzeneről és táncról – kapom a választ. – Terveztük, hogy majd alkalom adtán fellépő zenekarokat is felfogadunk, de ha erre éppen nincsen lehetőség, hát majd hallgatjuk kedves felvételeinket. Azóta nem telt el úgy szerda, hogy ne lett volna élő zenés koncert, hamisítatlan táncos hangulat. Fellépett, muzsikált már nálunk a Karikás és a Szeredás együttes, Molnár Miki a barátaival, de rendre eljönnek hozzánk nyíregyházi népzene szakos főiskolások is, akik egy bandába összeállva hajnalig húzzák. Várjuk a Tékát, akik már bejelentkeztek, mint ahogy szívesen és szeretettel fogadunk minden zenészt, zenekart, bárhonnan is keverednek közénk. Nem ritka, hogy megjelenik egy-egy „magányos” muzsikis is a hangszerével, akinek természetesen mindig jut egy szék, egy hely, az éppen soros zenekarban. Hálás közönségnek húzzák, és egy kis gázsi is csurran számukra.

– Többször beszélünk már a családias és bensőséges légkorról. Kik a zenészek hálás közönsége, a folk-szerdák vendégei?

– A legváltozatosabb, legszínesebb társaság. Könnyen részesévé válhat bárki. Néha azt veszem észre, hogy új arcokat látok – egyszer, kétszer, háromszor –, aztán legközelebb már együtt éneklünk. Jó látni, hogy olyan emberek is nálunk ragadnak, akiknek amúgy eszükbe sem jutna, hogy elmenjenek egy táncházba, vagy hogy magyar népzeneét hallgassanak. A folk-szerdák alkalmával jól látszik, hogy milyen közösségteremtő és megtartó ereje van a magyar népzene- és tánc kultúrának.

A folk-szerda a debreceni Tuticumban tehát ezen gondolatok mentén, a maga eszközeivel és hangulatával építgeti ezt a közösséget. Táncsal, zenével, egymással.

Krakkó Ákos

Ha ezen sorokat olvasgatva valakinek megtetszik a debreceni folk-szerda rendezvény, vagy zenészként éppen Debrecenen át vezet útja, hívja fel Tóth Ottót (30/219-9111), nagy szeretettel fogadják minden új arcot, új zenekart.

Kedves gyerekek és felnőttek! Gyertek el hozzánk, s mutassátok meg nekünk, mennyivel lettetek ügyesebbek, s mi minden szépet tanulhattok, készítettetek és készítettetek még óvodátokban. Az óvónénik, dadusnénik mellett szüleiteket is nagyon várjuk, hogy veletek együtt tudjanak örülni, játszani és kézműveskedni!

Játszani és táncolni a Kiskanizsai Általános Iskola tornatermében lehet. Hogy minden csoportot a kisebbek is türelmesen végig tudjanak nézni, 10 percnél hosszabb műsorral – ha lehet – ne készüljete! Ajándékot is kaptok majd! A produkciója után minden szereplő ehet gyümölcsöt, és ihat szörpöt.

Küldjete sok-sok fényképet magatokról, amiken táncoltok, játszottok és kézműveskedtek, s tegyete mellé az általatok készített tárgyakból is, hogy az iskola folyosóján tudjunk belőlük kiállítást rendezni, „Népi kismesterségek az óvodában” címmel.

Pintyőke Fesztivál

Énekeljünk, táncoljunk, játszunk és kézműveskedjünk újra együtt a Pintyőke Fesztiválon, 2005. március 19-én 9 órától Nagykanizsán, a Pipitér Óvodában!

Az éneklés és játék után az óvónénikkel, szüleitekkel várnak benneteket a kézműves műhelyekben (bőrös, fazekas, kosaras, szövő, fafaragó, csuhé- és rongybaba készítő, gyöngyfűző), hogy sok-sok szép játékot készíthessetek közösen. A vásárban sok mindent vásárolni is lehet majd.

Neves szakmai értékelőink a szünetekben elmondják a felnőtteknek véleményüket, hogyan lehettek még ügyesebbek, szebbek és vidámabbak. Az értékelők és a mi kérésünket is olvassátok most. Nagyon várunk kis létszámú csoportokat is. Ahol a gyermeklétszám úgy alakult, hogy kevés a nagycsoportos vagy ügyes középsős, valamilyen kisebb létszámot igény-

lő produkcióval (csúfolódó, lucázás, betlehemezés, tavaszköszöntés, mondókafűzés) is ugyanolyan értékes anyagot dolgozhattok fel, mint a nagy létszámú csoportok. A gyereklétszám alakulása miatt úgy tűnik, a nagyobb létszámú csoportok produkciói mellett ez lehetne egy megoldás a kis létszámú óvodák és csoportok részére, hogy ne maradjanak ki az ilyen értéket megmutató rendezvényből. Aki ehhez segítséget igényel, jelezze nekünk, s keressük alkalmat erre.

Ebédelni a közeli Ambrózia étteremben lehet, ahol a gyerekebed ára 260 Ft,-, a felnőtt adagáé 460 Ft,-. S hogy a szünetekben is jó legyen a hangulat, nézhettek táncbemutatót, s táncolhattok, énekelhettek Ti is!

A fesztivál jelentkezési határideje:

2005. február 15.

Érdeklődés:

*Böjti Istvánné óvodavezető (93/319-259)
Keppel Julianna (93/319-282, 30/253-5346)*

A debreceni Varga Gyulára emlékezem

Varga Gyula a világhíres Debreceni Népi Együttes egyik vezetőjeként, tavaly ünnepelte néprajzos szaktudományi kiténtetésekkel a 80. születésnapját. Január 7-én volt temetésére Debrecen város és szülőfaluja, Kismarja díszpolgáraként igen nagy számban jöttek el végtisztességére (voltak talán kétszázan is).

Virágerdő borította a koporsóját, őszinte szép búcsúszavak hangzottak el Kismarja református papjától, Paládi Kovács Attilától, az MTA Néprajzi Intézet volt igazgatójától, a debreceni közművelődés irányítótól, munkatársaitól és tanítványaitól. A mai ifjúság alig tud valamit a néptáncmozgalom előzményeiről. Például arról, hogy a még élő „elődök” a mindennapok hagyományos falusi életének is személyes résztvevői voltak, ami eltűnt az évszázados emlékekben.

Alig találtam valakit, aki segített felidézni életét. A kismarjai földműves család egyetlen fiúgyerekeként módosabb falusi szülei tudatosan a család és a kisbirtok továbbvivőjének nevelték. Emiatt nem adták gimnáziumba, szüleinek segített. Négy polgárit végzett, ami nem érte el a gimnázium színvonalát, majd mezőgazdasági szakisko-

lánban érettségizett. A történelemben és irodalomban már fiatalon állandóan képezte magát. Innen lépett át öntudattal az egyetemre, ahol a földműves társadalmat kiválóan értő Szabó István professzor lelkes és kitűnő tanítványa lett. 150-nél több, mezőgazdasággal foglalkozó tudományos munkában, tanulmányban dolgozta fel az egykori földműves élet mindennapjait.

Most dr. Janó Ákos nyugdíjas múzeumigazgató, Gyuszi gyerek- és ifjúkori kismarjai barátja volt segítségemre az emlékek felidézésében. A három évvel fiatalabb Ákos így emlékezik vissza: *„Az első éles emlékem az, hogy látom, amint az apjával közösen megrakott szénásszekér magas tetején ül, és Szabó Dezső Elsodort faluját olvassa. Teheinek vagy lovak húzzák a nagy szénásszekeret, apja vezeti az állatokat. Akkor olyan 13-14 éves fiú lehetett.”*

Magam elég későn, talán az 1960-as évek elején ismertem meg, mint – dr. Béres András mellett – a Debreceni Népi Együttes vezetőjét és koreográfusát. A híres „Hortobágyi táncok” kettőjük közös szellemi munkája. Az Ajaki leánytáncot és a Kismarjai verbunkost ő írta le először, vette filmre, s

adta közre. Számomra különösen a Tánc-tudományi Tanulmányokban közölt „Játékos-dramatikus táncok Biharban” című, 1958-ban megjelent dolgozata volt igazán figyelemfelkeltő. (A Pesovár Ernőnek ígért, lassan készülő verbunkos tanulmányom egyik alapja található meg ebben az írásban.) A Debreceni Népi Együttes vezetésén kívül a város közművelődési vezetőségének éveken keresztül meghatározó tagja volt, az egyetemi előadásai és a Déri Múzeum igazgatóhelyettesi megbízása mellett.

Varga Gyula alábbi visszaemlékezése először Janó Ákos figyelmének köszönhetően a Kismarjai Hírekben, 2002-ben jelent meg.

Számomra ez a történet jól visszaidézi a hatvanas években kialakult táncmozgalom megújításának kezdeményeit. Ezeknek magam is részese voltam. A levegőben volt a változás szüksége. Az 1970 körül nagyszzerűen megindult folyamat már néhány hónap alatt megbicsaklott, s tartalma a mai napig nem rendezett.

A mai fiatalok táncismeretei kétségtelenül sokkal szélesebb körűek. De hiányzik az az öntudat, ami a tánc mellett megtöltötte Varga Gyula és diáktársai életének tanulságos emlékeit. Egyszer talán erről is érdemes lenne beszélnem.

Falvai Károly

– A „BETYÁR” KISMARJÁBAN –

1945-46 őszén Debrecenben még nem nagyon fűtötték az iskolákat. Volt, ahol még nem csinálhatták meg a háború során kitört ablakokat. Sok iskolában nem volt tüzelő. Így azután a hideg beálltával, hosszú ideig tartó szénszűneteket rendeltek el.

Mi, Debrecenből ilyen okon hazaszorult diákok itthon egy darabig unatkoztunk: késő őszt volt, már mezei munka sem akadt. Így elhatároztuk, hogy csinálunk valamilyen hasznos dolgot. A fő szószóló Újlaki Kálmán volt, aki már utolsó évét töltötte a budapesti, ekkor még Pázmány Péter nevét viselő egyetemen. Ráadásul a híres Eötvös Kollégiumban lakott, így telve volt a korszak rendkívül izgalmas filozófiai, társadalmi eszményeivel, amelyekbe próbált minket is „beavatni.” Az ő ötlete volt, hogy állítsunk össze egy előadás-sorozatot érdekes és aktuális történelmi, kulturális témákból. Kálmán össze is állított egy tematikát, amelyben szerepelt történelmünk nagy alakjainak ismertetése (Akik bennünket legjobban szeretnek), tervezett egy társadalomtörténeti áttekintést, elsősorban a parasztság történetéből (Hogyan éltek őszeink évszázadokkal ezelőtt), az értelmiség szerepéről (Nadrágosok), és így tovább.

Már nem tudom, kinek volt az ötlete, hogy érdekesebbek lennének az előadások, ha mellé mindig csinálnánk valamilyen látványosabb „körítést”: előadnánk rövid, dramatizált jeleneteket, énekelnénk korhű dalokat, bemutatnánk a témához illő táncokat, stb. Ez több diáknak tetszett, hiszen így mindenki kaphatott valamilyen szerepet, sőt még az otthoni barátainkat is be tudtuk kapcsolni a műsorba.

Már a részletekre nem emlékszem. Annyit tudok, hogy lelkesen készültünk, és az első bemutatónkat a „hármaskola” egyik tantermében tartottuk, ahova legfeljebb 30-40 fős közönség fért be. Az érdeklődés azonban olyan nagy volt, hogy a terem kicsinek bizonyult. Így a következő műsort már a Közművelődési Egyletben tartottuk a Középc utcában. De mivel ide sem fért már be a közönség, áttelepültünk a

volt Levente Házba, amely 1942 óta a kultúrház szerepét töltötte be. Itt történt az a nevezetes esemény, amelyről szeretnék beszámolni.

A téma akkor a parasztság élete évszázadokkal ezelőtt volt. A műsorhoz Janó Ákos rajzolt egy szép plakátot, amelyet a mai napig meg is őrzött, így annak másolatát az ő jóváhagyásával közölhetem.

Az 1946. november 25-én, vasárnap estére hirdetett műsor fő attrakciója két, Móricz Zsigmond által írt egyfelvonásos színdarab. Egyik a Kend a pap?, a másik a Betyár, melyet Móricz Zsigmond regényéből magam dramatizáltam. Nem sokkal azelőtt jutott a kezembe Móricz Zsigmond regénye, melyben a XIX. század végi nagy kíváncsiorlás társadalmi háttéréről ad megrendítő képet. Sokan szeretnének kimenni Amerikába, de nincs pénz arra, hogy a hajójegyet megvegyék. Közben az újságok egyre-másra hírt adnak különböző rablásokról, és miután a rablót sosem tudják elfogni, az egész sorozatot egy – valójában nem létező – betyár, Szörnyű Jóska nevéhez kapcsolják. Az ekkor Pesten dolgozó Szatmár megyei szegény paraszt, Avar János ismerőse révén megtudta, hogy az egyik gróf éppen akkor kapta meg a juhok gyapjának az árát. Gondolta, egyszer ő is kipróbálja Szörnyű Jóska szerepét. Egy társával betör a kastélyba, és elrabolja a gyapjú árát – mintegy 20.000 Ft-ot – amiből később megveheti maga és társai számára az Amerikába szóló hajójegyet.

A regény szerint amikor a rablás megtörténik, a betyár leül a gróf asztalhoz, és miközben megvacsorázik, elhangzanak azok a dialógusok, amelyekben feltárul az „urak-parasztok” közötti áthidalhatatlan szakadék, a parasztság elviselhetetlen nyomora, ami végül is „másfél millió” magyar állampolgár kívándorlásához vezetett.

A szereposztást Ákos plakátja elhallgatja, így csak emlékezetből közlöm: A Betyár - Sanyó Gyula; Áron gróf - Janó Ákos; Felesége, az öreg grófné - Báthori Irma; Dea grófnő - Szabó Mariska; Antal gróf - Török Árpád(?); Inspektor - Fábián Gábor; Az inspektor felesége - Pető Bella; Második betyár - Nagy Gyuszi; Róz - (?)

A kultúrház színpadát próbáltuk valamelyest „főúrivá” tenni: a falra összeszedtünk a faluból néhány képet, betettünk vagy négy petróleumlámpát, talán még gyertyákat is, hogy jó világos legyen. Az asztalt teleraktuk tálakkal, üvegcancókkal, poharakkal és mindenféle eszközökkel, dísztárgyakkal, amelyek a grófi lakoma pompáját jellepezték.

Az érdeklődés minden eddiginél nagyobb volt: a nagyterem megtelt, akik nem fértek be, kívülről, az ablakon át lesték az előadást. Minden rendben ment: a grófi család elfoglalta helyét az asztalnál, a szobalány hozta egymás után a finom falatokkal megrakott tálakat. Megbeszélték, hogy a fácán milyen királyi eledel, „csak tudni kell jól elkészíteni őt, vagyis meg kell várni, amíg a «a hús tökéletesen megérelődik», mikor a «madár bőrén megjelennek a feloszlás első stádiumai... mikor már lila lesz a fácán bőre, és a magas illatot meg lehet szimatolni abban... a fácán akkor a legpompásabb csemege!»”.

És ekkor belép a betyár. Aranyrojtos bő ujjú ing, patyolatfehér bő gatya, darutollas kalap van rajta. Mögötte a második betyár, s jön a betanult szöveg: „Pénzt az asztalra! Mindent ki a zsebből, ami pénz!” Kiderül, hogy a gyapjú ára az inspektornál van, aki előbb rémülten dadog: „Mé-mé-méltóságos gróf úr!” Ezt a szerepet azért kapta meg Fábíán Gabi barátunk, mert egész életében kissé dadogott. A próbákon ennek ellenére hiába kértem, hogy legalább egy kicsit dadogjon, Gabi kijelentette: „Nem tudok!” Akkor azonban olyan élethűen sikerült a betyár belépője, hogy előjött a dadogás is.

Ragyogóan sikerült a betyár vacsorája, a párbeszéd, amelyben kiöntötte a paraszti nyomorúság minden keservét: nincs munka, nincs kenyér, az emberek éhen halnak a nyomorúságban. Még filozofálni is volt kedve: „Maguk itt biztosan jó emberek. Semmi okuk sincs rá, hogy rosszak legyenek. Itt minden szép... biztosan a lelkük is olyan szép, mint az angyaloké a mennyországban. De mitül? Csak attül, hogy más dögük sincs, mint magukat tisztán tartani.” De nem írom le a rendkívül izgalmas diskurzust, hiszen elolvasható Móricz regényében. Csak a jelenet csattanóját mondom el.

A grófi családban a hangulat annyira feszült volt, hogy valaki izgalomban felreérthető mozdulatot tett, mire a második betyár – előírás szerint – lött. Tudni kell, hogy abban az időben még puská és mindenféle löfegyver, a hozzá való lövedékkel együtt bőségben volt a faluban, maradt a háborúból. Ezeket a falusi fiatalokból összetoborzott „népi rendőrség” őrizte. Mi is tőlük kértünk kölcsön egy puskát, s kértük, adjanak hozzá töltényt is, de annak szedjük ki a lövedékét és a löport, csak a gyutacs maradjon, ami nem okozhat balesetet. Ezek a jó fiúk valóban kiszedték a töltényből a golyót, de a löport benne hagyták, és egy kis darab papírral lefojtották. Így aztán, amikor a szűk kis színpadon a lövés eldőrdült, akkorát szólt a puská, hogy az összes lámpa, gyertya elaludt, s a különböző üvegtárgyak a légnyomástól szétrepedtek, csörömpölve hulltak a padlóra. Természetesen a vaksötétben mind a színpadon, mind a közönség között pánik tört ki. – Valakit meglöttek! Persze valójában semmi baj nem történt. Sőt, most következett a második betyár szövege. Mivel neki összesen ez az egy mondata volt, azt a világ kincséért sem hagyta volna ki. Nagyon hangosan, a hangzavart túlkiabálva ordította hát: „Ne filjének semmit, ez még csak kis lövés volt!” Ekkorra már sokan gyufát gyújtottak, s mikor kiderült, hogy nem történt semmi baj, kitört a nevetés. Már csak Deo grófnőnek volt néhány mondata a betyárhoz, aki a végén a betyárt

pofon is ütötte, de ezt már szinte senki nem hallotta, mert a közönség zsvajva elnyomta a színpadi szónoklatot.

Ez volt a Betyár premierje Kismarján. Még ugyan volt egy kis utójáték is, de ez már közönség nélkül, a színpad mögötti öltözőben történt. A szereplők a sikeres műsor után elfogyasztották a maradék enni-innivalót, és a hangulat tetőfokán Sanyó Gyuszi, a betyár, beharapott egy pohár szélébe s abból a fogával kitört egy darabot. Látvá ezt Janó Ákos, fogott egy másik háromdecis poharat, azt aztán egészen a pohár aljág szétrágtá. Harapott, kiköpte, harapott, kiköpte. Folyt a

szájából a vér, de nem hagyta abba, amíg csak a pohár csonkja maradt a kezében. Utána aztán elcsendesedett a társaság, kezdődött a reggelig tartó bál.

A Betyárnak azután volt még egy utójátéka is.

A szénszünet végén a 14 debreceni diák, közösen fogadtunk egy fuvarost, aki minket Debrecenbe bevigyen. Abban az időben még vonat nagyon ritkán járt, s ha az iskolakezdesre be akartunk érni, biztosabb volt a lovas szekér.

Még sötét volt, amikor minálunk találkoztunk. A bor már kiforrt, így vígan telt az idő, míg a fuvaros megérkezett. Ákos kitalált egy „gyilkos” játékot, amit valamikor a legények a kocsmában játszottak. Mindenki elé tettek egy pohár bort, s kezdtük énekelni:

„Ez a pohár bujdosik, keresi a párját,
Éljen, éljen, éljen hát,
Éljen köztünk az igaz barátság!”

Közben a poharat adogattuk körbe, kézről kézre. Majd a többi versszak alatt is azt kellett csinálni, amit a szöveg mondott, vagyis:

„Nosza pajtás, fogd meg hát...”
„Nosza pajtás, vedd fel hát...”
„Nosza pajtás, tedd a szádhhoz...”
„Nosza pajtás, idd meg hát...”
„Nosza pajtás, vedd a szádtól...”
„Nosza pajtás, tedd el hát...”
„Nosza pajtás, ereszd el...” (mindig a refrénnel)

A szövegnél sem többet, sem kevesebbet nem volt szabad csinálni. Aki eltévesztette, a kocsmában annak kellett újra tölteni a poharakat. Nálunk persze én hoztam a pincéből az újabb kancsó bort. Természetesen mire a fuvaros megérkezett, már igen magas fokon állt a jókedv, s szinte csak én, mint házigazda, tudtam a kaput kinyitni, hogy a szekér az udvarra bejöhessen. Mikor azután a szekér elindult, fél óra sem telt el, a szekér derekában már mindenki aludt.

Már a hosszúpályi erdőben jártunk, és senki se vette észre, hogy két fiú a szekérről leszállt. Talán 15-20 perc telt el, amikor a kocsis látja, hogy szemben velünk, lógó orral jön Janó Ákos meg Fábíán Gabi. – Hát ti hol voltatok?

Egyik sem szólt semmit, csak felültek a szekérré, és hallgattak. Később kiderült, hogy titokban összebeszéltek: a sötét erdőben megpróbálják eljátszani a Betyárt. A fák közül jó hosszan előre szaladtak, majd amikor észrevették, hogy jön a szekér, két oldalt elé ugrottak, elkapták a lovak zablóját, és elkiáltották: „Állj! Mindent ki a zsebből, ami pénz!” Amikor látták az utasok halálra vált arcát, akkor döbbenetek rá, hogy túlságosan előre mentek, és egy idegen szekeret állítottak meg. Most ők ijedtek meg, és dadogva kértek bocsánatot (ami Gabinak ekkor bizonyára nem okozott nehézséget), s megvárták a mi szekerünket, de ekkor már nem volt kedvük a Betyárt újra eljátszani.

Előterben az önkormányzatiság

Sorsfordító közgyűlés Százhalombattán

2005. január 8-án tartotta éves közgyűlését az egyik legjelentősebb népművészeti szakmai szervezet, az Örökség Gyermekek Népművészeti Egyesülete. A helyszín ezúttal is Százhalombatta volt. A város, az elmúlt év kedvező tapasztalatai alapján immár második alkalommal adott otthont e fontos eseménynek – amelyet korábban mindig Budapesten tartottak. A közgyűlés már tavaly is két-napos volt, a megfeszített munkát a helyi hotelben vidám évadnyitó vacsoraest, majd fergeteges hangulatú jelmezbál követte, ahol a résztvevők (az egyesület tagjai, néptáncpedagógusok, együttesvezetők, alkotó koreográfusok) korra való tekintet nélkül, hajnalig mókáztak jobbnál jobb jelmezeikben.

A regisztráció befejeztével mindenkit meglepett a résztvevők rendkívül magas száma: 98 tag jelent meg. Ez azért is kiemelkedő, mert a közgyűlés eredetileg meghirdetett időpontját – az egyik napirendi pont fontosságát és Mlinár Pál, békéscsabai tag kérését figyelembe véve – a szervezők egy héttel előbbre hozták. (Az elnökség a Békéscsabai Szólótáncfesztivállal való ütközést szerette volna kiküszöbölni.)

Az első napirendi pont természetesen az elmúlt év beszámolóját tartalmazta: a szakmai programok, táborok, fesztiválok értékelése, a gazdasági beszámoló meghallgatása és véleményezése, a felügyelő bizottság értékelése után a tagság az egyes elhangzott pontokról szavazott. A végzett munkát a tagság minden kérdésben 98 igen szavazattal fogadta el.

A közgyűlés kiemelkedő témája a második napirendi pont volt, amelyre a tagság igen nagy várakozással készült. Az Örökség elnöksége ülésén kezdeményezte és határozta el, hogy javaslatot tár a tagság elé a szervezet átalakítására. Az elnökség egyhangúan úgy vélte, hogy az 1990-ben alakult egyesület szervezeti felépítése megérett a megújulásra. Az elmúlt 15 év alatt megváltozott a szervezet feladata, a kezdeti alig harminc együttes helyett kettőszáznál is több tag alkotja az egyesületet. Ennek következtében az országos lefedettség növekedett és a szervezet feladatrendszere is kibővült. Kezdetben a fesztiválokat és szakmai programokat kellett koordinálni, illetve az Antológia lebonyolítása volt az egyesület kiemelt feladata. Mára a megváltozott társadalmi, gazdasági és finanszírozási körülmények miatt számos új feladattal kell megbirkóznia egy országos hatáskörű szakmai és érdekvédelmi szervezetnek. Sok olyan feladattal, amiket az általános gyakorlat szerint megválasztott elnökség már nehezen tud megoldani.

A különféle szervezetek elnökségének megválasztása gyakran ötletszerű javaslatok alapján történik. Kisebb és szűkebb feladatkörrel rendelkező szervezeteknél ez a modell még működőképes és hatékony. Az országos hatáskörű és komplex működésűeknél ez már nem korszerű, hiszen az ilyen szervezeteknél fontos, hogy az elnökség szakmai kompetencia és területi elvek alapján álljon össze. (Ez nem a szervezet szakmai céljainak függvénye, hanem a szervezetek általános sajátosságaiból fakadó szükségszerű igény.) Az Örökség elnöksége felismerte ezeket a megoldásra váró kérdéseket, és a megújulásra szánta el magát. A közgyűlésen először a tervezett szervezeti formát ismertették a tagsággal. Az új elképzelések szerint a szervezeti struktúra teljes átalakuláson megy keresztül.

A tervezett változás két fontos eleme a szervezeti és a területi lefedettség.

Figyelemmel az új pályázati lehetőségekre, a Nemzeti Civil Alapprogram (NCA) által kialakított pályázati területi egységeknek megfelelően az elnökség hét Regionális Kollégium felállítását javasolta. A regionális kollégiumok működésével megvalósul az egyik legfontosabb alapelv: a demokratikus önkormányzatiság alapelve. A regionális kollégiumok elnökeit ugyanis a kollégiumban működő tag-együttesek választják meg és juttatják közvetlenül

az elnökségbe, és addig tartják hivatalában, amíg tevékenységével, munkájával a tagok elégedettek. Új lehetőség a működési források előteremtésére, hogy amennyiben a regionális kollégiumok önálló jogi személyé válnak, önállóan pályázhatnak az NCA érintett kollégiumánál. Figyelemmel arra, hogy az NCA tartalmaz területi együttműködési, illetve civil önszerveződéseket támogató komplex pályázatokat, két-három területi kollégium együtt is hívhat le támogatást olyan feladatokra mint továbbképzés, szakmai központ létrehozása, kiadványok készítése, vagy nemzetközi kapcsolatok kialakítása.

Az elnökség javaslatot tett szakmai bizottságok létrehozására, vagyis olyan munkacsoportok felállítására, amelyek képesek egy-egy jól behatárolható szakmai feladat ellátását magas színvonalon, naprakészen megoldani. A szakmai bizottságok élén bizottsági elnök áll majd, aki tagja az elnökségnek. Bárki lehet bizottsági elnök, hiszen ezeket a pozíciókat nyilvános pályázat útján lehet betölteni. Ehhez elegendő az egyesületi tagság, illetve egy jól kitöltött pályázati adatlap, amely tartalmazza a pályázó szakmai elképzeléseit a bizottság munkájáról, illetve megnevezi azokat (4 fő) akiket a bizottságba, mint tag szeretne meghívni. A pályázatokról, vagyis a leendő bizottsági elnök (és egyben elnökségi tag) személyéről a Közgyűlés dönt.

Az elnök munkáját két alelnök segíti: az egyik a szakmai bizottságok, a másik a regionális kollégiumok munkáját koordinálja. Mind az elnök, mind a két alelnök pályázattal foglalhatja el a pozíciót, vagyis – a bizottsági elnökökhöz hasonlóan – ők is elképzeléseik ismertetése után, a Közgyűlés választása alapján tölthetik be a megpályázott hivatalt. Az elnökség munkája két szintéren zajlik: az elnök és a két alelnök szinte bármikor találkozhat egymással, ezt követően az alelnököké a főszerep: saját területüket kell összefogni és irányítani. Természetesen a feladatok tükrében a szakmai és te-

Néptáncosok kellékboltja

Már az interneten is!

Szeretettel várunk minden néptáncost,
táncpedagógust, oktatót!

Karaktercipő, bakancs, szegedi papucs, kalap,
fejkendő, szalag, ruhazsák, harisnya, csat,
kozmetikum, szakkönyv, CD, gyöngy, táncpalack,
keszkenő és egyéb kiegészítők nagy választékban.

Folyamatosan bővülő kínálat. Postai szállítás.

Cím: Budapest, XIII. kerület,
Radnóti Miklós utca 27.

Tel.: 06-1/350-1216, 06-70/592-5955
E-mail: info@neptanckellek.hu
Honlap: www.neptanckellek.hu

rületi divíziók egymástól függetlenül is tarthatnak üléseket. Az új működési struktúra egyik alappillére az, hogy a tagok aktivitására épül, illetve a feladatok szakmai kompetencia és hozzáértés alapján oszlanak meg. Az is lényeges, hogy a területi elv segítségével biztosítottá válik az elnökségi munkára alkalmas tagok folyamatos utánpótlása: egy-egy régió akár saját maga kinevelheti azt a fiatalt, aki mint regionális kollégiumi elnök tagja lehet az elnökségnek.

Természetesen voltak, akik szkeptikusan álltak hozzá az újítás-hoz. Némelyek túl bonyolultnak tartották a tervezetet, szerencsére azonban az elnökség hite meggyőzte őket is. Mások a tagok aktivitásában nem bíztak. Ez utóbbira maga a tagság adta meg a választ: a 15 perces szünetet ugyanis a szokásos cigaretta és kávé helyett azzal töltötték a résztvevők, hogy az alig néhány perce elfogadott javaslatot megvalósítsák. Lelkesen és gőzerővel megkezdték a területi kollégiumok előkészítő szervezését. A napirendi pont végén nem maradt más hátra, mint a szavazás: a tagság 98 igen szavazat mellett fogadta el a szervezet megújítását. Megbízta az elnökséget, hogy az átalakítást 2005. április 30-ig hajtsa végre.

A szünet után az elnökség összegezte azok nevét, akik elvállalták, hogy a tervezetben megjelölt hét területi kollégium felállítását megszervezik, előkészítik a regionális kollégiumi elnökök megválasztását biztosító gyűléseket.

Az elnökség bejelentette, hogy a megújító folyamat végén önként lemond, és átadja helyét az új, demokratikus önkormányzatiságra épülő választás után hivatalba kerülő elnökségnek. (Ez már csak azért is példaértékű, mert a jelenlegi elnökség mandátuma 2006-ig szól.)

Úgy gondolom, hogy az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület hatalmasat lépett előre. Felismerte, hogy szükségszerű a változás, felismerte a kihívásokat. Az Örökség működése akkor lesz hosszú távon eredményes, ha képes partneri viszonyt kiépíteni – a tagságon túl – a döntéshozókkal (minisztériumokkal, kormányzati szervekkel), a szakmai állami intézményekkel, megfelelni az új típusú (hazai és uniós) pályázati kiírások követelményeinek és partneri viszonyt kialakítani a hazai társszervezetekkel és a lehetséges nemzetközi partnerekkel egyaránt. Mindez bármely szervezet számára csak úgy elérhető, csak úgy lehetséges, ha működésében szervezeti jelleggel bír, és képes megfelelni az állandóan változó jogi és alaki követelményeknek. Egyesületünk működése tehát a napi munka szintjén is országos lesz, hiszen a regionális kollégiumi ülések, a bizottsági ülések, a közgyűlések vidékre történő tájoltatásával megjelenik a vidék kulturális életében is. (A helyi média számára nyilvánvalóan eseményszámba megy egy országos szakmai szervezet megjelenése, erről nyilván a regionális tévétársaságok szívesen számolnak majd be, biztosítva az egyesület országos megismertetésének lehetőségét.)

A következő napirendi pontban a művészeti iskolák normatív támogatásának csökkentése miatt kialakult helyzetet elemezte a tagság. Mlinár Pál vezetésével létrejött egy ad hoc bizottság, amely megpróbálja az érintett döntéshozókkal tárgyalás útján megkeresni a lehetséges megoldást.

A közgyűlés befejeztével a résztvevők a Makovecz Imre tervei alapján épült Szent István-templomba vonultak, ahol megcsodálhatták a Petrács Mária által készített keresztutat. Ezt követően a Városi Művészeti Iskola fiatal zenetanárai a kifejezetten erre az alkalomra összeállított koncerttel köszöntötték a tanácskozás résztvevőit. A koncert után a hotel dísztermében folytatódott a program: először egy svédasztalos vacsora gyönyörködtette a résztvevőket, majd következett a jelmezbál, ahol a sikeres közgyűlés után, a jól végzett munka örömeivel, újból kivilágos-kivirradtig mulattak az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület tagjai.

Szigetvári József

BIHARI-ÜNNEP

A Magyar Kultúra Napja alkalmából január 21-én Hiller István, a Nemzeti Kulturális Örökség minisztere az Iparművészeti Múzeumban művészeti és kultúra-támogatói díjakat adott át.

Csokonai Vitéz Mihály alkotói- és közösségi-díjat kapott – a nyíregyházi Szabó László, a tarpai népdalkör és a beregi citerazenekar vezetője mellett – a megalakulásának 50. évfordulóját 2004 decemberében ünneplő budapesti Bihar János Táncegyüttes – vezetők: Neuwirth Annamária és Boros Sándor. (Grosz Tímea képei a Bihar Együttes jubileumi előadásán készültek.)

Nagy Kalamajka Bécsben

A Kalamajka Együttes 2005. január 14-én a bécsi Európa Club és a Collegium Hungaricum közös rendezésében tartott est vendége volt, a magyar kultúrintézet nagytermének plüss falai közt. Mi mindent szívott már magába ez a kárpit! Aki valaha is jelen volt itt egy népzenei-táncos rendezvényen, az rögvést érti, mi mindennek kell megtörténnie, hogy a környezet „veretje” feledhető legyen.

Hát most megint megtörtént. Nagymarosy András (nagybőgő, koboz) élvezetes konferálása kíséretében indult a közönség zenei barangolásra a magyar tájakon, Nyugat-, majd Dél-Dunántúltól a Kiskunságon át Gyimes, Moldva, Bukovina, Székelyföld (Nyárámente), Mezőség (Szék, természetszerűleg), Szilágyság, Küküllő mente, Kalotaszeg, Zoborvidék, Gömör érintésével Szatmárig, a Beregig, majd két és fél órán át (kedves magyar boros intermezóval a két felvonás között). Az ízig-vérig összeszokott és egymásra

nagy figyelemmel tekintő banda (a már említett konferanszié bőgős, Dövényi Péter kontrás, Petrovics Tamás cimbalmos) úgy szólalt meg, hogy már-már lakodalmos hangulatú játékra ösztönözte a sziporkázó Halmos Bélát, aki a tőle megszokott mérnöki pontossággal diktálta a tempót. Fábrián Éva (ének, ütőgardon) csodás és vibráló énekhangján túl, a gyermekkorában tanult bukovinai fonós „öregasszony-rigmusokkal” nyújtott kivételes élményt. Keresztfia, Hetényi Milán (ének, tarabuka) vele együtt, de önállóan is énekelt, többek közt saját gyűjtésű dalokat, de még hogyan!

Az együttesnek nem került nagy erőfeszítésébe, hogy a közönséget megénekeltesse, s így akár a megidézett tájegység valamely mulatságába is képzelhettük magunkat. S itt hadd utaljak egy momentumra, amely megragadott. Nagyon fontosnak tartom, hogy a gyűjtés körülményeit, személyes tapasztalataikat, jellegzetes háttér-adalékokat több ízben is felelevenítették a koncert során. Az egyik ilyen személyesen megérintett. Megtudtam, hogy az Őrségből, ahol jó pár évtizeddel ezelőtt kihalt a hangszeres és táncgyomány, fennmaradt egy bizonyos Tuboly Lujzához köthető szöveg és dallam is („Még azt mondják, nem illik a tánc a magyarnak...”). Magam az Őrségben, annak is a „fővárosában”, Őriszentpéteren nőttem fel, s a bakszeri cigánysoron, a Forgács család valamelyik házának falán láttam lógni egy hegedűt, amelyik talán annak az Albert bácsinak a kezében szólhatott utoljára, akinek velem egyidős unokái szájából én is hallottam ugyanezt a nótát. Hát, ez csak erről jutott eszembe. Ezért szép, ezért fontos mindaz, amit és ahogyan ezen az estén is hallhattunk. Így teljes a küldetés, így újul meg a hagyomány, így lesz aztán nagy kalamajka... Köszönjük!

Kép és szöveg: Henics Tamás

Tanulmányúton a Felvidéken

A Hagyományok Háza szövők, hímzők, viseletvarrók és tanfolyami hallgatók részére szervezett tanulmányútján a Felvidék néhány – e témában gazdag gyűjteménnyel rendelkező – múzeumát kerestük fel.

Háromnapos szakmai utunk első állomásán a komáromi Városi Múzeum igazgatója, dr. Csütörtöky József engedélyt adott, hogy a múzeum ritkaságzámba menő, értékes darabjait közelebből tanulmányozhassuk, fotózhassuk. Láttunk sokszínű lyukhímzéseket, apró mintás, fehérhímzéses főkötőket, színes hímzett kendőcskéket, rátétes darabokat, jellegzetes szabott vállkendőket.

Méry Józsefné előadást tartott Mátyusföld településeinek – Ógyalla, Martos, Szenc, Galánta – néprajzi értékeiről, szokásairól, hagyományairól, valamint földrajzi és történelmi nevezetességeiről. Ezen kívül bemutatatta a közelmúltban megjelent, gondos gyűjtéseire épülő, tudománytörténeti jelentőségű, Szlovákiai magyar parasztviseletek című könyvét. A kötetet korabeli fekete-fehér és színes fotók, viseletek részletes rajzai és az adott régiók térképei gazdagon illusztrálják. A könyv alapmű mindenki számára, aki a múlt értékes gyökereiből táplálkozik és a jövő kihívásaihoz erőt kíván meríteni.

A szerzőtől megtudhattuk, hogy Tardoskeden és Kéménden kurta szoknyát viseltek, Izván a ruha derekát hosszabbították meg

és térdig erő csizmát viseltek hozzá, Zsitván, Udvarbesnyőn arany főkötő volt a viselet, Martin György családjával és Méry Józsefnével együtt gyűjtötte Tardoskedi néptáncait (például a vaskatáncot), s hogy Feszty Árpád Ógyallán született, és martosi emberekkel állította be méltán híres körképének jeleneteit. (Szülőházát viszont méltatlanul romos állapotban találtuk.)

Tardoskeden a falu polgármestere, dr. Bara Mihály fogadott bennünket. Tiszteletünkre a Pávakör női és férfi kórusa előadást tartott a kultúrházban, majd a fiatalokból álló néptáncsoport közreműködésével színvonalas műsorral leptek meg bennünket. Nagyon szép régi, hagyományos táncokat láthattunk előadásukban.

A turócszentmártoni Etnográfiai Múzeum pazar gyűjteményében a felvidéki viseletek gazdag tárházát láthattuk a múzeum igazgatónöje, dr. Alzbeta Gazdikova szakmai vezetésével, s az előző napi előadáson hallottakat összevethettük a látottakkal. A kiállítás gazdagon és hűen mutatta be a kort, rangot, családi állapotot, helyi sajátosságokat tükröző népi viseleteket. Megfigyelhettük a szövés, hímzés díszítő alkalmazását a mindennapi és ünnepi viseleteken. Ezt követően a Turócszentmártonhoz tartozó skanzenben a hegyvidéki népi építészet remekeit tanulmányozhattuk. Láthattuk a kalapos, ványoló, gyap-

júfeldolgozó műhelyek eszközeit, gépeit, némelyiket működés közben is.

Losoncon a Magyar Házban Duray Éva tartott előadást gyűjtőmunkájáról, s arról, hogy miként kell és lehet magyar nemzeti-séggként megtartani identitásunkat és hagyományainkat.

A következő állomás Medveshidegkút volt, ahol Mede István polgármester és a falu ügyes kezű asszonyai, régi és saját készítésű szőttesekből, hímzésekből rendezett kiállítással és kemencében sült friss kaláccsal fogadtak bennünket. A falu két legidősebb lakója is meglepetéssel készült számunkra: Magalbert Péter hegedűjén búzta a talpalávalót közel 80 éves testvére, Magalbert Ilona korát meghazudtoló táncához. Büszkén mutatták meg a falu nagy gonddal berendezett és szépen felújított tájházát, annak gazdag gyűjteményét. Jó volt látni, hogy a hagyomány, a múlt őrzése milyen szilárd közösséggé kovácsolta a falu népét.

A háromnapos tanulmányút során nemcsak néprajzi ismereteink bővültek, nemcsak gyűjtött mintakincsünk gazdagodott, hanem emberi erőfeszítésből, kitartásból és hagyománytisztelőből is példát meríthettünk. Köszönjük a Hagyományok Háza támogatását, Borbély Jolán, Méry Józsefné szakmai vezetését és Gyulay Mária szervezői munkáját.

Sereg Mátyásné és dr. Gulyás Antalné népi iparművészek

Advent a Hargitával

Csikszeredai táncosok Budapesten

A Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes tavaly december 12-én, a budapesti Millenáris Park Fogadóiban bemutatott műsora ezúttal is a Kárpát-medencei néptáncok autentikus bemutatását helyezte előtérbe. Mindemellett a jeles napok szokásai közül a karácsonyi ünnepekhez kapcsolódó betlehemezést és regölést is megismerhette a közel 500 néző, méghozzá úgy, ahogy az Csíkban és környékén szokás. A vidám hangulatot tovább fokozta az a „csíkiasan” elmondott néhány történet, amelyeket a Csikszereda környéki falvakban felnőtt táncosok izes tolmácsolásában hallhattunk. Mindez a nagyvárosiak arcára örömteli mosolyt varázsol. Aki átésik a nyelvi tűzkeresztségen, nem fogja leszólni a tájnyelvet beszélő nógrádi, dél-alföldi vagy erdélyi ismerősét, ha az megjegyzi, hogy „a verbunkot igen-igen jól tekered”, vagy elmeséli, hogy „erőst mulatásba fordult a felestől bodegás is, amikor az erdészek benn iszállkodtak s tillároztak”.

A műsor első részében férfitáncokat láthattunk a Gyimesektől indulva, egészen a magyar Alföldig. Péter László koreográfái nem a kötött szerkezetre, a mindig egyformán mozgó táncosok mértani alakzataira épültek. Inkább egy hangulatos mulatság közepén éreztük magunkat, amikor a héjszákát és a kerekest örömtől sugárzó arccal járták a Hargita legényei, amihez a ritmikus kíséretet a tájegység egyik különleges hangszere, az ütőgardon szolgáltatta. András Mihály, az együttes igazgatója bevezetőjében nem hiába nevezte táncosait a „határvédő székelyek unokáinak”.

A felcsíki verbunk, féloláhos eltáncolása, a ropogtatások közt pihenésképpen helyi énekeket „fújtak el” a legények, méghozzá igen szépen. Oly tisztán és oly erősen, hogy alig lehetett észrevenni, amikor a hangosítás időnként ki-kimaradt néhány másodpercre, mivel a három fiatal táncos együtt rezgő hangja a volt Ganz-gyári épület minden zugába eljutott erősítő nélkül is.

A Küküllő menti pontozó és szegényes eltáncolása előtt értettük meg, miért is áll a színpad háttérében három pad és két fogas. A táncosok a rájuk helyezett mellényeket, kalapokat, lájbikat, bujkákat vehették sorban magukra, így tulajdonképpen egy ötletes, színpadra kihelyezett öltöző tárult elénk, ami a legények átöltözését is nagymértékben felgyorsította.

A széki rend sűrű és ritka tempója, verbunkja után ismét egy csodálatos lassú ritmusú ének következett, „Csak azt mondd meg, szép galambom...” címmel. A Mezőséget egy másik jellegzetes falu zenéje és tánca is képviselte. A bonchidai (és a hozzá igen hasonló választói) ritka és sűrű magyar, valamint a verbunk virtuóz előadása sokunkban felidézte a nyári választói táborok remek hangulatát, melyet a falu szülöttje, a népzene gyűjtő és pedagógus Kallós Zoltán saját birtokán szervez meg minden évben a hagyományörzés iránt érdeklődőknek.

A kalotaszegi legényes és verbunk kapcsán együtt emlékezhetünk a nemrég el-

hunyt kiváló prímásra, Fodor „Neti” Sándorra és a műsort ugyancsak a túlvilágról figyelő táncos-zenész kollégájára, Árus Ferencre, akinek jellegzetes táncát az egyik fiatal legény élethűen fel is idézte. A juhmérés ünnepén (amikor a legelőkre kihajtás előtt megméri a juhok tejhozamát, hogy a gazdák majd ennek arányában részesedjenek az „össztermékből”, a tejből, a túróból, a sajtból) este hatalmas mulatságot szoktak tartani Mérában is, ahová a kisbácsi Neti családot is gyakran megfogadták zenélni.

Az ezt követő műsor részben a színpadi ruhatárból árvalányhajas kalpagok és botok bukkantak elő. Elérkeztünk a több mint egyórás műsor végső állomásához, Szatmárba. Az oláhos, a botoló, a verbunk és a mars néptáncok régi rétegébe engedett bepillantást. Az idő szorítása miatt ezúttal ugyan elmaradt, ám a Hargita programjának hosszabb változatában szerepel a méhkeréki férfitánc is, amely a Magyarországon élő román nemzetiség jellegzetes és virtuóz figuráit mutatja be.

Az első rész befejeztével a lelkes közönség tapsa nem engedte táncos kedvenceit az öltözőbe vonulni. Remek ötletnek bizonyult, hogy a ráadásban egy rövid ismétlést láthatunk az addig bemutatott összes táncból, így a nézők még egyszer összehasonlíthaták az egyes tájegységek jellegzetes táncmótvumait.

A szünet után néhány páros- és körtáncban gyönyörködhetünk, valamint karácsonyi környéki népszokásokkal ismerkedhetünk meg. A moldvai „táncocskák” és a gyimesi kettős jártatója mellett a vajdaszentiványi táncrend archaikusabb, a régebbi gyűjtéseken megőrzött változatát elevenítették fel a hargitai táncosok. A nyárádszentiványi blokkban megfigyelhetjük, hogy beérett az a sok munka, amit a nyári jobbágytelki együttelek során végzett az együttes. A tánc táborokban Füzesi Albert segítségével egy hiteles és látványos koreográfiát sikerült összeállítaniuk, amelyből – nyárádszentiványi, nyárádmagyarósi és jobbágytelki

táncfigurák felhasználásával – most érdekes ízelítőt láthattunk.

A Szent István-napi köszöntő, a lövetei betlehemes és a regölés (urálás) Csík környéki változata különleges ízt hozott a budapestiek számára, akik már hozzászoktak a városi bazárok műanyag maszkjaihoz, gicsces Jézuska-bölcsőihöz, a svájci csokoládék lila teheneihez. Az állatbőrből készült sűbák, álarcok, saját faragású görbebotok – amelyekre a táncosok a regölés végén a szakállas arcot élethűen megformázó álarcot ráhelyezhették – ötletesen csökkentették a színpad zsúfoltságát. Erre bizony nagyon is szükség volt, hiszen az átrendezés nélküli színpadon az egymást követő műsorrészek során természetesen rengeteg viselet és eszköz gyűlt össze.

A csikszeredai táncosok előadása a természet szeretetét, közelségét hozta el a fővárosba. Reméljük, sokan kedvet kapnak majd az elhangzott áldás beteljesítésére, amely „A bölcsőbe gyereket, s az asztalra kenyeret” kíván mindnyájunknak. A közönség közé hajított sok-sok búzaszem is az örök csodára, az élet állandó megújulására, az élővilág újjászületésére emlékeztette a nézőket. Akik ezen az estén mindezt megélethették, a szívükben is érezhették, mennyire más ez a gondolkodásmód, mint a nagyvárosi fogyasztói, aki idén már telefonon is megrendelheti a Mikulást. A Nicolaus-Télapó ugyanis fiatal női ördög-kísérőivel jött házhöz Budapesten. Szerencsénk a krampusz-szakma elnöiesedése Székelyföldön ma még elképzelhetetlen.

A Millenáris Fogadóban látott csodálatos tánc mellett ne feledkezzünk meg a Magyar Kultúra Alapítvány szombat esti ünnepségéről sem, ahol a csikszeredai együttes a barátai és támogatói körében emlékeztetett meg az adventi szokásokról. Örömmel hallgattuk, hogy Romhányi András – aki már több Kárpát-medencei turnét szervezett a Hargita számára – 2005-ben újabb nemzetközi megmérettetést szeretne biztosítani a csikszeredai néptáncgyűttesnek. A nagyszabású előadás-sorozat a közép-európai országokat érinti majd.

Végezetül szeretném újra felhívni a figyelmet a Hargita mostani műsorának újdonságára: arra, hogy a beszélt és az eltáncolt, elénekelt anyanyelv egyszerre jelent meg a csikszeredaiak műsorában, rávilágítva a határon innen és túl élő magyarság kulturális összetartozására, azonos nyelvére és hagyományrendszerére.

Köszönjük a vendégkoreográfusok nélkül megvalósított „saját termést”, amelynek emlékét karácsonyi ajándékként vihettük haza szeretteinknek, családtagjainknak!

Záhonyi András

Gyűjtések a Jászságban

A tisztelt olvasó nem is olyan régen több részen keresztül követhette nyomon a jász verbunk utáni kutatásaim eredményeit. Sok történeti tényt lehetne még leírni a verbunkkal kapcsolatban, de engedjék meg nekem, hogy a történeti leírások helyett a legutóbbi, közérdeklődésre is számot tartható népzenei kutatást megosszam Önökkel. A folkMAGazin 2001 tavaszi számában (VIII. évf., 1. sz. 24-25. o.: Megjegyzések a jászsági verbunkról) az áttelesen visszahozott, feltételezhető jászsági verbunk dallamokról szóló leírás végén a következő gondolatot fogalmaztam meg: „... A rostán három olyan dallam maradt fenn, mely a jászsági verbunk újjáélesztése során zenei alapnak tekinthető, mindaddig, míg elő nem kerül valahonnan, talán egy poros gyűjtemény mélyéről az eredeti muzsika.” Ez az eredeti verbunk-muzsika került elő legnagyobb örömünkre.

Ha az ember olyan néprajzi területet, azon belül olyan táncokat választ magának, mely alig, vagy egyáltalán nincs a köztudatban, akkor fel kell készülnie arra, hogy lesznek akik segítik, és lesznek, akik megkérdőjelezik elért eredményeit. Számomra azok a fontosak, akik segítettek a munkában. Az egyik ilyen segítőember Szabadi Misi bácsi, akinek sok eltelt esztendő gyűjtései vannak elraktározva a fejében. Egyik beszélgetésünk során említettem neki, hogy szülőföldem, a Jászság táncaival, azon belül is a verbunkkal foglalkozom mélyebben, és szeretném újra élővé tenni, környezetébe visszahelyezni ezt a táncot. Ahogy meséltem neki dolgaimat, egyszer csak elgondolkodva jegyezte meg, hogy rémlik neki, mint ha a régi madocsai zenekar az egyik népzenei gyűjtésen játszana jász verbunkost. Mondanom sem kell, ez egy kicsit meglepett. Elmondtam ezt Pál Mihály prímásnak, aki ezen a vonalon indult el 2004 tavaszán a MTA Zenetudományi Intézetébe segítséget kérni, a madocsai gyűjtés átnézésére. A segítséget Németh István szemé-

lyében kapta meg, aki először szintén meglepődve arra gondolt, hogy talán az úgynevezett „selyemcsárdásról” lehet szó. Az átnézés során derült ki, hogy Misi bácsi jól emlékezett (Köszönjük!), és a gyűjtésen a madocsai zenekar valóban jász verbunkost húz, a dallamokat kétszer feljátszva egymás után. A felvételt (898. sz. szalag) 1959. március 14-én készítette Kiss Lajos, Madocsán. A gyűjtésen Szintai István és zenekara muzsikál, akik a muzsikálás után a következőket közlik:

- Jász verbunkost játszott Szintai István és zenekara.
- Ki tanította a bandát meg?
- Apámtól és a nagybátyámtól tanultam.
- Azok hol tanulták?
- Azok dunapataji Faragó Sándor nevű prímástól.

Pál Mihály a következőképpen jellemzi a verbunkos dallamait: „A szerkezetileg három részes Jász verbunkos első (A) része egy szabályos, négy zenei sorból álló dallam. Ha a többi részt elhagynánk, önmagában is önálló egységet képezne. Az első fél dallam zenei anyagának jellege élesen elüt a második felétől. Az 1-2. sor egy énekelhető dallam érzetét kelti. Felépítése is az új stílusú népdaloknál gyakori A A⁵ formát mutat, míg a 3-4. sor melódiája hangszeres jellegű, úgy mint a verbunkos többi (B és C) részei. Ezek egyenként klasszikus értelemben vett zenei periódusok előtaggal (kérdés), utótaggal (felelet). A B és C részeket betétdallamokként lehet kezelni, mert ezek nem önálló részek, csak az adott zenei környezetben kapnak értelmet. Az utolsó (C) rész dallamának karaktere már-már az erdélyi hangszeres zene cifráira emlékeztet, ahol az nem minden esetben követi az alapdallamot. Annak ellenére, hogy a gyűjtés alkalmával a verbunkos részeit kétszer egymás után ugyanabban a sorrendben hangzanak el, nem éreznék megcsönkítva, ha ezt néha elhagynánk (mint például a kun verbunkban).”

2003-ban a Hagyományok Háza munkatársai a Jászság Táncegyüttessel összefogva megkezdték mélyrehatóan felgyűjteni a jászsági zenéket, énekeket, archív fotókat, táncokat – mindent, ami még fellelhető. Az intézmény részéről Vavrincez András és Pallagi Pál (itt kell megemlítenem, hogy Pali maga is jászszentandrásai származású), a jászsági muzsikával régóta foglalkozó Pál Mihály, a Jászság Táncegyüttes részéről jómagam és Kuli Orsolya vettünk részt különböző összetétellel a gyűjtéseken. A gyűjtések a következő területeket érintették: Jászfényszaru, Jászládány, Jászkisér, Jászszentandrás, Jászapáti. Ennek a munkának egyik összefoglaló eseménye lesz Budapesten, a Hagyományok Házában május 28-29-én tartandó „A Kárpát-medence táncos öröksége” című esemény záróprogramja, amelyen bemutatkozik a Jászság.

Kocsán László

Fotók: Kocsán László (2003)

1. Farkas Gyula, Jászfényszaru
2. Gyűjtés közben. Muzsikál Farkas Gyula és bandája, Jászfényszaru
3. Rác Aladár (ülő sor közepén) és bandája, Farkas Andor (ülő sor első) jászapáti primással és Duka József „Csete” (ülő sor jobb szél) jászakiséri brácsással
4. Rác Aladár, Jászladány
5. Balázs Szilveszter „Szilvi”, Jászsalsószentgyörgy
6. Gyűjtés közben: Pallagi Pál, Balázs Szilveszter „Szilvi” és Vavrinecz András, Jászsalsószentgyörgy
7. Duka József „Csete”, Jászakisér
8. Keskeny Miklós „Csucsi”, Jászsalsószentgyörgy

KÖNYV A JÁSZOK VISELETÉRŐL

A Jász Múzeumért Alapítvány kiadásában, a „Jászsági Füzetek” című kiadványsorozat 36. köteteként 2004 karácsonyára jelent meg Bathó Edit: *A jász viselet* című könyve. A B/5-ös formátumú, 168 oldalas, tetszetős kivitelezésű könyv 48 színes és 58 fekete-fehér fotót, 29 rajzot, 4 szabásmintát tartalmaz. Ára: 2300,- Ft. Megrendelhető postán (Jász Múzeum, 5100 Jászberény, Táncsics Mihály u. 5.), telefonon (57/412-753, 57/502-610) és e-mailen (jaszmuzeum@mail.datanet.hu).

Bár a jászok viseletéről számos történeti munkában olvashatunk (többek között Bél Mátyás, Imrik József, Baksay Sándor, Fodor Ferenc, Palugyai Imre, Herbert János, Banner János tollából), s leírásával ez idáig több kutató is foglalkozott, mégsem került igazán a tudományos érdeklődés középpontjába. Jóllehet, *Kresz Mária* 1956-ban a magyar parasztviseletekről írott nagy jelentőségű monográfiájában már említette a jászok viseletét és jó néhány – a XIX. századi külföldi utazók, festők által megörökített – fekete-fehér és színes ábrázolását is közölte.

Az 1950-es évek második felében a Jászságban is megkezdődött a viseletek felkutatása és összegyűjtése. *Csete Balázs* néprajzkutató szülőfalujában, a református Jászkiséren végzett rendkívül alapos gyűjtést, s az eredményeket írásos és rajzos formában egyaránt dokumentálta. *Erdész Sándor*, mint a Jász Múzeum igazgatója az 1950-es évek végén főként a jászdzózsai viselettel foglalkozott behatóan, és számos nagyon szép viseleti darabot (főkötőt, pruszlikot, öltönyt, nyárikát) gyűjtött össze. A Jász Múzeum élén mintegy 35 évig működő *Tóth János* folytatta elődje munkáját, s kutatta az egykori jász viselet még fellelhető tárgyi és írásos emlékeit. E témában különösen nagy súlyt helyezett a levéltári forrásokra, de mellette igen komoly viseleti anyaggal (hímzett subákkal, ködmönökkel, főkötőkkel, vászonneműkkel) gyarapította a múzeum néprajzi gyűjteményét. *Szabó László*, a Jászság közismert kutatója ugyancsak gondot fordított a jászok viseletének bemutatására, míg *Gulyás Éva* néprajzkutató több-

éves kutatómunka eredményeként a Szolnok megye népművészetét bemutató kötetben első széleskörű összefoglalását adta a jászok XVIII–XIX. századi viseletének. Annak ellenére, hogy az évek folyamán több hosszabb-rövidebb leírás jelent meg a jász viseletről, az egymás után kiadott, a magyar paraszti viseleteket bemutató tudományos és népszerűsítő munkákban továbbra sem szerepelt sem a Jászság, sem a Kunság viselete. Ennek köszönhetően nagyon sokáig tartotta magát az a téves vélekedés, miszerint a jászoknak egyáltalán nem is volt viseletük.

A Jász Múzeum az elmúlt 20 évben igen nagy hangsúlyt fektetett a jász viselet kutatására és népszerűsítésére. E munkának különösen kedvezett a Jászságban, az 1980-as években kibontakozó és az 1989-es rendszerváltást követően egyre erősödő hagyományörző tevékenység. A régóta működő és újonnan alakuló hagyományörző közösségek (néptáncgyűttesek, népdalkörök, díszítőművészeti és honismereti szakkörök, lovas bandériumok, varróműhelyek), valamint a helytörténeti kutatók – *Faragó Jánosné* (Jászárokszállás), *Molnár István* (Jászszentandrás), *Rusvay Lajos* (Jászsalszentgyörgy), *Szikszai Gábor* (Jászapáti), *Gulyás János* (Jászdzózs), *Győri János*, *Győri Jánosné* (Jászkisér), *Fodor István Ferenc* (Jászkóhalma), *Sugárné Konczek Aranka* (Budapest), *Besenyi Vendel* (Jászberény) – komoly segítő partnerei voltak a múzeumnak, s a közös munka eredményeként lassacskán feltárult a jászok viseletének mintegy nyolc évszázados múltja. Így amikor *Flórián Mária* néprajzkutató 2001-ben megjelentette a magyar parasztviseletekről írott hatalmas mo-

nográfiáját, e kötetből már a jász viselet sem maradt ki.

Jómagam először az 1970-es évek elején, mint a Jászsági Népi Együttes táncosa kerültem kapcsolatba a jász viselettel. Később, a Jász Múzeum néprajzosaként egyik fő feladatomban tartottam a rég elfeledett viselet levéltári és recens kutatását, s a még fellelhető ruhadarabok összegyűjtését. Az elmúlt húsz év kitartó munkája eredményeként számottevő viseletanyaggal gyarapodott a Jász Múzeum néprajzi gyűjteménye, s emellett a témára vonatkozó történeti adatok sokaságát is sikerült összegyűjteni. Így született meg lassan ez a könyv, amely arra a feladatra vállalkozott, hogy az eddigi régészeti, történeti, néprajzi kutatások eredményeit felhasználva, a levéltári források, valamint a még fellelhető recens anyag segítségével végigkísérje a jász viselet történeti fejlődését és változását, a XIII. századi magyarországi letelepedéstől egészen napjainkig. Bemutassa a jászok parasztpolgári öltözetének különböző darabjait, és szóljon a rég elfeledett viselet XX. század végi csodálatos feltámasztásáról.

1. Jászberényi középrendűek ruházata Leopold Steinrucker metszete, 1845.
2. Jászberényi pár M. J. Boldényi, 1852.
3. Jászberényi polgárnő Belin rajza, 1860 körül
4. Árokszállási menyecske Franz Kaliwoda, 1860-as évek
5. Tehetős jászberényiek Szeremley Miklós, 1847.
6. Árokszállási asszony ünnepi viseletben Theodore Valeria, 1859.

4

Eddigi ismereteink alapján a jász viselet fejlődésének négy nagyobb korszaka határozható körül. Az első korszak a XIII. századi letelepedéstől a XV. századig tart, a második a török hódoltság időszakára, a XVI–XVII. századra esik, a harmadik korszak a XVIII–XIX. század, vagyis a jász viselet virágkora; majd a negyedik a XX–XXI. század, amikor a század elején a jász viselet elhal, a végén viszont feltámad, s újjászületik.

A XIII. században Magyarországra érkező és itt megtelepedő jászok archaikus, keleti viseletüket hosszú ideig megőrizték. A XV. század azonban komoly változást hozott életükben: katonai szerepük jelentősen csökkent, elhagyták ősi nyelvüket, s áttértek a magyar nyelv használatára, keleti keresztény vallásukat felváltotta a római katolikus, megváltozott életmódjuk, s immáron visszafordíthatatlanná vált az a lassú asszimilációs folyamat, amely révén betagozódtak a magyar feudális társadalomba. Mindennek következményeként ruházatuk is átalakult, s minden valószínűség szerint a korabeli magyar viseletet vették át, kiegészítve azokkal a sajátos etnikai jegyekkel, amelyek a későbbiekben megkülönböztetésül szolgáltak.

A XVI. századra lezajlott viseletváltozáshoz minden bizonnyal lendületet adott a jászok római katolikus hitre való áttérése, a török hódoltság, valamint a Jászföldön megtelepedő új lakosok (főként Heves, Nógrád és Gömör megyékből érkező palóc lakosság) másfajta kultúrája. A XVIII. század elején jelentek meg a Jászságban, s nyitottak boltokat a görög kereskedők, működésük komoly hatást gyakorolt a jász viseletre.

A változás elsősorban az alapanyagokban, az új formák és ruhadarabok megjelenésében figyelhető meg. A XVIII. században a redemptiót követő gazdasági-társadalmi fellendülés következtében meginduló korai polgárosulás, városiasodás, valamint a XIX. század közepén megjelenő, s a zsidó kereskedők által árusított, gyári textíliák ugyancsak jelentős változást eredményeztek

a jász viselet fejlődésében. A jászok öltözködésére erőteljes hatást gyakorolt a korabeli katonai divat, ennek ellenére a hagyományos viseleti elemek továbbra is jelen voltak az öltözetükben. A jászok viseletében is az a sajátos parasztpolgári jelleg érzékelhető, amely életmódjukat és kultúrájukat jellemezte. A XVIII–XIX. századi jász viseletben nem csupán a kiváltságos voltukból eredő jómód és tehetőség nyilvánult meg, de igen jól tükrözte gazdáik etnikai hovatartozását is. A jász öntudat, amely kezdetől fogva jellemezte a Jászföld lakóit, a redemptiót követően még erőteljesebbé vált, s láthatóan megnyilvánult viseletükben is.

A XIX. század végén a polgári fejlődés hatására a jászok jellegzetes parasztpolgári viseletét fokozatosan felváltotta az ország-szerte jellemző, minden egyedi sajátosságot nélkülöző, általános polgári viselet. A kivetkezés, a viselet elhagyása a Jászságban is elsőként a férfiak körében indult meg. Az öltözet átalakulása ugyan a női viseletben volt a legszembetűnőbb, a kivetkezés folyamata náluk mégis lassabban zajlott, s csak az I. világháborút követő években fejeződött be.

Hosszú szünet után, több mint hatvan év múltával fordult ismét a figyelem az egykori viselet felé. Ennek kezdeményezője az 1970-es évek második felében a Jászság Népi Együttes volt, majd az 1990-es évek elején újabb követők akadtak a Jászság tánc csoportjai (Jászapáti, Jászkisér, Jászfényszaru), a táncosok szülei, a pávakörök (Portelek, Jászagó, Jászsószentgyörgy, Jászberény, Jászapáti), a díszítőművészeti szakörök (Jászberény, Jászapáti, Jászsószentgyörgy, Jászárokszállás, Újszász) és a bandériumok – Jász Lovas Bandérium, Lehel Huszár Bandérium (Jászberény), Szűcs Mihály Bandérium (Jászfényszaru) – révén. A Jász Múzeum és a helytörténeti gyűjtemények anyagában, illetve magántulajdonban lévő

5

6

ruhadarabok, egykorú leírások és fotók segítségével újból felelevenítették a régi viseletet. A hagyományörző munka központja és irányítója a Jász Múzeum.

Az 1989-es rendszerváltás óta soha nem látott lendületet vett a jász viselet iránti érdeklődés. Napjainkban egyre többen foglalkoznak a varráásával is. E munkában különösen élen járnak a jászapáti Rokolya Varróműhely tagjai (Tajti Erzsébet, Borbásné Budai Valéria, Donkóné Birkás Tünde, Nagy Erzsébet, Utassy Gáborné, Tajti Ferencné, Szabóné Nagy Enikő, Bódiné Bagi Éva), valamint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola szaktanárai (Gazsi Andrásné, Nyitrai Béláné, Jászberényben pedig Pénzes Tivadarné és Demeterné Czákó Zsuzsa).

Az elmúlt években a jász ruha viselésének alkalmai is megteremtődtek. A különböző város- és falunapok, nemzeti ünnepek, a nagy múltra visszatekintő Csángó Fesztivál, nemzetközi mézvásár, főzőversenyek, Jász bálók, egyéb hagyományörző rendezvények kiváló lehetőséget nyújtanak e szép ruhák viselésére. Ezek közül is a legrangosabb, az 1995 óta minden évben más és más jász településen megrendezett Jászok Világtalálkozója, ahol idősek és fiatalok, egyre többen öltik magukra jász ősök szép öltözetét, s azt mindenkor büszkén viselik.

A felújított jász viselet használata egyértelműen bizonyos alkalmakhoz, főként ünnepekhez köthető, és viselésének sajátos érzelmi háttere van: még ma is a kiváltságos történelmi múltat szimbolizálja, és a mindenkor jász öntudatot erősíti. A jászok által felújított és egyre népszerűbbé váló viselet szép példája egy népcsoport identitástudatának és hagyományörzésének.

H. Bathó Edit

Ki a hegyen túlhaladtál...

fotó: Lázár Zsolt

Lemezbemutató koncert: 2005. február 25-én, péntek este 18 órakor Bárdosi Ildikóval találkozhatnak az Arcvonal Irodalmi Kávézóban (1052 Budapest, Haris-köz 3., tel.: 318-0300), ahol többek között a nemrég megjelent „Ki a hegyen túlhaladtál...” című lemezéről is hallhatnak tőle Kis-Küküllő menti dalokat. Belépő: 500,- Ft

Debrecenben, a Református Kollégium dísztermében, 2004 adventjében ismét erdélyi magyar népzene, sirató és ballada szólalt meg egy szép koncert keretében. Bárdosi Ildikó második lemeze a Kis-Küküllő menti magyar népzene kincseivel örvendeztette meg hallgatóit. A magyarbecsei, magyarlapádi, magyarózdi és magyar-

bükkösi népdalok a karácsonyra készülődés időszakában híven elhozták az ünnep üzenetét az erdélyi tájakról. Az előadók kántáló énekekben, lelki dalokban és búcsúzókból szóltak hallgatóikhoz. A majdnem csodával határos előadás során, az ősi református díszterem kupolája alatt mintha a puritán református püspökök, professorok és pat-

rónusok szigorú kép-tekintete is megnyílt volna a tisztán csengő magyar népdalok hallatán. E hatást a közönség is megélte. Nemes lépés volt a református egyház részéről, hogy saját intézetébe fogadta be a lemezbemutató koncertet, s az előadók részéről is ugyanilyen cselekedet volt az, hogy Jézus Krisztus egyházának dísztermében vallottak szívvel és hanggal, valamint szép muzsikaszóval az erdélyi magyar lélekről.

A lemezt és a lemezbemutatót Debrecen Város Önkormányzata támogatta, amelyet Túri Gábor alpolgármester személyesen is képviselt. A rendezésről a Motolla Hagymányörző Egyesület gondoskodott, amely feladatának tudja kultúránk megmentésének ügyét, így természetesen az erdélyi származású Bárdosi Ildikót is támogatja.

A koncerten fellépett a lemez valamennyi közreműködője: Fábian Éva és Juhász Zoltán a budapesti Egyszólam együttesből, Juhász Erika és Dsupin Pál a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Népzene Tanszékének tanárai, valamint Molnár Miklós, Mester László, Péntes Géza és Hetényi Milán népzeneészek. A koncert méltó befejezéseként Bárdosi Ildikó hajdúböszörményi zeneiskolai tanítványai léptek színpadra, dalcsoporttal köszöntve mesterüket e szép ünnep alkalmából.

A hallott sok szép női gyöngédség és hang ellenére is csak a költő szavaival fejezhetem be az esemény rögzítését: „Jó mulatság, férfimunka volt!”

György-Horváth László

Hoppál Mihály: Folklor és hagyomány

– Válogatott tanulmányok –

A kötet tanulmányai a magyar folklórhagyomány olyan elemeit állítják középpontba, amelyek a közös tudás tárházában helyet kaphatnak. Az itt olvasható írások az elmúlt három évtizedben készültek. Van köztük olyan is, amely még a hetvenes évek elején jelent meg.

A kötet első három tanulmánya tudománytörténeti jellegű, a hazai folklorisztika három jelentős alakjáról, Ipolyi Arnoldról, Erdélyi Jánosról és Berze Nagy Jánosról íródott. A továbbiakban a magyar ősvalláskutatás távlatairól, a honfoglalók hitvilágáról, jelképeink keletkezéséről, a kommunikáció rejtett csatornáiról, a film és folklór kapcsolatáról, valamint a közös hagyomány mibenlétéről szóló írások következnek.

„A végső következtetések egyik legfontosabbika az, hogy a jövőben csak egy hagyományalapú társadalom biztosíthatja a közösség hatékony együttműködését. A néphagyományok és a folklór máig a nemzeti identitás kifejezését és megerősítését szolgálják, vagyis nem vesztek jelentőségükből a XXI. században sem. Az egységesülő Európában szükség van az egyéni, az etnikus, ha tesszük, a nemzeti jegyek megtartására, mert eltűnésükkkel szürkébb lenne a világ.”

Gondolat Kiadó – Európai Folklor Intézet
Budapest, 2004. 193 p., 2490,- Ft
Megvásárolható: Budapest, I. ker. Szilágyi Dezső tér 6.
Tel.: 212-2039, e-mail: efn@axelero.hu

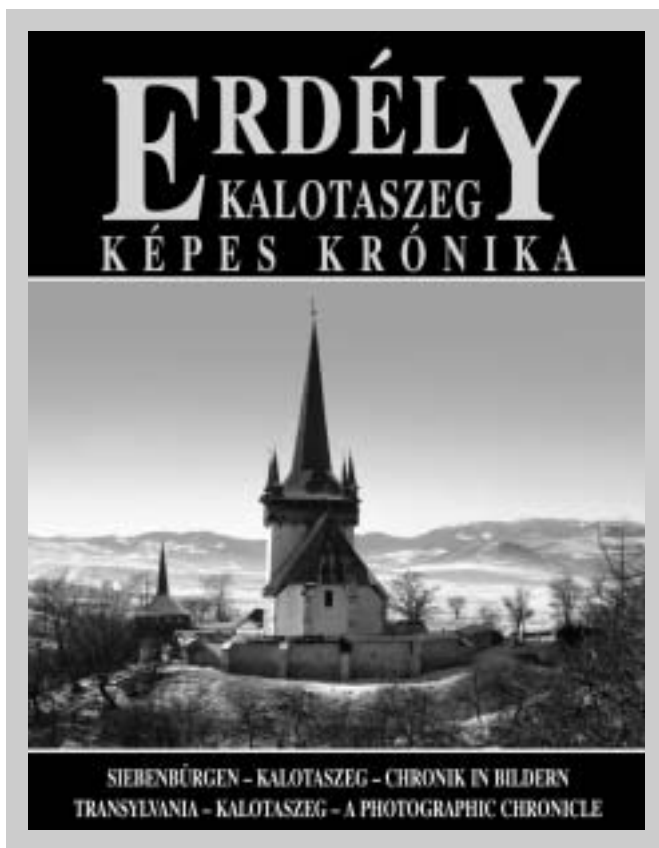
Újabb Erdély-albumok

Váradi Péter Pál erdélyi származású, de Veszprémben élő fotóművész 1989 óta jelenteti meg erdélyi témájú fotóalbumait. Az első felvételek még a Ceausescu-rezsim idején készültek, s kezdetben átlagosan egy kötet jelent meg évente. Amióta viszont néhány éve a könyvek szövegét író feleségével, Löwey Lillával megalapították a PéterPál Kiadót, már évi két kötetre is lehetőség nyílt.

A szerzők célja kezdettől fogva Erdély magyarok lakta vidékeinek bemutatása, többek között földrajzi, történelmi, műemléki szempontból. Minden kötetben nagy szerepet kap a hagyományos falusi élet, a népszokások leírása és képi illusztrációja. A sorozat 1989 és 1991 között három, Kalotaszeget bemutató albummal kezdődött, s ezt több, a mai Hargita megye kistájainak szentelt kötet követte. Könyveik egyik ismertetőjüktől később a „honismereti albumok” elnevezést kapták, amely meghatározást mára a szerzők is elfogadták, és szívesen használják. A honismereti albumok mellett irodalmi albumokat is kiadtak (*Ősz a havason*, *Tél a havason*), amelyekben minden képet egy szép vers kíséri.

Amikor Hargita megye ismertetésének a végére értek, a mai Kovászna megye, az egykori Háromszék tájegységébe kezdtek bele. Ennek most jelenik meg a második kötet, amely Kovászna város környékével foglalkozik. Kovászna megye után majd Maros megye következik, s ezzel teljessé válik a tömbmagyarság lakta vidékek bemutatása.

Időközben kiderült, hogy nemcsak a kistájakat ismertető, magyar nyelvű kötetekre mutatkozik jelentős igény, hanem a nagyobb régiókat bemutató, többnyelvű kiadványokra is. Így 2002-ben jelentették meg az Erdély – Siebenbürgen – Transylvania című munkát, amely olyan sikeresnek bizonyult, hogy egy éven belül a második kiadásra is sor került. Valószínűleg ez a siker is hozzájárult ahhoz, hogy 2004 októberében napvilágot látott egy hasonlóan reprezentatív, háromnyelvű Kalotaszeg – Képes krónika című kötet is. Ebben – a másfél évtizede készített fényképek legjobbjai mellett – az azóta folyamatosan születő újabb és újabb felvételek is megtalálhatók.

A sorozat kötetei 260–360 színes, művészi felvételt tartalmaznak. A kiadványokról és megrendelésük módjáról a kiadó www.transylvania.info.hu honlapján lehet tájékozódni, bár a könyvek a nagyobb könyvesboltokban is megvásárolhatók. A háromnyelvű Erdély- és Kalotaszeg albumok kiváló ajándékok lehetnek Erdély iránt érdeklődő külföldi ismerőseink számára, s mint egyúttal a két kötet angol szövegének fordítója, jó szívvel ajánlom ezeket olvasóink figyelmébe.

Abkarovits Endre

TÚLPARTON

MŰVÉSZI ZENE ÉS NÉPZENEI GYÖKEREK

SZABADI VILMOS - HEGEDŰ • GULYÁS MÁRTA - ZONGORA

FONÓ ZENEKAR

HUNGAROTON 2004 • HCD 32297

„[...] Felvételünkön szeretnénk felmutatni az autentikus népzene és Bartók művészetének dallampárhuzamai mellett a két zenei világban párhuzamosan ható hangszeres virtuozitás elemeit is. Erre az első és második rapszódiaának nem csak a hegedű-, hanem zongoraszólamai is fölöttébb alkalmasak, hiszen ezek a komponista munkásságának legnehezebb darabjai közé tartoznak. A Kárpát-medencében élő népek hangszeres zenefolklórájában pedig a hangszerjátéknak, de az éneklésnek is olyan kifinomult, változatos formái alakultak ki, hogy ezek hiteles előadása szintén mély, elemző tanulmányozást és magas technikai felkészültséget igényel. A lemezünkön hallható erdélyi tánczenék, ezek szlovák párhuzamai, az új stílusú magyar dallamok előadasmódja, a dudajáték, illetve ennek hegedű-imitációja vagy a ruszin és román hegedűjáték példái mind más-más hangszerkezelési gyakorlatnak, illetve zenei stílusnak a lenyomatai. [...]

A Bartók-művek előadasmódjánál leginkább a szerző által is kihangsúlyozott zenei-kulturális párhuzamok és kölcsönhatások felmutatása, egyáltalán, az a szemléletmód volt az irányadó, mely szerint »...a lényeges az, hogy a parasztnének azt a szavakkal le sem írható benső karakterét vigyük át zenénkbe, sőt nem csak azt, hanem az egész paraszti muzsikálásnak, hogy úgy mondjam, a levegőjét«. [...]

Agócs Gergely

(Részlet a lemez kísérőfüzetében megjelent ismertetőből.)

SOMOSKAI FALUHÉT – II. RÉSZ

Săptămâna satului Somoșca

2004. augusztus 1-8.

Előrebocsátom: nem szándékom szolgálai módon rögzíteni az eseményeket. Egyrészt olyan felesleges ismétlésekbe bocsátkoznék, mellyel untatni senkit nem szeretnék, másrészt leírásom nem sokban különbözne egy jegyzőkönyvtől, amely csupán arra való, hogy kiegészítsen. A rögzítés hideg munkáját a kamerákra hagyom, tőlem pedig fogadja mindenki jó szívvel azt a néhány morzsát, amelyet hazatérve még zsebemben letem, és megosztásra méltónak találtam. Hogy ezek a morzsák csak arról az asztalról származnak, ahol én ettem, azt nem vitatom, de bizton mondhatom: jó asztaltársaságokba keveredtem!

Bolond Csikban

A pénteki csavargás nehezen indult. Esőfelhők sűrű függőnye riogatta a menni szándékozókat, de úgy tűnt, mindhiába. Az óvoda előterében összeszűföldőva konokul várták az eső végét. El is jött a pillanat. Mint ha maroknyi jókedvű ember „kora” reggeli akarata együtt szét tudná kergetni azokat az ugyancsak konok fellegeket. A városban, ha hetekig esik az eső, bizony sötét gondolatok szállják meg a lelket, de itt minden más. Akik eljöttek ebbe az isten háta mögötti faluba, nem ilyenek. Talán mert tudják: nincs rossz vagy jó idő. Ez csak külső.

Nekiindulunk. Én egy kisebb csoporttal tartok, jobb szeretem így. A dombokra felkapaszkodva hagyjuk el a falut. Lassan, lépésről-lépésre simul bele a völgybe. Rendezett kukoricások mintha velünk együtt kapaszkodnának az Esztenka felé. Amikor végleg elmaradnak, sziklás meredélyen álló kereszttek bontakoznak ki a már csak erőtellenül fenyegetőző esőfelhők hátteréből. Ez az Esztenka. A három keresztből csak kettő áll, a harmadik fáradtan dől két társa felé. Évek óta pihen így a jobb lator.

Ha betelsz a keresztekkel, csodás látvány bomlik ki háttérükből. Finom ívű lankák, amerre a szem ellát, teleszórva erdőkkel, esztenák közelében kis fehér pamacsokként imbolygó birkákkal, zsebkendőnyi, szépen művelt földcsékkékkal. Hangfoszlányok jutnak fel hozzánk: kolomp, kutyát visszapancsoló kiáltás, sovány lovat biztató nőgátás, füttyjel. A végtelen nyugalom önkéntelenségével emelem tekintetemet az ég felé. A nyergen éktelenkedő átjátszótorony zökkent csak ki és sarkall megfordulásra. A Szeret. A folyóvölgy északi bejáratánál Bákó sejlik. Nem csak köd burkolja. Sűrű füstöt eregető vegyi gyár áll az értelmetlenül felduzzasztott folyó partján. Savas esőkért és bemocskolt vízártásért felel.

Visszafordulok a dombok felé, de nem felejtem a látványt. Kik lehetnek azok, akik először látták ezt a vidéket? A régész válassza erre gyors és logikus: fő utak mellett, folyóknál és völgyekben letelepedő népek az első érkezők. Vajon kik ők? Magyarlakta területen a józan ész diktálta válaszok mindig elmosódnak...

A méltóságteljesen kanyargó utak egyikét követve szememmel hamar ráakadok a szomszéd dombon pihenő előttünk járókra. Bevárnak. Zeneszó, öregember szekérel, lovak piros zsinórokon függő csengettyűkkel, kukoricásból elő- és táncra perdülő katrincás asszony fogadnak. Sokan először járnak itt, még túl hangos a fényképezők zaja, ez csöppet sem vonz. Az exponáló gomb görcsös szorítása hályoggal fedi szemünk. Még csábító a memóriakártyán hazacipelt táj ígérete, de vajon alkalmas szemű háló ez kifogni azt, amiért jöttünk? Az öregek úgy tartják, ha „pózát” készítenek gyermekről, háziállatról, elvisszük a lelkét magunkkal.

Eszembe jut a faluba csöppent lengyel fotós, akit a National Geographic alkalmaz. Néztem, hogy dolgozik. Úgy tűnt, nem érdekli a mély. Számára a délutáni gólyalás felvonulás megfelelőbb téma, mint a hajnalban az életéről mesélő helybeli. Érti-e vajon, mi történik itt, vagy csak az élet által spontán szerveződő, vizuális kompozíciókat lát? Kíváncsi vagyok a képeire.

Felkerekedünk, hagyom loholni az ifjabbakat. Leereszkedünk a mezőn, felkapatunk az erdőn, átvágunk egy gyümölcsösön, míg egy esztenára nem lelünk. Itt ebéd és fertályórnyi eső vár ránk. A szégyenlős égbolt először itt békél meg, felhőfátylát félrehúzva látni engedni kék arcát. A nap mintha most szeretné bepótolni elvesztegetett óráit, az immár szakadozott fátyol részein keresztül vakító ragyogással árasztja el a környéket. Fekszem a szekéren, szemem csukva. A kipányvázott ló kínos rendszerességgel ránt a kocsin friss fű után kutatva. Ilyen időtlen emlékekhez menekülök majd otthon, ha zargatnak a szürke urak.

Csík felé vezet utunk, de érintjük a vizikerekéről híres Budó esztenáját. Az ötletes szerkezet ismerős valahonnan. Ókor és öntözési kultúrák rémlenek. Baktatunk tovább. A kis falu völgyét dombon épült templomának vakítóra meszelt tornya árulja el. Sártól járhatatlan út vezet a falucska belsejébe.

János eközben lankadatlanul mesél. A történet egy betyárról szól, aki sok ideig garázdálkodott a környéken. Két ember és két

asszony kapta el végül, bernyécekkel kötötték meg. Ha igazi kötelekkel közelítettek volna felé, mindenkit agyonlő. Az a hír járta róla, hogy csak a gazdagoktól rabolt. Egyszer egész sereg rendőrt tartott sakkbán úgy, hogy néhány zsákjában lapuló krumpolit gránátnak becézett. Erős vágy hív életre ilyen figurát, vagy a valóság ez?

A csíki erdőkben az ördöggel is találkozni lehet. Mesélik, hogy egy ember, nem is olyan rég alkut kötött vele. Az ördög egy arannyal teli zsákot mutatott neki. Hogy igaz-e, nem tudni, de az biztos: a szegény ember rövid időn belül a falu legszebb teheneit tudhatta magáénak, és családjából ötven egy éven belül meghaltak. János mosolyogva vallja be: ő biz lesi a bokrok tövét fél szemmel, ha erre jár.

A köves utat elérve monumentális alkotás fogad: először buszmegállónak tűnik, de az itt fura lenne. A két határoló betonoszlop keresztje árulkodó ugyan, a világoskék és bordó csempeborítás azonban elbizonytalanít. Csak miután meglátom a Szűz Máriát formázó festett gipszszobrot, derül ki az eredeti szándék. Nehéz megértenem azt az utat, mely a régi geometrikus mintáktól egy fürdőszobaszalonba vezet.

Falubeli gyerekek szaladnak a kocsmárosnéért, nyissa ki örökérvényű rózsaszínre festett üzletét, kínálja üdítő és bódító italait. A kocsmá kertjében meglett férfiember játszódik a porban. A falu bolondja. Közben bent helyet foglaltunk a felszántott biliárdasztal melletti csinos, egykor piros műanyag asztaloknál és jókedvűen kapargatjuk a sörösüveg címkéjét nyereség után kutatva, megjelenik az ajtóban. Figyelem az arccokat. A magyarországiak dermedten néznek, ahogy itthon szokás az ügygyé lett dolgok kapcsán. Viszter, akit rokoni szálak is kötnek ide, szó nélkül hozzálép, legugol, sörrel kínálja. A bolond a fejét rázza, mint egy gyerek. Viszter a kocsmárosnéhoz fordul, tekintete tanácsot kér. A következő pillanatban egy pohárka pálinka csúszik le bolondunk torkán, aki ezután vissza se nézve szalad ki az ajtón.

Somoska felé poroszkálva a lassan alábukó nap korongja kísér. A lábak fáradtak, menni nem, már csak táncolni bírnának.

Somoska. Hozsannával védett gyermek, ígérés ellen.
(Csoma Gergely ELVESZETT SZAVAK c. kötetéből.)

Fényképezők elhalkultak, akkumulátorok kimerültek. Mindjárt itt a pillanat, amikor megérkezünk.

Sylvania Trans

A visszaút szervezését a román terep nehezíti. Fuvarrendelésünk végeláthatatlan koma-sógor tengerbe merül. Egy biztos: a bizonyosság nem Romániában lakik. A végül megjelenő busz körvonalai nagyon emlékeztetnek egy velem egykorú Iveco modellre. A kibogozhatatlan tulajdonosi és bérlői viszonyokat nem firtatva, a járművet a „mégisvanbusz” kategóriába soroljuk. A felcihelődés után megjelenik egy igen termetes román ember, aki mintha az Állatfarm bukaresti feldolgozásából lépett volna elő. Viselkedése alapján inkább képzelhetnénk a British Airways egyik járatára, olyan akkurátusan ellenőrzi az utaslistát, kíváncsi, hogy mindenki elégedett-e, jó utat kíván, majd telefüstöli az utasteret. Csak a balesetvédelmi bemutató hiányzik. Mindez egy huszonéves roncsos a vadkeleten! Kusturica ötlettelennék tűnik ilyenkor. És ez még csak a kezdet.

Indulás. Az összes fogaskerék megvan. A busz vészesen imbolyog, ülésai állíthatatlannak, padlója mocskos. De a fentebb már említett előnye vitathatatlan, miszerint a

„mégisvanbusz” kategóriába tartozik. Begurulunk Bákóba. Itt le kell szállnom az említett önjelölt flight attendant és a kolozsvári sofőr kíséretében. A zsebemben lapuló negyvenmillió lej óvatosságra, vagy legalábbis a végrendeletem főbb gondolatainak összeszedésére int. A ház, amely felé közelítünk, vészjósoló. Épülő vagy bontás alatt álló? Eldönthetetlen. Szűk folyosó kérgesen málló olajfestése mellett haladunk előre, az ajtó már nyitva vár. Az iroda európainak tűnik... illetve... Nos, tisztaság van ugyan, de a berendezés! Csupa olyan tárgy, amely a művelt közvélemény „giccs” fogalmába már nem fért bele. Mert annyira giccses!

Háttérben a brit lobogó. Hiánycikk lehet az amerikai vagy a francia. A falon körbefutó polcon Konfucius követőit ábrázoló gipszszobrocskára támadó román nemzetiszínű plüsstigris. Talán dolgozik már az ügyön a román géntechnika? A helység zsebkendőnyi, de az íróasztal az amerikai elnök asztalának mása. Kicsinyített. Az asztalon Barbie-méretű Szűz Mária zuhanyozik egy aranyozott műanyag szökőkútban. A leírhatatlan kavalkád többi részlete összeolvad emlékezetemben.

A főnökasszony mosolyogva köszönt, az ezüstösen csillogó majdnem teljes felső fogSORA egyenesen elbűvölő. Még mindig nem

tudom, hogy megöl vagy megölel. Azt sem tudom, hogy az alvállalkozók labirintusának mely bugyrába vetett a sors. Feszülten figyelek. A sofőr csak ímmel-ámmal fordít, de a lényegét értem. Elkérik a harminc nyugdíjnyi pénzköteget. Villámgyors számolás, majd a síbérletre emlékeztető bankjegyek egy része eltűnik a fiókban, hogy pár pillanattal később euróként lássam viszont őket. Gyors fejszámolást erőltettek, hiába. Az elmúlt hét alatt felhalmozódott zsibbadt fáradtság képtelenné tesz bármilyen ilyesmire.

Hagyom történni az eseményeket. Kis idő múlva – öntudatlanul – néhány román szót ejtek el. Az üzletasszony felfigyel, cinikosan rám kacsint: szóval beszéled a nyelvünket. Hátrafordul, lekap a polcra egy gipszszobrot és a kezembe nyomja. A tigris ma éhen marad. Ha a szobor hasát simogatod, szerencsét hoz, közli. Az az érzésem támad, hazajutunk innen. A hassimogatás gondolata csak Kolozsvár környékén jut újra eszembe halványan, amikor a bal hátsó kerék füstölve akar kigyulladni, és az első sofőr a város homályába vész számladási kötelezettsége előtt. Ájult kábulat foglyaként nem érem el a szobrot rejtő tárolórekeszt, de talán a szándék is elég lesz, hogy hazajérjünk.

Bolya Mátyás

Közép-Európa Táncszínház – 2005. február –

február 4. 19.30: SZINDBÁD

Koreográfus: Horváth Csaba

Bethlen Kortárs Táncműhely

(A KET és a Nyíregyházi Mórícz
Zsigmond Színház közös produkciója)

február 9. 19.00: A NÉGY ÉVSZAK

Koreográfus: Horváth Csaba

Nemzeti Táncszínház

(KET-Nemzeti Táncszínház közös produkció)

február 11. 19.30: NAGYVÁROSI IKONOK

Koreográfus: Horváth Csaba

Bethlen Kortárs Táncműhely

február 16. 10.30; 15.00: DÓ RÉ MI

Koreográfus: Horváth Csaba

Nemzeti Táncszínház

február 18. 19.30: BARBÁROK

Koreográfus: Horváth Csaba

Bethlen Kortárs Táncműhely

(A KET és a Nyíregyházi Mórícz
Zsigmond Színház közös produkciója)

február 25. 19.30: NAGYVÁROSI IKONOK

Koreográfus: Horváth Csaba

Bethlen Kortárs Táncműhely

Jegyrendelés:

Közép-Európa Táncszínház Egyesület

1071 Budapest, Bethlen Gábor tér 3.

Tel./fax: 342-7163; 30/456-3885

e-mail: cedt@chello.hu

honlap: www.cedt.hu

PRO FOLK

HANGSZEREK, TOKOK,
KELLÉKEK, JAVÍTÁS

Népzenei CD-k teljes választéka

ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel.: 06.30.9549-903

Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tfa.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

FOTÓGALÉRIA

Képsorozat a szír Abdalla Bitar Táncgyűttestről

2004 júliusában a törökországi Yalovában volt alkalmam megismerkedni a szír Abdalla Bitarral és táncgyűttestével Damaszkuszban. A nemzetközi fesztivál házigazdája a híres yalovai Tufag Táncgyűttes volt, jómagam a Tabán Szerb Táncgyűttestel vettem részt a versennyel egybekötött tíznapos fesztiválon, ahol egyébként a harmadik helyezést szereztük meg a Mácsva környéki táncokkal.

A szírek csoportja valamilyen oknál fogva nem lett helyezett, amit igazából senki sem értett, mert mindannyiunkat lebilincsel a dinamikus táncuk, egy egészen más világot sejtető, kifejező mozdulataik, a csodálatos viseletek – mindemellett a szírek mindenféle szempontból igényesnek mutatkoztak: koreográfiáik változatosak, de mégis archaikusak voltak.

A tíz nap során a magukkal hozott vízipáik mellett üldögélve úgy összeharagkóztunk, hogy elhívtak görögországi turnéjukra is, Lefkadába. Tíz napig velük ettem, aludtam, de viseleteikbe is minden este beöltöztettek, jelezvén, hogy közéjük tartozom, részt vettem a defilén, én tarthattam a „Syria” táblát.

A csoport látszólag nagyon összetartó volt, rendkívül fegyelmezett, hierarchikus rendszere jóval kiélezettebb, mint a magyarországi együtteseké. Vezetőjüket, Abdalla Bitart rajongással szeretik – s ezt őszintén szólva mélyen átéreztem. Az erőskezű vezetés mindenkire kiterjedő személyes figyelemmel és szeretettel párosul, Abdalla Bitar szuggesztív egyénisége egyértelművé teszi vezetésre való rátermettségét.

A görögországi élmények felejthetetlenek maradnak a számomra. Meghívtak Szíriába is, és én nem haboztam, boldogan készültem az útra, vidáman, várakozással tele. De sajnos csalódnom kellett egy-két dolgot illetően.

Az a szír lány és családja, akik végül vendégül láttak elsősorban a „külföldi vendég” presztízszenvelő értékét látták bennem, aminek következménye az lett, hogy feltételezésből megpróbálták elodázní, hogy az együttesből más is részesülhessen „a külföldi vendégből”, más is vendégül láthasson. A többieként való távotartásomhoz jó indokot szolgáltatott az az egyébként is különleges szokása a táncgyűttestnek, hogy

a táncpróbákon kívül soha nem találkoznak – Abdalla Bitar rendelkezése alapján. Ennek a kissé diktatórikus utasításnak az értelme az lenne, hogy a táncosok esetleges személyes problémái ne akadályozzák a munkát, az együttműködést a táncban. Az arab nép mentalitása meglehetősen szélsőséges, érzelmeik intenzívek: nagyon tudnak szeretni, de nagyon tudnak gyűlölni is. Köztes megoldás nem nagyon létezik. Szeretik kibeszélni egymást – például ez sem derült ki Görögországban, sok egyéb olyan tulajdonsággal egyetemben, amelyek a görögországi kirakat-viselkedés mögött meghúzódhatnak.

Mivel engem úgy tájékoztattak, hogy nem hívhatok senkit, ameddig vendéglátóm nem beszélt Abdalla Bitarral, először jóhiszeműen vártam. Feltűnő volt azonban, hogy soha nem lehet elérni, pedig több telefonja is van. Akiket még itthonról tájékoztattam utazásomról, nem értették, hogy miért nem látogatom meg őket, szerencsére végül magukhoz ragadván a kezdeményezést, ők jöttek látogatóba, aminek nagyon örültem, így terjedt el a híre, hogy ott vagyok. Csak addigra már sok időt elveszítettünk. Vendéglátóim „végtelen szeretetükben” nem vették figyelembe, hogy csak két hetet töltök Szíriában, az alatt kellene találkoznom a többiekkel, illetve látnom valamit az országból – mert a haverokon kívül nem nagyon láttam semmit. Az időről, az időbeosztásról egyébként is egészen másfajta elképzeléseik vannak, mint egy európai embernek.

Damaszkusz így is óriási hatással volt rám, rengeteget fényképeztem, és végül sokakkal találkoztam, akik elvittek „világot látni”, amennyire a maradék időbe még belefért, valamint ajándékokkal halmoztak el, így téve nagyon kellemes emlékké az ottlét időtartamát.

A kiszolgáltatottság, ami a leginkább megviselt, függetlenségi törekvéseimet nem nagyon tudtam érvényre juttatni. Nem baj. A tanulság óriási. Mindazonáltal rendkívüli volt látni egy minden ízében más világot, ahol más a kevés, és más a sok, más a humoros – és más az értékes.

A barátság a családdal is megmaradt, most én készülok a vendéglátásra.

Avar Panni

ONANMA KENTİ GÖLCÜK BE
6. ULUSLARARASI HALK DA
FESTİVALİNE KATILAN ÜLK
BA

fotó: Avar Panni

SMS FOLKLÓR?!

Már a cím is ellentmondásos, hiszen mekkora távolságra van egymástól a folklór hagyományos korszaka, és napjaink modern, szöveges üzeneteit továbbító berendezéseinek világa. Mégis van valamiféle kapcsolódási pont a két dolog között. December utolsó és január első napjaiban számtalan újévi jókívánság száll a drótok nélküli hálózatokon, távolságot, határokat nem ismerve. Felmerül a kérdés, hogy ezek az üzenetek a folklórhoz tartoznak-e?

Legkönnyebb rávágni gondolkodás nélkül, hogy nem, hiszen a folklór a hagyományos kultúrában élő emberek szellemi műveltsége, itt pedig már nem erről van szó. A hagyományos kultúra eltűnt, határainkon belül csupán annak töredékei, egyes elemei maradtak meg a mai napig, a határon túli magyarságnál is egyre fogy az az erő, amellyel még markolva kapaszkodik az ember örökül kapott kultúrája gyöngyszemeibe. De a szövegeket olvasgatva – én is számolatlanul kaptam a jókívánságokat –, feltűnik az ilyen-olyan, jobb és rosszabb versikék között egy-egy valódi gyöngyszem, amelyeket ötven, száz, százötven évvel ezelőtt élő eleink kiáltottak egymásra az alacsony ajtófélfá alatt meghajolva, a pattogó tűztől meleg házba lépve.

Csakhogy ezek nem egyszerű jókívánságok voltak. Sokkal inkább varázsszövegek, kihasználva az ősemberek által már feltalált analóg mágia erejét. A barlangok festményei árulkodnak arról, hogy az ember a vadászatra indulva felrajzolta a falra, miként fogja elejteni zsákmányát, majd kiment a barlangból, és vadászott úgy, ahogy azt előzetesen varázsolta. Az újévi köszöntő-szövegekben felsoroltak minden olyat – bort, árpát, búzát, disznót, tyúkot –, ami egy-egy család életkörülményeit, lehetőségeit meghatározta, azzal a varázslatos céllal, hogy mindezek bőségben legyenek a következő esztendőben. Akivel nem voltak jóban, oda nem köszöntek be aznap, s nem játszották a mágikus rituálét. Akit kifelejtettek vagy kihagytak a sorból, az megharagudott, megsértődött, hiszen elvárta a segítséget a másiktól abban a kultúrában, ahol még közösségi létben éltek az emberek, s a mágikus szövegekkel való beköszönés jelentése még a segítő mágian is túlmutatott. Hordozta magában azt, hogy egy családba, egy közösségbe tartozunk, számítunk, számíthatunk egymásra, segítjük egymást, s közösségünkön belül másoktól is elvárjuk a segítséget.

Az SMS-ben küldött szövegek közül a legtöbb inkább – a mára szintén kissé divatjamúlt – emlékkönyvek versikeit idézi, főként humoros vagy erotikus tartalommal. Ezek az újévköszöntő szövegecskék nem jelentenek többet annál, hogy gondolunk rád, eszünkbe jutsz ilyenkor, amikor fel kell sorolni, hogy ki mindenkinek kell eszünkbe jutni. Minden vers végén ott a „Boldog új évet!”, amely mondatocskában végül is megtalálható az ősi szövegek túlegyszerűsített leképezése, de már nincs benne az ősi varázserő. Sajnos a régi szövegek maroktelefon-kijelzőn megjelenő lenyomataiból ez hiányzik, hiszen ily módon kiemelve, átültetve, töredékben küldözgetve bizony sok összetevője sérül annak a bizonyos mágikus rituálénak. Talán a legfontosabb, hogy nem vagyunk jelen egymásnál, a közösségi létünk megváltozott, ezzel gyengébbek is lettünk. A másik hiányzó összetevője pedig az, hogy nem a leírt szövegeknek, hanem a kimondott szónak van varázsereje. Leírva, elolvasva marad újévköszöntő versike.

Persze nem szeretném, ha a jövő évben nekem már nem küldenének ilyen SMS-eket a barátaim. És talán így ismét divatba jönnek egy ideig e szép, régi tartalmat hordozó szövegek a többiek mellett, s ez valamiféle túlélési mechanizmusa lehet a szokásokhoz kapcsolódó folklóralkotásoknak. Talán még a kulturális antropológia kutatói is felfigyelnek e jelenségre, összegyűjtik a szövegeket, s elválasztják a giccsét az értéket hordozótól. S ki tudja, e technikai fejlődésben hány évig marad ez a fajta SMS divatban. Lehet, hogy gyermekeink felnőve komputerekből böngészik majd elő az anyáik, apáik által küldözgetett sorokat, régiségekre vadászva. A mi világunkban viszont ez van, SMS folklór. Én is várni fogom a következő év fordulóján, s küldök én is, szépeket, régiket, apám-tól tanultakat.

Álljon itt két ilyen gyöngyszem!

„Új év reggelére szépen virradjatok,
Az első órában örömhöz jussatok,
S ti kik e háznak lakosai vagytok,
Az Úr Jézus áldása maradjon rajtatok!”

„Kolbász alatt nyögjön a vén kakasülő,
Bőséggel teremjen búza, málé, szőlő,
Tiszta jó szívből kívánom ezeket,
Adjon a jó Isten boldog ünnepeket!”

Darmos István

Felvételi a váci zeneiskolába

A váci *Pikéthy Tibor Zeneművészeti Szakközépiskola* szeretettel várja többek között a népzenei szakra felvételizőket 2005. február 21-én és március 9-én 10 órakor. A jelentkezési lap és a felvételi követelmények letölthetők az iskola honlapjáról: pikethy.uw.hu

A felvételi vizsgán a növendék főként a meghallgatáson, szolfézs írásbelin és szóbelin, rövid elbeszélgetésen, valamint egy rövid közismereti felmérésen vesz részt, melynek keretében magyar nyelvből kap egy írásbeli feladatot, és matematikából néhány számítási feladatot.

A felvételi vizsgát két időpontban tartjuk, de elég az egyikre eljenni. Javasoljuk azonban az első időpontot (február 17.), mert ha valami oknál fogva nem sikerül az első felvételi vizsga, a második alkalommal van még pótlási, ill. javítási lehetőség. Iskolánk a zeneművészet négy alapterüle-

tén belül egyházzenei, klasszikus zenei, jazz és népzenei szakokra hirdet felvételt.

Népzenei szakok: *hegedű* (Blaskó Csaba, Salamon Beáta); *klarinét, tárogató, brácsa, bőgő, cselló, ütőgardon* (Blaskó Csaba); *citera, furulya, duda* (Szabó Káto); *tambura, koboz, tekerőlant* (Eredics Gábor); *cimbalom* (Balogh Kálmán), *népi ének* (Papp Ágnes, Czidráné Bodza Klára)

A tanszakok érettségi utáni szakképzésként (ún. szakmai tagozatként) is indulnak, amely 3 éves. Az érettségit adó nappali szakközépiskolai képzés iskolánkban 5 éves. A 12. évfolyam végén a diákok 5 tárgyas

érettségit tesznek, majd ezt követően a 13. évfolyam végén tehetnek az OKJ szerinti szakmai vizsgát. Tehát az a növendék is meg tudja szerezni érettségi bizonyítványát, aki nem tud valamilyen okból zenei pályán maradni (mivel az érettségi nem tartalmaz szakmai tárgyat). Ám a diákoknak lehetőségük van arra, hogy már a 12. évfolyam végén felvételizzenek felsőoktatási intézménybe!

Iskolánk viszonylag kicsi (110-120 fős) közösség, melyben a családi légkör és a viszonylag könnyen ellenőrizhető létszám segítség ahhoz, hogy sok, a mai világban fellépő káros jelenséget sikerrel leküzdhesünk. E munkában iskolapszichológus is segít, de sokat jelent Vác kisváros volta is, valamint az a lehetőség, hogy mindenkit el tudunk helyeztetni kollégiumban.

Információ: (27) 317-180

Öröm a fülben és a szívben

– Beszélgetés Palya Beával –

Lemezein, koncertjein Psyché-versek kelnek életre cigány dallamokra, melanéz és magyar altatóénekek olvadnak egységbe, török vagy bolgár dalokat elegyít kortárs zenével, orgonajátékra improvizál. Talán nem sértünk meg senkit azzal az állítással, hogy a mai magyar (népdal)énekesnők közül Palya Bea keresi leginkább az átjárást a műfajok, stílusok, a különböző népek zenéje között. Két szólólemeze jelent meg Ágról-ágra és Álom-álom, kitalálom címmel, korábban többek között a Zurgó, a Kárpátia és a Folkestra korongjain hallhattuk.

– **Mi szerepeljen azon a névjegyeden, amit itt most letesz az elsőként?**

– Énekes, mindenekelőtt; nem énekesnő, és nem népdalénekes – ez a tágabb megfogalmazás. Szövegíró? Ez egy új titulus lenne. Ez a kettő eléggé takarja, ki vagyok.

– **Személyes vonatkozások?**

– Leírható mennyi éves vagyok, annyi, amennyi: 28. (A híres hétéves időszakok most aktuális állomásszerűsége foglalkoztat.) Hajadon és gyermektelen – egyelőre.

– **Lokális kötődésed?**

– Pest leginkább, egy kis párizsi kitéréssel. Ennyi azt hiszem, elég.

– **Mit jelent az éneklés számodra?**

– Először is folytonosságot. Mióta az eszemet tudom, énekelek. Ez az első, amire visszaemlékszem, ezáltal csiszolódott az érzelmi életem, örömeim. Parasztcsaládból indultam, szüleim nagyon muzikálisak voltak. Odabaza magyarnóta-kultúra volt, nagyapám énekelt, csettintgettem hozzá. Hétévesen – az első hetes kilométerkőnél

– vittek el a bagi Muharay Elemér Hagyományörző Együttesbe, ahol énekelni és táncolni tanultam. Sokáig a kettő együtt volt. Nem voltam akkor tudatos, de imádtam. Sokáig az Én felkelék jó reggel hajnalban... meg a Három királyok napján... volt a két dalom. Odabaza nem volt még magnónk – én ezt szégyelltem – az első gyűjtés, amit a tanár bácsim főltet, Simon Ferencné Fazekas Ilona moldvai énekes-től az „Én fölkelék”. Rongyosra hallgattam a kölcsönmagnóval. Aztán jött Sebestyén Márta. Egy énekverseny jutalmaként jegyet kaptam egy koncertjére, karácsonyra megkaptam a Dúdoltam én című lemezét, Márta pedig bevonult az énekes panteonomba. 14 évesen Budapestre kerültem, akkor erősebb lett a táncos vonal: Bartókos lettem. Ott is hamar kiderült, hogy szeretek énekelni. Elkerültem a Zurgó együttesbe, velük kezdődött a Moldvába járás, az eredeti felvételekről való komolyabb tanulás és a tudatosabb hozzáállás is.

– **Miért vált alapvetővé számodra a moldvai népdal?**

– Ez adódott, ezt kérték. Aztán megláttam, hogy ott kicsoda kincs van a zenében, a nyelvben. A moldvai énekekben az életet minden ponton lefedő érzelmekre találtam. A balladák például most kezdenek beérni bennem, mikor én is megélelem egy-két dolgot: a nősrorsok tükre a ballada.

– **Van olyan dal vagy énekes, ami-aki kijelölte számodra a következő kilométerkövet?**

– Papp Erzszi néni Magyarorszátról, akinek megriadtam a torkától, de aztán akitől sok dalt tanultam. Ő is ott van a panteonomban. És ezután belekerültem egy Mester-keresősdibe. Kitől és mit tanulok én? Ebben már a népdalok mellett benne voltak az indiai, arab és bolgár énekesek, akikkel „távkapcsolatban” éltem, a lemezeket át próbáltam megfogni a hangjuk és lelkük lényegét. Aztán az énekelt vers is Sebő Ferivel és a Kalákával. Elkezdett kinyílni a zenei világ: jött a Laokoön-csoport városi-polgári, mondhatjuk, fúziós zenéje. Másképp kezelték az én népzeneimet, általában a zenét. Hangszerekre kellett figyelni, poliritmiára, újfajta hangzásokra, kottára. Rengeteg újat hozott: kísérletezést, műfaji kalandokat. Innen vezetett az út az indiai

zenehez, Szőke Szabolcs Hólyagcirkuszán keresztül, ami egyszerre volt színház és zenélés.

– **Mit vittél te ezekre a helyekre?**

– Mindkét helyen meglepődtem, nem is értettem, mit tudhatok én? Tulajdonképpen egyfajta paraszt-romantikával néztek rám. „Falusi” érzelmeket hoztam, kitörő vígságot, vadságot, bujaságot. De ez benem nem volt tudatos, egyszerűen csak szerettem énekelni. Nem tudom ma sem elválasztani a mindennapi érzelmeimet az énekléstől, bár dolgozom ezen, mert emiatt néha elvész a könnyedségem. Ma persze már sokkal többféle zenét hallgatok, nem csak tradicionálisat. Az indiai zenével Szőke Szabolcs, Monori András, Szalai Péter biztatására kezdtem komolyabban foglalkozni. Hamarosan láttam, hogy ez egy életforma: Indiába kell menni, ott kell sokat tanulni. Én viszont Európában akartam maradni. A többiek is küzdöttek ezzel a kettősséggel. Azt azért nem bántam, hogy utazhatok és kimozdulhatok Budapestről, így kerültem Párizsba, ahol két dolog kínálkozott egyszerre: az indiai zene tanulásának lehetősége és a Párizsba utazás személyes álma. Az ottani két énektanáromtól nagyon sokat kaptam, mindkettőtől mást.

– **Mostanában nemcsak téged hívnak zenélni, hanem te is alakítod magad körül, kivel és milyen muzsikát játszsz.**

– Az első biztatástól a megvalósításig négy évet vártam a szólólemez elkészítésével. Korábban nem éreztem elég érettnek magam. Fontos állomás volt, bár ma már másképpen csinálnám. Kitarítottam a mellett amit én elképzelttem, csak kevésbé tétitettek el tőle. A hagyományos népzenei lemezgyártás ellen mentem: nem került rá vonószene, sok rajta a szólóének. Ez az Ágról-ágra. Magyar, bolgár és cigány népdalok, versekkel.

– **Több nyelven énekelsz, nemcsak magyarul.**

– A zenét több mindenünkkel hallgatjuk. Intellektusunkkal, érzelmi részünkkel, az is hat, aminek a szövegét nem értjük. Másként hallgatjuk: a fülüinkkel, a hasunkkal, a szívünkkel.

– **A szöveg az elsőbbség?**

– Nem. Sokat kísérletezem a szöveg-zene egységgel, érzékeny vagyok a versekre, és van bennem szövegcentrikusság. Az Ágról-ágra hajnali imával kezdődik és altatóval ér véget. A bolgár, indiai, perzsa daloknál viszont a hang mint matéria, az ének mint hangszer jelenik meg. Az Álom-álom, kitalálom egységesebb, ott már hangszerelővel dolgoztam. Amit énekelsz, az kerít olyan érzelmi állapotba, hogy át tudjon menni a zene. Minden szó, amit énekelsz, szent szó. A magyaron kívül énekelek bolgárral, franciául, angolul és még egy pár nyelven.

– **Hogyan hat rád, amikor más nyelven énekelsz?**

Akaratlanul is eltolódik a hangsúly a zenei energiák felé. Énekelek egy balinéz altatót, aminek az elejét értettem, aztán találtam olyan hangzásokat, amik puhák, szépek és végül az lett a szövege.

– **Az énekelt vers mostanában nagyobb teret kapott a munkáid között, s ennek nagy hagyománya van minálunk.**

– Gyerekkoromból jön Sebő Feri mintája, a magamfajta sokat köszönhet neki. Másrészt elkezdett motoszkálni a kreativitásom. Olyas-

mit keresek, amit nem találok meg a magyar népdalok anyagában. A probléma ott van bennük, de nem pontosan úgy. Női érzéseket, humort, játékoságot. A magyar népzeneben is nagyon szépen végigvonnul egyfajta nőrs. Ott a példa, ahogy Herczku Ági csinálta. Sokat énekel a nőiségről. Én például biztos nem fogok már pástordalokat énekelni. Énekelje Agócs Gergő, mert neki megvan az érzés hozzá, nekem nincs meg.

Az Álom-álom... a saját mesém lett, akarva akaratlanul. Adott dallamra írtam szöveget, de volt olyan is, amikor együtt jött a szöveg meg a dallam. Jóval ritkábban keletkezik először a szöveg, és csak utána a dallam. Ennél a lemezemenél nem gondoltam át pontosan, kinek írok: elkezdtem gyerekeknek, s a felnőttké lett, mire befejeztem. Az foglalkoztatott közben, hogy abból a „sokaságból”, ami én vagyok, hogy lesz valami egység. Ezért találtam ki a mesét. A képzeletem áramlásaiban az álom a szervezőerő, ezt akarom a zenében megvalósítani, csak ehhez talán még nem tudok eleget. Kísérletezem, és ha ezzel örömet tudok adni, akkor már jó. Nem is lehet mindenkinek tetszeni, nem is célozom. Belülről akarok alkotni, ez egyelőre az egyetlen járható út a számomra. Az eredetiség, autenticitás kifejezést a mai népzenezők sokszor történeti értelemben használják. Eredeti, vagyis olyan, mint ahogy Simon Ferencné Fazekas Ilona énekelte. Hagyományörző. Én az autenticitást esztétikai kategóriaként használom: nem azért éneksz valamit, mert valaki elvárja, hanem a legbensőd mélyéről jön elő, érzed, igaznak hiszed. Ez a hagyományérvés.

– Például amikor Weöres Sándor Psyché-ciklusából egy vers bened összetalálkozik egy cigány dallammal?

– Az Ágról-ágra összes dala ilyen, mindhez van személyes közöm. Most persze tovább is szeretnék lépni más irányba. A Psyché lehetne a továbblépés útja.

– A hagyományhoz való mai viszonyod milyen állomásokon keresztül alakult ki?

– Gyerekkoromban az imitálás: hallgattam a felvételt és próbáltam csinálni. Ez volt az aranykor, máig alapvető módszer: kiüríted magad, leülsz a magnó elé, ahogy a gyerek az anyja után mondja a szót. Zurgó: a zenei gyerekkor, amiben a zene és a mese természetes és mindennapos ajándék. A reflektív rész is mindig nagyon erős volt bennem, egyben ez a kiinduló állapot. Viszonylag hamar gondolkodós lettem, körülvettem a dalokat a magam-kereséssel, világ-megértési vágygal. Szerettem a költőnő énekeseket és zenészeket, akiken érzem az esendőséget, azt, hogy leeshetnek. Egy hang icipicit alacsonyabbra van intonálva, de az az érzésem, hogy belehalok, mert a földből jön, és az ég felé megy. Ezt a fajta biozenélést szerettem volna, mellette meg a szöveg és zene egységét.

– Ha itt ülne veled szemben valaki, aki sose hallott népzene, mit énekelnél el neki?

– Lehet, hogy választanék egy-két slágergyanús számot: Szerelem, szerelem, átkozott gyötrelmem, mert betalál a szép dallam és az egyszerű szöveg. Énekelnék játékosat, humorosat: Piciny vagyok, de vig kedvű... Attól is függ, férfi-e vagy nő az illető... Ej de nem az a legény, aki gyócsingbe jár..., Nem fekszik az én ágymba mindenféle betyár – azt én szeretem nagyon, ezt a nőknek. Ha férfi, akkor meg Dimó dalaiából énekelnék – Daloljatok, daloljatok egy kicsit.

– Miért hallgasson ma bárki is népzene?

– Jó alapnyelv, alapréteg a későbbiekben mindenfajta zenéléshez, másrészt orvosság, lehetőség az érzelmek kifejezésére. Ha hallgatod, akkor a fülledben-szívedben létrejönnek a rezgések – jó esetben még énekeled is, ez örömforrás. Ringat, mint a hullámok, rezgünk tőle, mint a nyárfalevél. Öröm a fülben és a szívben. Akkor is, ha ez közhelyes és szentimentális. Ezt is kellene tanítani, nemcsak a kottáját, ami mostanra tényleg magas színvonalon megy. Amit már sok ezer száj megformált, annak egyszer csak számodra is jelentése lesz.

Sándor Ildikó

BÉKÉSCSABA 2005

A XVII. Országos Szólótáncfesztivál döntője 2005. január 14-15-16-án került megrendezésre Békéscsabán az Ifjúsági Házban. Közel 200 versenyző adta le nevezését és a 2004. november 6-7-én Székesfehérváron és Jászberényben megrendezett elődöntő után ötvenkilencen mérték össze tudásukat a kötelező és a szabadon választott kategóriában. (A döntőn előszűrés nélkül vehettek részt a már egy vagy két aranygyönggyel, arany-sarkantyúval rendelkező táncosok, valamint az egri ifjúsági szólótáncfesztiválról a zsűri által delegált versenyzők.)

A zsűri tagjai voltak: Demarcsek Zsuzsa, örökös aranygyöngyös táncos, Hortobágyi Gyöngyvér, a Honvéd Táncgyűttes táncári asszisztense, Lévai Péter, a Magyar Táncművészeti Főiskola adjunktusa, Juhász Zsolt, aranygyöngyös táncos, a zsűri elnöke Szilágyi Zsolt koreográfus, etnográfus, a Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola Tánctagozatának vezetője.

A zsűrielnök rövid összefoglalója a rendezvény kapcsán a következő volt: „A XVII. Országos Szólótáncfesztivál döntője minden eddigi fesztiválnál magasabb színvonalat hozott. A táncosok az egész Kárpát-medencéből mutattak be élményszerű, stílusos produkciókat. Az előadott táncok mélyreható stílusismeretről, igen magas szintű technikai felkészültségről, előadói élményekről tanúsítottak. Külön is megjegyzendő, hogy a kiváló tánc tudás mellett a versenyzők nagy figyelmet fordítottak a népviselet igényes összeállítására, a zenével való minél tökéle-tesebb összhangra, a hagyományos tánc előadási körülményeire, amellyel produkciójuk még magasabb színvonalúvá vált.”

– ARANYGYÖNGYÖT NYERTEK –

Kőrösi Katalin – Színvavölgyi Néptáncműhely
Poprádi Anikó – Színvavölgyi Néptáncműhely
Tombor Bea – Alba Regia Táncgyűttes

– ARANYSARKANTYÚT NYERTEK –

Antal Roland – Somogy Táncgyűttes
Farkas László – Magyar Állami Népi Együttes
Sánta Gergő András – Balassi Táncgyűttes
ifj. Zsuráfszki Zoltán – Magyar Állami Népi Együttes

– MÁSODSZOR ARANYGYÖNGYÖSÖK –

Mlinár Mária – Balassi Táncgyűttes
Mosóczi Livia – Jászság Népi Együttes
Péter Zsuzsanna – Jászság Népi Együttes

– MÁSODSZOR ARANYSARKANTYÚSOK –

Hahn-Kakas István – Alba Regia Táncgyűttes
ifj. Mlinár Pál – Balassi Táncgyűttes
Molnár Gábor – Alba Regia Táncgyűttes
Poprádi Csaba – Színvavölgyi Néptáncműhely
Sikentánc Szilveszter – Magyar Állami Népi Együttes

– ÖRÖKÖS ARANYGYÖNGYÖSÖK –

Dobos Beáta – Fővárosi Bartók Táncgyűttes
Fehér Anikó – Balassi Táncgyűttes
Vajai Franciska – Jászság Népi Együttes

– ÖRÖKÖS ARANYSARKANTYÚSOK –

Bak Tamás – Balassi Táncgyűttes
Dudás Dániel – Jászság Népi Együttes

– KÖZÖNSÉGDÍJASOK –

Mlinár Mária – Vaszkó János – Balassi Táncgyűttes
Sánta Gergő András – Balassi Táncgyűttes

A zsűri – intézmények, szervezetek és vállalkozások felajánlásainak köszönhetően – számos különdíjat is kiosztott a résztvevők között.

Egy víg este Gyulafirátóton

Gyűjtőúton Kovács Ágnes népmesekutatóval

egymást. Új lendületet vettek, s folyt tovább a mesemondás. Előkerültek pajzán kis esetek is, de csak a tisztesség határain belül! Amikor már egészen kifogytak a klasszikus falucsúfolókból, valaki felvetette, mondjuk el, hogy járt Bözsi néni a vonaton! Kis vita támadt. Jelen volt az említett öregasszony veje is.

– Megharagszanak! – mondta az egyik asszony.

– Mért haragudnának meg? Igaz volt, mindenki tudja! – vetette ellen valaki.

A vő nem tiltakozott, ezért hát többen belefogtak, hogy összerakják a rátóti kofa esetét a libával, a lánnyal, meg a katonával. A jelenlétünkben született meg egy mai rátótiáda.

Az akkori mesélők közül bizonyosan sokan jobblétre szenderültek már, a gyűjtő, Kovács Ágnes is jó néhány éve elment. Számomra egy kis ütött-kopott hangkazetta őrizte meg a víg rátóti este emlékét. A sok kedves rátótiádból szeretettel szemezgetek a kedves olvasóknak néhányat.

*

A nyolcvanas évek elején, úgy rémlik, mint-ha 1985-ben történt volna, Kovács Ágnes, neves folklorista meghívott, hogy kísérem el Gyulafirátóra, falucsúfolókat, vagyis rátótiádkat gyűjteni. Nagy örömmel vállalkoztam az utazásra. Ágnes nénit és férjét, Lengyel Dénes bácsit is nagyon szerettem, tiszteltem. Mindketten Benedek Elek-unokák voltak. Nagy szeretettel támogattak mesegyűjtői, mesemondói tevékenységemben. Amikor pedig gyermek újságíróvá lettem, több évfolyamnyi Benedek Elek szerkesztette Cimbora újságot és egyéb szakirodalmat adtak tanulmányozásra.

A rátótiádkról nem sokat tudtam. Talán annyit, hogy tréfás, bolondos mesék, történetek, szólások, amelyekkel az ostoba embereket csúfolják. A rátótiak keresztbe vitték az erdőben a létrát, a rátóti előljárók csikótojának hitték a tököt, rüültek, hogy kiköltsek, és így tovább.

Azt már végképp nem tudtam, hogy Magyarországon három Rátót nevű település is létezik. Mindhárom híres. A Vas megyei Rátót az aradi vértanúk emlékparkjáról nevezetes, amelynek 13 tölgyfáját maga Deák Ferenc ültette. A Pest megyei Vácrátót botanikus kertje világhírű. A Veszprém megyei Gyulafirátót pedig a rátótiakat körülvevő, páratlanul gazdag legendakör nyomán névadója a szakirodalomban az országszerte elterjedt falucsúfolóknak.

Gyulafirátót a Bakonyalján, Veszprémtől nyolc kilométernyire fekszik. Hadnagy László, Veszprém megyei honismereti elnök, ott-honában fogadott bennünket. Miután meglapogattuk gyermekien szelíd, aranyos sárga kiscsikója tomporát, megcsodáltuk felesége incom-fincom, kényes macskáit, javasolta, hogy

nézzük meg a falut. Bebarangoltuk a kedves utcákat, megnéztük a falu kútját, a patakot, a templomot, felmentünk a falu mögötti kálváriadombra, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt az egész településre. Hadnagy Lászlónak mindenhol észbe jutott egy-egy bolondos történet, ami éppen azon a szent helyen történt, de a java csak azután következett.

Estére a művelődési házban összegyűlt vagy harminc rátóti asszony, ember. Kovács Ágnes néni csak úgy dobálta a kérdéseket.

– Hogy is volt az, amikor a rátótiak sót vetettek? Hogy is volt, amikor a rátótiak megbüntették a legyet? Hogy is volt, amikor Mátyás király Rátóton járt?

A mesélők, hatalmas hahotázások közepette egymásnak adták a szót. Ha már sokat szapulták a tréfákban az asszonyokat, akkor valamelyik menyecske visszavágott, s elmondott egy-egy jó paprikás férficsúfolót.

Sorra vették az előljárókat, a papokat, a püspököt, a legényeket, a lányokat, a vénasszonyokat, az öregembereket, az állatokat. Mire észbe kaptunk, éjfél is elmúlt. Úgy számoltam, hogy több mint kilencven mese, monda, szólás került szalagokra. A délelőtt látott falu, emberestől, asszonyostól, kutyástól, macskástól, legyestől, verebestől, mindenestől beleköltözött a mesékbe.

Megbabonázottan ültünk, vártuk az újabb meséket, pedig már kimerültünk a sok nevetéstől. A falubeliek még kotorásztak az emlékezetükben. Még mindig valakinek észbe jutott valami. Azt meséld el Jóska, mikor a rátótiak macskát hoztak a faluba! Azt meséld el, amikor megpatkolták a papot! Amikor megnyújtották a padot, amikor elolták a templomot, amikor a rátóti ember teknősbékát látott, amikor zsiráfot látott... – biztatták

A sóvetés

Egyszer a rátótiak kifogytak a sóból. Se embernek, se állatnak nem volt. Nagy volt a hó, nem jöttek a székelyek a kocsikkal. Akkor még vasút nem volt, kocsin szállítottak. Tanácskoztak az előljárók, hogy valamerre meg kell indulni, mert baj lesz. Ne várjuk meg, amíg hoznak, el kell menni sóért! Hát, amíg ott tanácskoznak, az utcán kiabálják:

– Sót vegyenek! Sót vegyenek!

– Na, hála istennek! Megjöttek a székelyek a sóval.

Megörültek az előljárók, kérdik a székelyektől:

– Hát milyen sójuk van?

– Van kétféle. Van kúsó, meg van darált só!

Vegyék meg ezt a pár zsákot, ami még van!

– Megvesszük mi!

Azt mondja a bíró:

– Milyen só az a darált só? Ne mondjanak ám ilyet! Nálunk csak a gabonát darálják.

De azt úgy is vetik.

A székely rákacsintott a komájára s azt mondta:

– Hát a kúsó nálunk is úgy terem, azt bányásszuk, a darált só meg mi is úgy vetjük!

– Nem vóna valamennyi vetősójuk?

– Dehogyan nincsen! Még van két zsákkal!

A bíró most összekacsintott az előljáró sógorával. Azt mondja:

– Vegyünk meg, sógor!

Úgy is történt, megvették a kúsót is, meg a darált só is.

Azt mondja a bíró:

– Na, ha már ennyire vagyunk sógor, megvan a só, ezt el is köne vetni!

– Hát mék földbe vesszük?

– Nem tudom. Zsöllér fődekbe nem lehet vetni, mert messze van, én az én földembe nem engedek sót vetni. Az ekléziától vegyük árendába, osztán vessük be azt sóval! Ahogy megbeszélték, úgy is tettek. Elvetették a sót. Mikor a sóvetés megtörtént, nagy örömmre annak, hogy már só is van, vetve is van, azt mondta a bíró:

– Igyunk áldomást!

– Igyunk!

Kimentek a falu végére, mert tavasz volt, kivittek tíz csutora pálinkát. Tizenketten körbeültek, a csizmájukat összerakták, iszogattak, járt körbe a csutora.

– Komám, menjünk haza, mert jár már a kanász! – mondta az egyik. Már esteledett.

– Igen ám, komám, az előbb gondútam rá, csak nem tudom, melyik az én lábom.

– Hát hogyhogy nem tudod?

– Az az én csizmám, hé!

– Ne beszélj, az az én csizmám!

Összeveszték, mert egyforma csizma, meg egyforma csizmanadrág volt mind-egyiken. Hogyan menjenek haza?

– Na, majd mindjárt elintézem! – mondta a bíró. – Szolgám, gyere csak ide! Kiabált a kanásznak. A kanász odament, azt mondja:

– Mi van, gazdám?

– Az isten áldjon meg! Szedd szét a lábainkat, mert összekeveredtek, nem tudunk elmenni.

– Megpróbálom én!

Jól térdem csapkodta őket a fokosával.

– Jaj, a térdem! – ordított a bíró.

– Na, maga mehet, mert ez a magáé, gazdám! – mondta a kanász.

Végigcsapkodta mindnek a lábát, hát mind fő tudott kelni, és el tudtak menni. Hát, az áldomás megvolt.

Az idő mindennap jobb volt. Vasárnap összejöttek a falu előjárói.

– Meg köne nézni a sót!

Azt mondja a bíró:

– Majd megnézzük!

Na, valóban, el is mentek megnézni, hogy kikelt-e a só. Megörültek ám! Látták, hogy már majdnem gatyakötésig ért a sóvetés, azaz a csollány.

– Nagyon szép! Jól van!

– Ez só, komám?

– Úgy néz ki, én nem ismerem!

– Kóstoljuk meg!

A bíró letépett egy marékka, s a szájába tette.

– Híj, a kutya mindenségit, még erősebb, mint amit ide vetettünk!

– Nézzük meg, arra bellebb milyen?

– Csak nem gondolod, hogy én bemegyek, ezt a gyönyörű sóvetést összetiporni?! Milyen csúnya dolog lenne? Megvettük a drága sót, most meg összetiporjuk!

– Hát, ez igaz is!

– Mi legyen?

Vótak ott legények is. Mondják, hogy bizony, csúnya dolog lenne a bíró úrtól összetiporni a drága vetést. Elmentek hát a Szent Mihály lováért, föltették a bírót a tejjire, fölvette négy legény, s bevitték a bírót a csollány közepibe. Így történt Rátóton a sóvetés.

*

Hazaaludtak

A rátótiak elmentek a veszprémi vásárra. Sokáig mulattak a Szarvas vendéglőben, aztán elindultak hazafelé. Egyszer csak nagyon elfáradtak, rájuk jött a fáradtság, ezért hát, lefeküdtek az országút árkába, hogy megpihenjenek. A keleti szél fúj, fúj, fújta a szél-ső embert. Fölbredt, fogta magát, átfeküdt a sorban fekvő emberek elejére. A következő ugyancsak fájni kezdett, az is ugyancsak ezt tette. Így, sorba mind. Mire reggel lett, hazaértek. Azóta mondják, hogy hazaaludtak, mint a rátótiak a veszprémi vásárról!

*

Megúszták a hajdinát

A rátótiak jöttek haza Veszprémből. Akkor még hajdinát is termeltek a határban. Ahogy a holdvilág rátűzött a különben is szőke hajdinára, azt hitték, hogy a halastónál vannak. Ledobták a ruhájukat, belevetették magukat a hajdinába, akkor látták meg, hogy nem a halastó. Azóta mondják, ha valakik nagyot tévedtek, hogy megúszták, mint a rátótiak a hajdinát.

*

Jó estét köszöntek a liszteszsáknak

Kádártáról nagy szekéren lisztet szállítottak Rátótra. Az egyik zsák lecsúszott valahogy a szekérről, és talpra állt az út közepén. Amikor a rátótiak jöttek haza a vasútállomásra, köszöntötték. (Közbeszólás: Rátótnak nincs is vasútállomása!) Másnap reggel, amikor mentek dolgozni, akkor látták, hogy a liszteszsáknak köszöntek. Azóta mondják azt, ha valaki nagyot téved, hogy ez is jó estét köszönt a liszteszsáknak.

*

A veréb megbüntetése

Frisz hóesés volt. A bíró kidoboltatta, hogy a havat nem szabad összetaposni. Végül mégis láttak lábnyomokat. Mindjárt keresni kezdték, hogy ki merete megszegni a bíró parancsát? Kiderítették, hogy a veréb volt a tettes. Utánaeredtek, megfogták, elítélték. Azt határozták, hogy a toronyból kell ledobni a bűnöst. Föl is vitték a toronyba, ledobták. A veréb nem ért földet, elrepült. Újra nekiiramodtak, s újra megfogták. Fenekedett a bíró:

– Nem fog túljárni a mi eszünkön!

A kisbíró markába nyomták a verebet, s az vele együtt ugrott le a toronyból, hogy el ne repülhessen.

Mátyás király meg a rátótiak

Egyszer Mátyás király Rátóton utazott keresztül. Éppen a falu közepén eltört a szekere kereke. Amint itt vesztegelt, a faluban elterjedt a híre, hogy itt van Mátyás király. Megtudta ezt az előjáróság is. Mátyás király elé járultak nagy tisztelettel, és bekísérték a község házára, hogy pihenjen, amíg a kereket megjavítják. Míg Mátyás pihent, az előjáróság tanácskozott, hogy mivel vendégléjk meg Mátyás királyt.

– Kínáljuk meg dióval! – javasolta a jegyző.

– Inkább vendégléjk meg szilvával! – mondta a bíró, mert Rátóton ritka jó szilva terem. Ebben meg is egyeztek. Kosarakba szilvát raktak, s felsorakoztak, hogy a király elé vonuljanak. A bíró kitanította őket, hogy mindent úgy tegyenek, ahogy ő tesz. Amikor a király elé értek, a bíró megbotlott a szőnyegben, a drága, jóféle szilva mind Mátyás elé borult. No, a többi atyafi se volt rest! Sorra felbuktak a király előtt s kiborították a szilvát. Mátyás király majd hanyatt esett a kacagástól. A testőrei méregbe gurultak az ostoba rátótiak láttán, felmarkolták a sok kiborult szilvát, s mind a fejükhöz csapkodták. Az előjárók fejvesztetten menekültek a bírójukkal egyetemben. Mikor megállottak, az egyik felkiáltott:

– Mégis csak okos ember a mi bíró urunk, tudta, hogy szilvát kell vinni a királynak! Képzeljék el kegyelmetek, mi lett volna velünk, ha diót vittünk volna?

*

Bözsi néni, a liba, a lány meg a katona

Bözsi néni libát vitt a vásárra. A vonaton nem volt szabad élő állatot szállítani. Ezért az öregasszony a libát beletette egy kosárba, a kötényével letakarta, lekötözte és bedugta a lába közé, a bő szoknyája alá. Mellé ült egy másik asszony, az is a vásárra igyekezett. Ő meg egy nagy cserépfazék hecsedlilekvárt vitt eladni. A fazekat föltette a csomagtartóra. Leült velük szembe egy lány meg egy katona. Döcögött a vonat, a liba valahogy kiszabadította a fejét a kötény alól és nagyot vágott a csőrével a lány sípcsontjára. A lány azt gondolta, hogy a katona szemtelenkedik vele. Fölpattant és adott egy nagy pofont a katonának. A katona mérges lett, kikapta a kosarat Bözsi néni lába közül. Lerándította az ablakot, és a libát kivágta a vonatból. Bözsi néni felugrott, megrántotta a vészféket. A vonat hirtelen megállt, a lekváros fazék lefordult a csomagtartóról, ráesett a katonára, s a hecsedlilekvár mind ráfolyt. Jött a kalauz, hogy ki húzta meg a vészféket. Bözsi néni csúnyán megbüntették, de ezt ne mondják el senkinek.

*Kovács Ágnes gyűjtését
lejegyezte és átdolgozta: Kóka Rozália*

Saját magát kísérte ki a halottas kocsihoz

Halmos Béla emlékei Ádám István „Icsán” széki prímásról (IV. rész)

Többször adódtak Halmos Béla, a pesti tánccházás zenész számára meghökkenítő élmények nemcsak az Icsánnal eltöltött idők alatt, hanem akkor is, amikor utolsó útjára kísérte a kitűnő prímást. Ádám István szerette volna látni, amint fogadott fia a temetésén muzsikál, ám egyelőre nem tudjuk, hogy ez sikerült-e neki, de reménykedünk benne...

A gyűjtések, együttlétek során nemcsak zenei téren adódtak szép és megható pillanatok, hanem emberi értelemben is. Többször előfordult, hogy Icsán egyedül volt otthon, amikor megérkeztem Székre, s mielőtt belefogtunk a gyűjtésbe, beszélgettünk. Icsán faggatott a Pesten történekről, érdekelte, hogy milyenek nálunk a tánccházak, odahaza mivel foglalkozunk éppen, én meg kérdeztem, hogy miként megy nekik a muzsikálás. Az egész világ érdekelte és minden lényeges dologról megvolt a maga véleménye, így szót ejtettünk másról is, például a szerelemről, Istenről, politikáról. Kerek tudása volt, mindenről lehetett vele beszélni, sokat tanulhatott tőle az ember.

A teljes zenekar, a „nagy csapat” Icsán és két fia, Pityu és Sanyi volt, de én őket így együtt már csak néhányszor tudtam fölvenni. Főként azért, mert a hetvenes évek vége felé Pityu, a kontrás beköltözött Szamosújvárra. Az utolsó gyűjtéseken Sanyi kontrázott az apjának, s Bözsi lánya vagy Szabó Pista állt be bőgőzni, ha ott volt valamelyikük. Azért is alakult ez így, mert általában napközben kerestem fel Icsánt, s akkor általában egyedül volt, este viszont be kellett mennem a szamosújvári szállodába, mert a tiltó törvény miatt nem lehetett nála aludni.

Az utolsó alkalom, amikor apa és két fia együtt játszottak, s így tudtam tőlük gyűjteni, ha jól emlékszem, 1978. január 8-án adódott. Szándékosan azért utaztam ki január elején, mert akkor már túl voltak a karácsony és újév idején szokásos muzsikálá-

sokon, s így volt idő arra, hogy faggathassam őket.

Akkoriban nemigen kényeztettek el bennünket a tömegközlekedés felelősei, télen naponta egyetlen nemzetközi vonat, a Balt-Orient közlekedett, amellyel Budapestről el lehetett jutni Kolozsvárra, s azzal is éjszaka. Nagyon hideg volt, Budapesten mínusz 8-10 fok lehetett. E vonatokon fűtöttek, megszomjazott az ember a melegben, de büfékocsit nem üzemeltettek. Ezért készítettem magamnak limonádét, s beletöltöttem egy Gordon Gin-es üvegbe, mert odahaza ilyen találtam üresen. Felültem a vonatra, s kiderült, hogy nincs fűtés. Ilyesmikor történt először, később azonban egyre többször megesett. Felvettük a nagykabátot, meg minden lehetséges ruhadarabunkat, de utastársaimmal így is rettentően átfáztunk. Amikor elővettem a ginesz üveget, hirtelen mindenkinek felcsillant a szeme, de lehűtöttem őket azzal, hogy rövidital helyett hideg limonádé van benne.

Amikor megérkeztünk Kolozsvárra, a nemzetközi jegyemmel bemehettem a nemzetközi váróba, ahol – mivel az örök kenőpénz ellenében bárkit beengedtek – rengeteg ember aludt féláljultan, kitekeredve az áporodott, petróleumszagú, fűrészpóros levegőben. A kinti dohányfüst és a mínusz 15 fokos hideg miatt benn maradtam, így valamelyest felmelegedtem, büfé híján persze semmit sem lehetett enni vagy inni. Egy óra múlva indult a szamosújvári vonat, gondoltam, hogy azon legalább meleg lesz, de a

gőz csak kifelé áramlott, azt a járatot sem fűtötték. Jégvirágos volt az ablak, nem lehetett kilátni, ezért minden állomáson ki kellett nyitni az ajtót, hogy miközben dől be a hideg, sorstársaimmal megtudjuk, merre járunk. Elgémberedve szálltam le Szamosújváron, s mivel az ottani váróban csupán mínusz két fok volt, a vonathoz képest úgy éreztem, hogy melegek lehetek egy kicsit. Reggel hat óra körül elgyalogoltam a Székre induló buszhoz, amelyre egy órát kellett várni a mínusz 18 fokos hidegben. Az emberek toporogtak, ütögették egymást, mindenfélét csináltak, hogy meg ne fagyjanak. Szamosújvár és Szék között ez az ottaniak által „kurszának” nevezett busz jelentette az egyetlen kapcsolatot, amely ennek ellenére ritkán járt, így el lehet képzelni azt az irdatlan tömeget, amely betódult a jókora késéssel megérkező járgányba. Valami elképzelhetetlen pozícióban álltam a nénikék között, a kursza ráadásul a 15 kilométeres utat egy óra alatt tette meg. S mindennek tetejébe, amikor megérkezett Székre, a jeges lejtő miatt nem ment be a piacnál lévő végállomásra, hanem már a felszegi iskolánál kitétte az utasokat. Szörnyen elcsigázódva kecmeredtem le a buszról, s mivel a rettenetes köd miatt nem lehetett látni, nem tudtam, merre kell elindulnom – ebbe nyilván a fáradtság is belejátszott, hiszen előtte már jó néhányszor jártam Széken.

Elég furcsán nézhettem – de nyilván a hónom alatt szorongatott hegedűm is feltűnőbbé tett –, mert egy helybéli menyecs-

Icsán a muzsikálásról

„Nagyon, nagyon nehéz és fárasztó. Menjen el kőművesnek – mert mi kőművesek között dolgozunk –, emelje a nagy köveket, tegye a falra és... minden. Este lefekszik, és kipihen magát, reggel megint dolgozik, amennyit tud. Igen, de itt, amikor elmenyek egy lakodalomba három napig – nem kell nekem enni se! Úgy tönkreteszem magamat! Nem kell nekem se étel, semmi, hogy csak aludjak, de még azt se tudom jól, mer’ úgy ki vagyok fáradva, hogy mindenem fáj. Nyak, karom, minden... az ujjaim is. Nagyon fárasztó.”

„Igen. Hát aztán így van ez a mesterség. Még az is kurva volt, aki kitalálta ezt a hegedűt, s nem tudom, ki tudta kitalálni. Mikor kezdődött ez a világ, nem tudom, hogy is tudta kitalálni, s nem tudom, ki. Szép, nagyon szép, de nagyon fárasztó. El se tudja képzelni egy másik ember, hogy mit jelent ez! Azt mondja: há’ aztán mi az,... a fene az. Könnyű húzni ezt a vonót! Há’ mi az – leülve! Igen, de adnék én nekije csak két darab fát, hogy harminc órát húzza velem ott, csak annyit, hogy ne halljam, hogy mit csinál – nyikorog! A fával

csak mindig csinálja, mint mink! Nézze meg, hogy azt mondaná: menjen, a fene, hogy egye meg, többet én nem...!”

„Milyen gyönyörű volt az a lassú, mit gondol maga, egy akkora nagy házb’ vagy csürb’. Aztán körbeálltak, az egész fiatalok, lányok, aztán azok a szép, régi lassúk... az öreg fiúk – régen, ezelőtt negyven-ötven évvel – olyan éneklést csináltak, hogy igazán érdemes volt, hogy hallgassa meg az ember. Tudták, úgy lányok, úgy fiúk. S a zenész ment, úgy ment, hogy gyönyörűség volt hallgatni.”

„Ennek kell egy kicsi türelem, kell egy kicsi odaadás, aztán úgy nem, hogy tartok magamnak szeretőket, és aztán nem tudom, mindent megcsinállok – úgy nem tanulja meg. Engem se érdekelt soha, én nagyon szerettem ezt a hegedűt, élveztem nagyon. S még máma is. Amikor kiállok a három fiammal [A „harmadik fiú” az unokája: Ádám Imre], s elmegyünk muzsikálni – harmonika, kontra s bőgő. Sanyi mellettem van, aztán, amikor akarok, úgy muzsikálok: tiszta élvezet.” (Részletek Halmos Béla interjúból.)

ke megkérdezte, hogy kit keresek. Mondtam, hogy Icsánt, mire belém karolt, s elkísért engem, a félájult pesti gyűjtőt a prímáshoz. Az utazás szörnyűségeit nem azért meséltem el ilyen részletesen, hogy hősnek állítsam be magam – én legfeljebb évente kétszer utaztam ki télen –, hanem a székiek miatt, akik közül jó néhányan naponta jártak piacozni vagy dolgozni Szamosújvárra.

Amikor odaértünk Icsánék házához, megköszöntem a menyecskének a segítségét, s ahogy beléptem a házba lelkemet az Ádám család szeretete, testemet a konyhai tűzhely melegítette föl. Egyből került egy darabka kolbász a serpenyőbe és belém egy kis pálinka, s bár tilos volt háznál aludni, lefektettek a konyhában lévő ágyra. Elfogadtam ezt a szívességet, mert nappal nem ellenőriztek, s nagyon fáradt voltam. Aludtam vagy két órát, s amikor felébredtem, igen meghatódtam azon, hogy lábujjhegyen járnak, meg csendben ülnek, nehogy megzavarják a pihenésem. Így csak a számukra legkedvesebb embereket fogadják egy családban.

S akkor elkezdtük a munkát. Otthon volt a nagy csapat, a két fiú, meg Bözsi is, és bármit kérdeztem, az egész banda muzsikált. Ez már önmagában is egy fantasztikus zenei élményt jelentett, s ma is hálás vagyok a sorsnak, hogy részesülhettem benne.

Ám adódott egy olyan élményem is,

amely megrendítő egy városi ember számára. Máshol hallottam egy lassút – talán a Székely bíróé volt –, s kértem az öregtől, hogy játssza el. Mielőtt muzsikálni kezdett, Sanyi hangolás közben megkérdezte: „Azután apám, ha meghalsz, mit játsszon Béla?” Mindezt olyan természetességgel tette, mintha afelől érdeklődött volna, hogy az édesapja mit kíván ebédre. S ekkor tapasztaltam meg azt is, hogy a teljes, normális életet élő emberek, mint amilyenek akkor a székiek, s köztük a cigányok is, milyen természetességgel beszélnek a halálról, hiszen számukra az is az élet része. Az öreg ugyanilyen természetességgel válaszolt: „Hát valami lassút, nem csárdást!” Akkor már nem élt Juli néni, a felesége, egyébként Icsának nem volt semmi baja az egészségével, de mivel a fogadott fia voltam, semmi különös nem volt abban, hogy Sanyi megkérdezte, mit játszom majd a temetésén.

Ezután játszani kezdtek egy lassút – ami a kialakult hangulatban éppen eszébe jutott Icsának – majd még több dallamot, aztán átváltottak csárdásra. Fejét a hegedűre hajtva olyan gyönyörűen muzsikált az öreg, hogy elismerően összenéztünk a gyerekeivel s Bözsinék könny csillogott a szemében. Amikor abbahagyták, akkor a kontrás Pityu bácsi egy – szinte vallomásszerű – nyilatkozatban fogalmazta meg az apját dicsérő véleményét, ami nem volt szokás, lega-

lábbis én nem tapasztaltam addig ilyesmit. Ezt mondta: „...az öreget addig nem akarom megbúsítani, de amikor az öreg meghalt, én végeztem! Én kontrás többet nem leszek. Öreg gyáros leszek, uram! (Szeretsz te annál jobban zenélni) Á, ...nem megy. Tudod, miért nem megy? Az öreg meghal, aztán járunk dolgozni. Ez úgy lenne, hogy ha csak ötet használná az ember. S akkor meg csak belőle nem lehet megélni. Mert... nagyravágyók vagyunk... Széken meg lehetne élni, így mondjuk, amennyi mindenem van, csak legyen mit egyek, s mit felvegyek, s amim van, maradjak meg avval. De hát... ki tudja, hogy mi kell?”

Ez egy meghatóan szép pillanat és érzés volt mindannyiunk számára.

Ehhez hozzátartozik még, hogy kettesben folytatott beszélgetéseink során Icsánnal a halálról is szót ejtettünk, s kérdezett engem a túlvilági életéről. Már annak okán, hogy ha meghal, akkor menjek el a temetésére és muzsikáljak. Felvetette, hogy vajon fogja-e ő azt látni. Szeretné, ha látná, hogy muzsikálok a temetésén. Megegyeztünk abban is, hogy erre minél később kerüljön sor, s abban is, hogy az Úr adja, hogy lát majd akkor engem.

A gyűjtések közül az utolsóira – mint később kiderült – 1980 májusában került sor, s ekkor ismét egy történelmi pillanatot élhettem meg. Történt ugyanis, hogy újabb

foró: Halmos Béla

dallamok után kérdezősködtem Icsántól. Ez alkalommal a böggös Sanyi volt otthon, ő kísérté kontrán az apját. Ha Icsán egy olyan dallamot játszott, amit Sanyi ismert, előfordult, hogy az öreg profi néha unta is ezt a sok faggatózást és keresgélést, s úgy kísérté az apját, hogy az ajtóban ült, és közben nézte a másik szobában lévő tévét. Ám egyszer csak kérdeztem egy olyan lassút, amit Sanyi nem ismert. Ekkor megállította az apját, bement a másik szobába, s kihozta a kazettás magnóját, a „kazetofont”, letette az enyém mellé, s együtt gyűjtöttük fel az általa nem ismert zenét. Az adatközlőből gyűjtő lett, a folklórból folklorizmus. Először történt meg – legalábbis az én életemben –, hogy ugyanolyan eszközt használt a hagyományörző, mint a kutató.

Ez lett az utolsó gyűjtés. Icsán ez alkalommal feltűnően sok olyan dallamot játszott, amelyet még nem vettem fel tőle, s jó néhány olyat, amelyet senki sem. Mintha mindent el akart volna rendezni, mintha érezte volna, hogy ez az utolsó alkalom. Én ezt nem tudhattam, hazajöttem Budapestre, s dolgoztam tovább építésként a VÁTI-ban.

Icsánról két film készült, az egyiket Martin György forgatta 1969-ben a széki templomdombon. Ez a híres film a táncházmozgalom egyik bibliája lett, erről már beszéltem. A másikat Herbert Schneider Kölnben élő barátom, a német városban alakult Cinege együttes prímása, táncházmozgalmi nevén Kaktusz készítette nyolcas hangosfilmmel. Kértem, hogy másolja át videokazettára, s küldje el. Augusztus 28-án dolgo-

zom a VÁTI-ban, s a portáról telefonálnak, hogy menjek le, mert vendégem jött. Kaktusz egyik zenésztársa, ha jól emlékszem, a böggös várt odalenn, kezében az ígért videokazettával. Nagyon megörültem, hogy megkaptam az Icsánról készült másik filmet is. Délután lévén már nem is mentem vissza az irodába, hanem hazamentem. S odahaza a postaládámban távirat várt azzal, hogy Ádám István „Icsán” meghalt, 30-án temetik. (Apám ugyanebben az évben, május 28-án hunyt el.)

Rögtön elkezdtem szervezni, kerestem a táncházas barátokat, Éri Pityut, Csoóri Sanyit – Sebő Feriről tudtam, hogy nincs idehaza –, ám senkit sem értem el. Átszállásokkal 29-én este érkeztem meg Székre, már jöttek felfelé az emberek a dombon Icsántól, a virrasztás, felravatalozás befejeződött. Amikor odaértem a házhoz, néhányan kártyáztak kinn a tornácon. Ez egy szokás volt, s azt a célt szolgálta, hogy elűzzék a rossz szellemeket. Icsán a koporsóban feküdt felravatalozva. Éjszakára csak mi maradtunk, a gyerekei, meg azok családja. Virrasztottunk egész éjjel – ezt szabad volt, s nem aludtam, mert az tilos volt. Muzsikálás nem volt, beszélgettünk, néha ettünk egy-egy falatot, ittunk egy-egy korty pálinkát, fényképeket is készítettem a halotról. Az éjjeliőr, a bakter – a rendőr embere – is ott ült egy darabig, ő járta a falut, hogy ellenőrizze, nincs-e valahol helytelenség. Nálunk nem talált semmi kivetnivalót. Aztán délelőtt a Sanyi házában ruhástól ledőltem, s szundítottam vagy két órát.

Kora délután kezdődött a temetés. A koporsót kihozták a szobából, feltették egy állványra az udvaron, s ott zajlott a szertartás. Icsánt katolikus pap temette. Sokkal kevesebben voltak a temetésén, mint gondoltam. A székiek közül is inkább az idősebbek jöttek el, de a cigány zenész kollégák közül is csak a székiek tisztelték meg, más falvakból, például a szomszédos Bonchidáról senki nem érkezett. Hallottam pedig cigány zenész temetésekről, amelyeken rengetegen voltak. Az is igaz, hogy zenei szempontból Szék zárt volt, mások nem ismerték az itteni zenét.

Amíg vártuk a papot, s még benn volt a koporsó, Ilka Gyuri bácsi vezetésével elkezdődött a muzsikálás. De nem csak ő muzsikált, ott volt Dobos Károly és Szabó Pista is. Icsán testvére, Sándor kontrázott, s böggös is akadt. A prímások egymást váltogatva játszottak halottas nótákat, s aztán Ilka Gyuri bácsi engem szólított, hogy most játszál te. Akkor még nem tudtam halottas nótákat, húztam egy széki lassút.

Amikor megjött a pap, kivitték a koporsót. Sokat beszélt, de azon megrökönyödtem, hogy egy szóval sem említette Icsán muzsikus voltát, nem méltatta a zenészként szerzett érdemeit. Nekünk, táncházas zenészeknek mesterünk, példaképünk volt. S itt megint történt valami, egy nem klasszikus folklórjelenség: hasonló élményben részesültem, mint az utolsó gyűjtésen. Még a prímás életében a fiai felvették Icsánal a saját kíséretükben a Rákóczi-marsot. S most, amikor megfogták a koporsót, és vitték az utcán várakozó halottas kocsihoz, Sanyi utasítására be kellett kapcsolnom a magnót, s a halott Icsán a zenéjével így saját magát kísérté ki a kocsihoz.

Megindult a kocsi a temetőbe, s az úton halottkíséző nótákat játszottak, a böggös Sanyi is beszállt – jó prímás is volt –, pedig neki nem illett volna. Én pedig hol muzsikáltam velük, hol fényképeztem, s közben hangfelvételt készítettem az egészről.

A temetőben történt még egy számomra hajmeresztő esemény. Amikor a koporsót le akarták eresztetni a sírba, az szűknek bizonyult. Ettől zavarba jöttem, ám a helybeliek nem feszengtek. Az egyikük ráugrott a koporsóra, s addig ugrált rajta, amíg a koporsó be nem sülydött a gödörbe. Miközben ez zajlott, Icsán Bözsi lánya leült a szomszédos sírra, s megszoftatta a kisfiát. Mi pedig elkezdtünk muzsikálni, s a lassúk mellett bizony csárdásokat is játszottunk.

A temetés után Ilka Gyuriéknál ültük meg a tort, s ott a székiektől hallottam méltató szavakat arról, hogy ki is volt Ádám István „Icsán”.

Lejegyezte: K. Tóth László

Átadni a zene szeretetét

Beszélgetés egy sokoldalú brácsással, Árendás Péterrel

Zenei vezető a Budapest Táncgyűttesnél, a Tükrös zenekar és a Gázsa zenekar brácsása, iskolákban és táborokban tanít, lemezek és országos rendezvények zenei szerkesztője. Szerteágazó a tevékenysége, de ő ezt szolgálatnak fogja fel, népi kultúránk szolgálatának.

– Kérlek, beszélj először a családi háttéréről! Voltak hagyományai a zenélésnek otthon?

– Nem zenész családból származom, habár a nagyapám falusi kántor volt, kisgyerekként sokszor hallottam őt zongorázni. Innen is van egyfajta zeneszeretet. Édesapám, bár nem játszott hangszereken, nagyon szerette a zenét, otthon gyakran szólt nem csak klasszikus, hanem igényesebb könnyűzene is. Kiskoromban szép hangom volt és szívesen énekeltem. Hétévesen kezdtem el intézményesen zenét tanulni, s tizennégy éven keresztül zongoráztam. Az általános iskola végén zenetanárim szeretnék volna, ha konzervatóriumba megyek, de szüleimmel végül a gimnázium mellett döntöttünk. Az óbudai Árpád Gimnáziumba kerültem, ami azért fontos, mert abban az időszakban – a nyolcvanas évek közepén – volt ott egy „népi fakultációs” osztály, ami azt jelentette, hogy két évig népzenei vagy néptáncot kellett tanulnunk. S mivel én akkor már évek óta zongoráztam, az tűnt kézenfekvőnek, hogy a népzenei válasszam. Az Árpád Gimnázium akkor az Óbudai Népzeneiskolával szoros kapcsolatban állt, én ott kaptam meg az első nagy népzenei impulzusokat. Akkori tanárim – idővel jó barátaim – Csoóri Sándor, Havasréti Pál és Lányi Gyuri voltak. Először tekerőzni kezdtem, mert az állt legközelebb a zongorához. Ezzel el is töltöttem másfél évet, de nem igazán fogott meg ez a hangszer, habár 1985-ben alföldi tekerősnőknél is jártunk gyűjteni. Aztán egyszer Pali elvitt Téka-táncházba, s engem nagyon megragadott az erdélyi zene. Nem ismertem ott senkit, egész este csak ültem a zenekar mellett és hallgattam a játékokat.

– Kicsit meglep, hogy népzenei fakultációra jártál, és addig sohasem fordultál meg táncházban.

– Szerintem Sanyiek nagyon jól csinálták, nem akarták ezt a műfajt ránk tukmálni. Én akkor egyébként is jazz-zongorázással foglalkoztam. De aztán mégis eljött az említett pillanat, amikor Pali egy péntek délután azt mondta: „Oké, ma már ne tekerőzzünk tovább! Gyere, elviszlek egy táncházba!” Elvitt az Almássy térre, s mondta, hogy ha akarok táncolok, ha nem, akkor csak leülök zenét hallgatni. Utána már a rádióban is elkezdtem vadászni a népzenei felvételekre, s megtudtam, hogy van Muzsikás-táncház is, Kassák Klub, meg Molnár utca. Akkoriban az óbudai Selyemgombolyítóban is hatalmas bulik voltak. Ahogy elkezdtem járni ezekre a helyekre, lassanként úgy éreztem, hogy én brácsázni szeretnék. Mert a zongorában is a harmóniák, akkordok izgattak. A népzeneben pedig a brácsa tölti be ezt a szerepet. Beszereztem az összes akkor kapható népzenei lemezt, s azt gondoltam, hogy majd azokról megtanulok brácsázni. De egy megfelelő pillanatban Sanyiek szóltak, hogy az eredeti játékot első kézből kellene megismernem, menjek el Erdélybe. Először persze mindenki nagyon félve megy ki, mert nem ismer senkit, de 1986-ban megint Pali volt az, aki kivitt magával egy hétre. Voltunk a „Mériai Egyetemen” Árus Feriéknel és Árus Béláéknel, Cilika Jani bácsinál, Magyarbecén Szántó Ferencnél, Vajdakamaráson lakodalomban. Egy hét után teljesen kicserélődve jöttem haza Erdélyből! Ez pedig már a legkeményebb

Ceaușescu-időszakban volt! A falu elején szénakazal mögé dugtuk el a Trabantunkat, nehogy valakinek kellemetlenséget okozzunk. Hideg volt, sötét, nem volt áram.

Közben már vettem egy brácsát és a saját fejem után tanulgattam, nem jártam rendszeresen órákra. Megmutattak akkordokat, ellestem dolgokat, s időnként visszamentem Csoóri Sanyihoz, Lányi Gyurihoz, akik elláttak jó tanácsokkal. Mire harmadik osztályos lettem, s már nem volt kötelező népzenei, addigra teljesen beleszerelmesedtem a népzenebe. Mikor úgy adódott, hogy valahol be kellett ugrani brácsásnak, akkor már hívogattak. Közben 1986-ban összeismerkedtem Halmos Attilával, s egykorúak lévén arról beszéltünk, hogy jó lenne együtt alapítani egy zenekart. Így kezdődött el a Tükrös zenekar története. Attilával hónapokig csak székít és palatkait gyakoroltunk, hol a Nagyszombat utcában, hol a Széchenyi-hegyi házukban. Langer Zoli lett a bőgősünk, majd Liber Bandi is brácsásunk, később cimbalmosunk. Sokáig így négyen alkottuk az együttest. Az Óbudai Népzeneiskola akkori igazgatója, Béres János ösztönzött arra, hogy érettségi után zenei pályára menjek. Tanácsára – és szüleimmel megbeszélve – jelentkeztem az ELTE Tanárképző Karának ének-zene-karvezetés szakára. Fel is vettek, bár nyilván hátrányban voltam azokhoz képest, akik négy éven át előtte konziba jártak, naponta összhangzattant, zeneelméletet és egyéb szaktárgyakat tanultak. 1988 és 1992 között elvégez-

tem a főiskolát és kaptam diplomát. Az ország legkiválóbb tanáraitól – például Földes Imrétől, Kollár Évától, Mohay Miklóstól – rengeteget tanultam; zeneelméleti, zenetörténeti ismereteimet a mai napig kamatoztatni tudom a tanításban és a népzeneben is. Bár az elején nehezen tolerálták, hogy állandóan muzsikálni járok, a negyedik évben már voltunk olyan kórusfesztiválon, ahol a magyar népdalokat a mi hangszeres kíséretünkkel énekelte a főiskola kórusa! Külön engedélyt kaptam, hogy szakdolgozatomat ne a megadott komolyzenei témákból, hanem a Magyarpalatkai Zenekar játékból írhasam. A klasszikus zenével egyébként a mai napig szoros a kapcsolat, magasabb egyetemi végzettségemet 2003-ban a Zeneakadémia ének-zenetanári kiegészítő szakán szereztem meg. Itt is a legnagyobb szaktekintélyek adták át tudásukat, Kovács Sándortól zenetörténetet, Újfalussy Józseftől zeneesztétikát, Németh Rudolftól és Hegyi Erzsébettől zeneelméletet, Párkai Istvántól és Hartyányi Judittól karvezetést, Herboly Ildikótól pedig szolfézs-módszertant tanultunk – hogy csak néhány nevet említek.

– *Hallottam már más zenészekről, hogy igen jó hallásod van, s azon már többször gondolkodtam, hogy aki zeneileg is képzett, hosszú időn át tanult különböző hangszereken, azt mennyire elégíti ki, hogy egy zenekarban brácsás, ami végül is egyfajta harmonizálás és ritmuskíséret.*

– Előnye és hátránya is van annak, hogy nem vonós hangszeren tanultam sokáig, hanem zongorán. Ilyen szempontból egy háromhúros brácsán még könnyebb is játszani, mert ott mindig ugyanolyan szögben kell tartani a vonót, míg egy képzett hegedűs megtanulta, hogy melyik húr megszólaltatásához milyen szögben tartsa. De nem csak arról van szó, hogy melyik könnyebb, hanem arról is, hogy számomra a szépsége – akár a zongorán – a harmóniakban rejlik. Amikor ifjú Rátonyi Róberthez jártam jazzt tanulni, ott is az izgalmas harmóniavilág tetszett. Egy dallamot többféleképpen megharmonizálni, akkordokat összefűzni engem már a zongorán is nagyon izgatott.

– *A népzeneben a brácsásnak mennyi szabadsága van ebben?*

– Az autentikus népzeneben ez nem egy kötetlen dolog. Ha mi például mezőszéki, magyarpalatkai zenét játszunk, akkor azt a néhány akkordot használjuk, amiket a palatkaiak. De egy felvidéki vagy magyarországi zenében, ahol sokkal többféle akkordot használnak, s ezáltal többféle variációs lehetőség van, ott már kicsit nagyobb szabadsága van az embernek. A másik vonzereje meg azok az izgalmas ritmusok, amiket a brácsások a tánckísérethez használnak. Persze az eltelt évek alatt egyre több népi hangszer játékmódjára iránt érdeklődtem, még ha nem is játszom rajtuk.

– *Falusi bandákban sokszor természetes törekvés, hogy a brácsás idővel szeretne primásnak előlépni vagy saját zenekart alakítani. Neked nincsenek ilyen ambícióid?*

– Azzal teljesen tisztában vagyok, hogy primás már nem lehetnék, ehhez korábban el kell kezdeni a tanulást hegedűn. Maximálisan meg vagyok azzal elégedve, ha a magam és mások megelégedésére tudok brácsázni. Persze vannak példák olyan zenészekre, akik felnőtt korukban kezdenek hegedülni, aztán rengeteg gyakorlással sikerül ledolgozniuk a hátrányt, s primás lesz belőlük, de nem hiszem, hogy nekem ez lenne a dolgom. Vannak ebben a műfajban néhányan, akiknek olyan adottságaik, hallatlan tehetségük van a hegedüléshez, hogy felesleges lenne megpróbálni őket utolérni.

A falusi bandákban akadnak brácsások, akik egy üresedés esetén „előlépnek” primásnak, más esetekben viszont maradnak brácsások akkor is, ha előléphetnének, mert a brácsához van affinitásuk. Ádám István „Icsán” például apja halálakor átvette a zenekar vezetését, a fia, „Icsán Pityu” viszont maradt brácsás, pedig kilenc évvel túlélte az édesapját.

– *Nem jelent problémát, hogy különböző együttesekben játszol, hogy hol Halmos Attila, hol Gázsa a primásod?*

– Nem, sőt ez kifejezetten frissen tartja az embert, máskülönben könnyen be lehet tokosodni egy irányba. Hiszen a zenei nyelv ugyanaz, csak más a két zenekar repertoárja. Jó, ha az embernek van alkalma olyanokkal is muzsikálni, akikkel egyébként rendszeresen nem szokott, de közös élményeink vannak, ugyanazokból a felvételekből tanultunk, baráti viszonyban vagyunk. Ugyanakkor máshogy fűzik fel a dallamokat, mint a megszokott primásaim, s ez részéről fokozott figyelmet követel. Előjöhetnek olyan nóták is, melyeket az én bandámban nem szoktunk játszani, s ezzel felfrissül az ember memóriája. Különböző primásokkal azért is jó játszani, mert mindegyiknek megvannak a kedvenc zenei dialektusai, amikben elmélyedtek. A Tükrösben például a mai napig nem játszunk vajdaszentiványi zenét, nekem viszont nagyon megtetszett, sokat foglalkoztam vele, s jó volt időnként olyan primással is összejönni, akinek ez a kedvenc dialektusa.

– *Mennyire tudja a brácsás előre, hogy melyik lesz a következő dallam? Van egy kialakult sorrend vagy ki kell várni egy-két taktust, hogy lássad, mivel folytatja?*

– Mindkettő előfordulhat. Mikor például Attilával székít játszunk, s miközben az egyik dallamot játssza, van sejtésem, hogy valószínűleg ezzel vagy azzal folytatja: mivel régen muzsikálunk együtt, ismerem az ízlését. Ezért könnyű azoknak a zenekaroknak, amelyek már régóta játszanak együtt, s az összezokottság ebben is jelentkezik. Sokszor már elég egy hang vagy egy odapillantás, hogy tudjam, mi következik. Ez a falusi és a táncmuzika zenekaroknál egyaránt így van. Máskor viszont egy akkordon kivárok 1-2 ütemet, s úgy kapcsolodom rá az új nótára.

– *Az soha sem szokás, hogy a primás bemondja, hogy mire vált?*

– Nemigen, kivéve, ha valami váratlan következik vagy például egy táncos rendel valamit, amit esetleg a primás észrevesz, de én nem. Egyébként nem szokás szóban jelezni.

– *Ahhoz képest, hogy tapasztalatod szerint a Tükrös hosszú ideje az egyik legnépszerűbb együttes, viszonylag keveset lehet tudni rólatok.*

– Tehát 1986-ban kezdtünk Halmos Attilával, egy év után Lan-

A Budapest Táncegyüttes zenekara:

Bartók József, Papp István Gázsa, Németh Dénes, Árendás Péter, Makó Péter (Mexikó, 2003.)

ger Zoltán csatlakozott hozzánk bőgősként, majd jött Liber Bandi. Körülbelül 1991-ig ebben az összeállításban játszottunk nagyon sokfelé. Eleinte Tordason muzsikáltunk rendszeresen, majd a Bartók Táncgyűttest kísértük néhány évig, a Molnár utcai táncház folkkocsmájában hetente játszottunk, s kísértünk más néptáncgyűttesteket is. Hívtak minket koncertekre, nyári táborokba, például a nagyállói Téka-táborban 12 nyáron át vettünk részt. Attiláról tudni kell, hogy az ő népzenei indíttatása otthonról való, édesapja, Halmos István nagyon neves népzene kutató, aki sokféle népzene t rögzített a világban, s itthon még Martin Györgyékkel járt gyűjteni. Az egyik fő területe Szatmár volt, ahol az 1950-es évektől sokat gyűjtött, tőle kaptuk az első felvételeket is. A szatmári zene iránti szeretetünk innen gyökerezik. Attila klasszikus hegedűt tanult kiskorától, s öt-hat év után pártolt át a népzenehez. Liber Endre Martonvásáron táncolt, korábban zongorázni tanult, arról váltott át a népzene-re. A katonáskodásunk is erre az időszakra, a nyolcvanas évek végére esett, akkor ritkábban tudtunk zenélni. A nyolcvanas évek második felétől a martonvásári Százszorszép Néptáncgyűttestel nekem is szoros kapcsolatom volt, az ottani zenészekkel – Salamon Ferencsel, Kása Bélával, Liber Róberttel – sokat jártunk külföldi turnéokra is.

– *Miként alakult az összeállítás a Tükrös második, 1991 utáni korszakában?*

– Akkor Langer Zoli, aki időközben kitanulta a hangszerkészítő mesterséget, kivált az együttesből. Egy ideig nem volt állandó bőgősünk, Konkoly Elemér muzsikált velünk egy darabig, azután Doór Róbert volt több éven át tagja az együttesnek; ő később az Ökrös együttesbe ment át. 1994-ben ismerkedtünk össze Lelkes Andrissal, akinek – édesapja révén – szintén volt táncmuzsika iránti indíttatása, de emellett a „Dr. Valter” nevű blues formációban is játszott. Két-három évig rendszeresen tanítottunk Dortmundban egy iskolában, s itt kovácsoltunk össze. Akkortájt ismerkedtünk össze egy felvidéki zenész barátunk, Lakatos Robi feleségével, Korpás Évával is, aki hamarosan szintén bekerült az együttesbe, mert úgy éreztük, hogy a zenekar egy énekessel mégis teljesebb. Másik prímásunk, Koncz Gergely veszprémi születésű, tőlünk kicsit fiatalabb. Ő eleinte a táncmuzsika iránti, tanfolyamokra járt, így tanult zenélni. Hamar kiderült, milyen tehetséges; összebarátkoztunk, s a Tükrös állandó külső vendége volt egy ideig, majd az együttes tagjává fogadtuk. Így állt össze az a hat fős formáció, amit a mai napig is Tükrös zenekarnak neveznek.

– *Miként működik a kétprímásos felállítás?*

– Szerintem nagyon jól. Több dolog miatt is termékenyítően hatnak egymás játékára. Nyilván nem egyformán muzsikálnak, de ha sokáig együtt játszik két prímás, szépen összecsiszolódnak, jól ki tudják egymást egészíteni. A falusi bandákban is úgy van, hogy az egyikük vezet, a másik alájátszik, tercel vagy oktávon játszik. Másrészt egy egészséges rivalizálás csak jót tesz az együttesnek, s óhatatlanul egyikük az egyik dialektushoz vonzódik jobban, a másik valamilyen másikhoz. Az mindig az adott zenétől függ, hogy melyikük az első prímás. Nálunk például a palatkai vagy különböző felvidéki zenékkal Gergő foglalkozott behatóbban, azt ő vezeti, Attila meg a székit vagy a szatmárit. Ha egy bulin vagy lakodalomban kell játszani egész este, akkor meg még jól is jöhet, hogy megoszlik a teher: „Na, most én csinálom egy menetet, aztán te!” Közben a másik is játszik, csak nem ő akar vezetni.

– *Korpás Éva a Felvidéken él, kétszer is szült az elmúlt években, ha*

A Tükrös zenekar Tallinban, 2003 júliusában:

Lelkes András, Korpás Éva, Koncz Gergely, Halmos Attila, Liber Endre, Árendás Péter

jól tudom. Így ő milyen rendszeresen tud részt venni az együttes munkájában?

– Abszolút oszlopos tag. Tavaly karácsonykor például Vigan legyünk! címmel készítettünk egy gyereklemezt, a háromnegyedét Évi énekli végig. Amennyi programra a Tükrös vállalkozni tud, annyszer Évi is meg tudja oldani, hogy átjöjjön. Egyetlen alkalom volt, hogy nem tudott velünk tartani, amikor az egyik egyhónapos ausztrál utunkra a kisebbik gyermeke miatt nem jöhetett el. Akkor egy szegedi barátunk, Papp Laci helyettesítette őt.

– *Elég soká jelentkeztek az első lemezetekkel!*

– Igen, már tíz éve játszottunk, amikor a Fonó tulajdonosa, Lukács József szólott, hogy ideje lenne egy lemezt készíteni. Addigra épp összeállt az új formáció, énekesünk is volt. Ennek az 1996-os lemeznek Magyar népzene a címe. Az ezredfordulóra készítettük el a Szatmári népzene az 1900-as évekből című lemezünket, melyen csak szabolcs-szatmári magyar népzene hallható. 2002-ben jelent meg a harmadik, a Tükrös Tábor. Ennek az volt az apropója, hogy sokat hívtak minket külföldi és hazai népzenei táborokba. Kétszer is voltunk Ausztráliában egy-egy hónapot, s Sydney mellett rendeztünk egy egyhetes tábort. Amerikában is jártunk Magyar Kálmán szervezésében, a pennsylvaniai Symposiumon és a kaliforniai Golden Gate Camp-ben. Itthon 1996-97-ben Debrecenben, 2001 óta pedig a Martonvásár melletti Simonpusztán van minden júliusban Tükrös-tábor. Mindenhol tanítanunk is kellett, s úgy döntöttünk, hogy legyen egy CD amin hosszabb zenék vannak, a tábor lakói megvásárolhatják, és otthon folytathatják a gyakorlatot. Négy vidék: Gömör, Abaúj, Szatmár és a Mezőség (Magyarpalatka) zenéje került ily módon a lemezre. A táborainkban mindig nagy hangsúlyt fektetünk arra, hogy a gyerekeknek is legyenek intenzív foglalkozásaik, naponta háromszor van gyerek-táncmuzsika. A gyereklemez is innen indult, s már készülöben van a folytatása.

– *A Tükrös tart-e rendszeres táncmuzsikát?*

– A Fonó Budai Zeneházban évek óta van klubunk, eleinte kéthetente volt, mostanában havonta csak egyszer, szerdánként.

– *Visszatérve az egyéni életutad további alakulásához, hol, meddig gyűjtöttél, gyűjtöttetek?*

– Az első egyhetes út után már lelkesen jártunk Erdélybe, az 1980-as években voltunk Széken húsvétolni, Mérében juhmérésen, Palatkán, Vajdakamaráson, Mezőkeszüben lakodalomban; de emellett például 1988-ban az idős bogyaizlói zenészek től is gyűjtöttem. Kedvenc területem a Mezőség volt, a katonaság után, 1989–94 között rengetegszer meglátogattam a palatkai, magyarszovátai és széki zenészeket. Az utóbbi helyen Pali Marcihoz jártam: volt, hogy nyáron beálltam hozzá napszámba, este pedig együtt muzsikáltunk a csipkeszegi táncmuzsikában. Ez nagyon jó iskola volt. Évközben leginkább hétvégeken mentünk, ha tudtuk, hogy valahol lakodalom lesz. Nyáron természetesen hosszabb időszakokra is. Valahogy

Moldován István kontrás, Mácsingó Károly bőgős, Árendás Péter kontrás,
Kodoba Lajos kontrás, Kodoba Márton és Kodoba Béla primások (Vajdakamarás, 1990. augusztus 11.)

mindig a Mezőségen ragadtunk le, még akkor is, ha távolabbi tájakra indultunk. Persze nagy élmény volt eljutni Csángalóékhoz Szászcsávásra, Horváth Elekhez Vajdaszentiványba, a vajolai vagy a szilágnagyfalusi muzikusokhoz is – természetesen mindenhol a hangszerrel és magnóval mentünk. Szatmárban is többször jártunk, e vidéknek még élő falusi cigányzenészei közül szinte mind együket jól ismerem, össze is hívtuk őket idén júniusban Mátészalkán egy közös koncertre és zenész-találkozóra. A századvég legjelentősebb hangszeres népzenei gyűjtése, az *Utolsó Óra* 1997-ben indult, ide a program ötletadója és vezetője, Kelemen Laci hívtak dolgozni. Részt vettem az előkészítésben, az erdélyi résznél gyűjtöttem, katalógust vezettem és – Koncz Gergővel – jegyzőkönyvet írtunk, a legtöbb felvételnél jelen voltam, néha még zenéltem is (például táncgyűjtéskor). Talán nem kell részleteznem, mennyi mindent tanulhattam mindebből. Az Agócs Gergely vezette felvidéki gyűjtésnél különösen tanulságos volt a kevésbé ismert felvidéki bandák teljes anyagának dokumentálása. A magyarországi rész esetében viszont már a zenekarok előkészítése, koordinálása is az én feladatomból volt, s a gyűjtéseket többen végezték – Németh István, Vavrincez Andris és jómagam, a Délvidéket Bodor Anikó, Kárpátalját pedig Pál Lajos.

– Az *Utolsó óra* gyűjtési munkái 2001-ben befejeződtek. Van még más szervezett gyűjtés folyamatban? Hogyan halad a felgyűjtött anyag lemezekre történő kiadása?

– A Hagyományok Háza égisze alatt alkalmanként most is folyik gyűjtés Pávai István vezetésével. A Fonó Records kiadásában az Új Pátria sorozatból eddig 17 lemez tudott megjelenni. Ebből kettő fűződik a nevemhez, a 15. a magyarszovátiaikkal, valamint A juhait kereső pásztor című, 17. válogatás-lemez.

– Ami nem a nagyközönségnek készült, hanem a szakmának, az kész, archivált állapotban van?

– Igen, azt archiválták a Zenetudományi Intézetben is és hozzáférhető a Hagyományok Házában.

– *Mint említetted, zenetanári diplomát is szereztél. Pedagógusként mennyire tevékenykedsz?*

– Habár már egész fiatalon is élveztem a tanítást, eleinte nem akartam pedagógus lenni. 1992-ben aztán elhívtak egy magániskolába, a Novus Gimnáziumba, ahol hat évig voltam énektanár. Nem kötötték meg a kezem, a klasszikus zenetörténettől a népzeneig mindent oktathattam. Emellett különböző népzenei táborokban és tanfolyamokon – Jászberényben, Szegeden, Budafokon – népi brácsázást és szolfézt tanítottam. 1996-ban hívtak meg a Budapesti Tanítóképző Főiskolára, ahol egy kiegészítő, posztgraduális gyermeknéptánc-oktatói képzés indult. Az egyik alaptantárgy a zene. Immár nyolcadik éve tanítok itt zeneelméletet, zenetörténetet és népzene-elméletet, nem napi rendszerességgel, hanem hetente, kéthetente, általában péntek-szombaton. Szeptember óta a Táncművészeti Főiskola pozsonyi tagozatán is tanítok. Szerencsés, ha egy pedagógus megtalálja azt a korosztályt, amellyel a legszívesebben foglalkozik, amellyeknek a tudását a legjobban át tudja adni. Azt hiszem, én a felnőttoktatásban érzem legjobban magam.

– *Ez mennyire egyeztethető össze időben a Budapesti Táncgyűttes turnéival?*

– Ha hosszabb útra elmegyek valahova, akkor azt jó előre tudom. A tavaszi amerikai turnénkról már ősszel tudtak az iskolámban, s figyelembe vették a félévi órarend elkészítésénél. Az ritkaság, hogy hirtelen, egyik napról a másikra beütne valamilyen fellépés. Nemrég például az egyik hét végére hirtelen bejött egy négynapos nápolyi út az együttessel. Ilyenkor cserélek egy tanárkollégámmal.

– *Mesélj a Budapesti Táncgyűttesről! Mik az együttes erősségei? S változott-e itt a te szereped?*

– A főiskola elvégzése után, 1993 januárjában Kelemen László meghívására jöttem az együtteshez. Addig elsősorban azokat a zenéket játszottam, amelyek a Tükrös repertoárjába tartoztak; a Budapesti Táncgyűttesnél meg kellett ismerkednem egy sor további dialektussal. Amióta Zsuráfszki Zoltán vezeti az együttest, s az

autentikus néptánc a meghatározó, az ország legkiválóbb táncosai táncolnak itt a leghitelesebb módon. Több olyan műsorunk van, aminek előkészítésekor mind a zenészek, mind a táncosok olyan mélységig tanulmányozták az eredeti anyagokat, hogy az mások számára is példamutató lehet. Nagyon büszke vagyok olyan közös munkáinkra, mint például a *Kalotaszeg* vagy a *Szatmár* műsorunk, amelyekben egy-egy vidék tánca és zenéje – véleményem szerint – a legmagasabb színvonalon és a legszorosabb egységben került színpadra. Nagyon komoly profizmus jellemzi az együttést, színpadon nincs helye az esetlegességnek: Zsuráék egy-egy műsort a legapróbb részletekig tudatosan végiggondolnak, s azt maximálisan megvalósítják. Mindemellett – ha az javít rajta – már elkészült darabokon is hajlandók változtatni.

Korábban Kelemen Laci volt a zenei vezető, de amikor az Utolsó óra beindult, akkor már napi szinten nem tudott az együttessel foglalkozni; s amikor a Hagyományok Háza is létrehozták, végleg megvált a Budapest Táncegyüttestől. Így 2001-től én lettem az együttes zenei vezetője. Közben a zenészek is cserélődtek. Kezdetben Papp István Gázsa és Molnár Miklós volt a két primás. Nekem Laci szerepét kellett átvennem brácsásként, bár egy darabig még ő is játszott velünk. A bőgős néhány évig Langer Zoli volt, majd Liber Robi. Az itteni muzsikusból ekkor alakult a Gázsa zenekar is. Velük az évek alatt számos táncegyüttes zenei kíséretét láttuk el, de a Bihari Együttessel volt a legszorosabb a kapcsolatunk. Az elmúlt években két remek Gázsa-CD is született, melyeken rajtunk kívül sok vendég-muzsikusból is szerepel. Idővel a Budapest zenészei mind elmentek, s az eredeti formációból csupán ketten maradtunk Gázsaival. A zenekar jelenlegi formájában 1998-99 óta működik: Balogh Kálmán – szólókarrierje mellett – főállásban itt cimbalmozik, Bartók József a bőgős, Makó Péter a fúvós. Másik kiváló fiatal primásunk Németh Dénes, aki a Felvidékről jött, s előtte a Figur Bandában muzsikált.

– *Népzenei lemezek szerkesztőjeként is gyakran látom a nevedet.*
 – Ha végiggondolom, mi a közös a különböző tevékenységeim között, akkor azt mondhatom, hogy a magyar népzene és ezt a kultúrát minél több síkon szeretném népszerűsíteni és megszerettetni másokkal. A lemezkészítést is azért tartom fontosnak, hogy ez a zene igényes hanghordozókon minél több emberhez eljusson, azokhoz is, akik nem tudnak a koncertekre eljönni. Saját Tükrös-lemezeink zenei szerkesztésével és rendezésével kezdtem, aztán már mások is hívtak: Panek Kati, Unger Balázs, a cimbalmos vagy Németh Dénes a gömöri lemezéhez. Legutóbbi munkánk, melyre nagyon büszke vagyok, a – legkiválóbb népzeneészeket felvonultató – Tizenkét Banda című CD. 2000-ben vettem át Eredics Gábertól a Táncház-találkozó lemezsorozat zsűrizését, szerkesztését, rendezését, amely azóta már Táncház-Népzene címmel a Hagyományok Háza kiadásában jelenik meg. Az eredeti felvételek közreadása is hiánypótló: az Új Pátria sorozat mellett így készítettük a Fonóban a Ma-

gyarszovát-Buza dupla CD-t vagy Hégli Dusán barátommal a Születtem, mint primás lemezt, mely az abaújszina Potta Géza zenei világát mutatja be. Nagyon jó érzés, amikor megjelenik egy ilyen lemez, melynek színvonalához én is hozzá tudtam járulni. Emellett 1998 óta a Táncház Egyesület felkérésére az Országos Táncház-találkozó és a Szezonnyitó Táncházi Multság zenei szerkesztését is végzem. Igyekszem mindenhol nyitott fülekkel járni, mások jó ötleteit is meghallgatni, s ezeket ilyen alkalmakkor megvalósítani. A cél, hogy színvonalas produkciókat láthasson a közönség, s olyanok is szóhoz jussanak, akik még kevésbé ismertek, de megérdemlik, hogy a táncház-találkozó közönsége megismerje őket. – *Zenei vezetés a Budapest Táncegyüttesnél, brácsázás a Tükrösben és a Gázsa Zenekarban, tanítás iskolákban és táborkban, lemezek zenei szerkesztése és rendezése stb., stb. – meglehetősen sok feladat! Jut ezek mellett még a családra is idő? Vannak-e gyerekeid, s ha igen, érdeklődnek-e a népzene iránt?*

– Két lányom, Anna és Kata természetesen gyakran vannak ilyen közegben, mindketten a Bihariban táncolnak, s a táborkban is nagyon jól érzik magukat. A gyereklemezünkön is énekelnek. Feleségem óvodás korától balettozott, utána néptáncos volt Debrecenben. Imád gyerekekkel foglalkozni, elsősorban a kisebbeknek tanít néptáncot. A Tükrös-tábor gyerekfoglalkozásait és a Vígán legyünk! CD anyagából készült Tükrös-gyerekműsorokat is ő szokta vezetni.

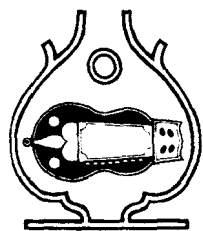
Valóban elég szerteágazó a tevékenységem, de én az egészet szorgalmasan fogom fel. Ez időnként igen kimerítő, ám változatos munka, hiszen – lehet, hogy nem is tudatosan – úgy alakítottam ki az életemet, hogy sokféle dolgot csináljak, így ha valamire már egy picit ráunnék, mindig ott van mellette valami más. A népzenenek annyiféle színe van az én életemben, hogy hol az egyik erősödik fel, hol a másik. Volt, amikor a tevékenységem nagy részét a Tükrös zenekar töltötte ki, s a tanítás háttérbe szorult; máskor a Budapest Táncegyüttessel készültünk új bemutatóra vagy turnéra mentünk, akkor a Tükrös szorult háttérbe.

– *Ti többnyire egy olyan hallgatóság előtt léptek fel, akiket népi kultúránk érdekel. Ezért esetleg nem is érzékelhetitek, hogy a lakosság túlnyomó többsége ezekről nem tud semmit, hogy a legjobb primásoknak a nevét se hallotta. Látjátok ezt, s ha igen, tudtok valamit tenni ellene vagy mi a reakciótok?*

– Természetesen tudunk róla. Szomorú, hogy milyen kulturális morál van ma Magyarországon, de nem lenne érdemes belesüppedni egy sértett lelkiállapotba. Ha azon keseregünk, hogy miért csak 2000 darab fogy a mi lemezünkökből, miközben fölfújtt sztárok közreműködésével kizárólag az anyagi haszonért gyártott gépzenekből a sokszorososa, attól nem lesz jobb a helyzet! Én annyit tehetek, hogy a saját feladataimat tisztességgel, lelkiismeretesen elvégzem. És nem engedem, hogy a pénz – mint a mai legfőbb érték-mérő – uralkodjék rajtam.

Végezetül hadd meséljek egy szép történetet! Tavaly meghívtak bennünket Beregdarócra muzsikálni, ahol kiderült, hogy a szomszédos szamoszegi könyvtár megvette a Szatmári népzene lemezeinket. Valaki kikölcönözte, s azt mondta: „Úristen, hiszen ez a mi zenénk!” Kezdték körbeadni, s a fél falu átmásolta magának a lemezt. Annyira a magukénak érzik, hogy ha bárhová utaznak vagy közösségi összejöveteleiken is ez szól! Megdöbentünk, amikor megtudtuk, hogy van Szatmárban egy kis falu, ahol mi vagyunk a „sztárok”, a mi zenénket hallgatják. S bár egyetlen lemez fogyott el, mégis úgy éreztük, már csak ezért is érdemes volt megcsinálni. El is hívtak minket Szamoszegre, ahol hatalmas szeretettel fogadtak bennünket. Az ember ilyenkor érzi, hogy a tevékenységének bizony van értelme.

Abkarovits Endre

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő mester, népi iparművész,
a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

**1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988**

E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu

Két bordósípos dudák Európában

Az európai dudatípusok többségére jellemző a tartott hangot adó bordósíp használata. A nyugat-európai dudák közt olyanok is vannak, melyek két vagy három bordósípval rendelkeznek, ezért széles körben elterjedt az a vélemény, hogy a bordósíp alkalmazása a bördudákon kötelező érvényű. Pedig nem így van.

Európán kívül szinte csak bordósíp nélküli dudatípusokat találunk. Az arab világban az ókori eredetű párhuzamos kettőssípok szájából fújt változatai mellett nagy számban fordulnak elő azok tömlőbe szerelt példányai is. Ezek mindkét sípszárán azonos számú hangnyílás van. Nem ismerik, és nem használják a bordósípot az Égei-tengeri szigetvilág, az anatóliai térség és a Kaukázus népei sem. Itt a kettőssíp sípszáras dudák között vegyesen találunk teljes paralel és félpáralel szerkezetűeket (az utóbbin a hangnyílások száma eltérő). Hasonló jelenséget figyelhetünk meg az Adria-tenger partvidékén is, ahol a kettőssípok szájából és tömlőn át megszólaltatott változatai a bordósíp igénye nélkül üzemelnek máig. És ez már Európa. Itt pedig bordósíp nélkül működnek az olasz dudák családjába tartozó hangszerek (zampogna), és talán kevesen tudják, hogy a basszussíp a magyar dudán is újabb keletű hagyomány. A XIX. századból származó leírások csupán a magyar dudu kettős sípszáráról tesznek említést, melynek „kontrasípját” a kor szokása szerint bordósípnak nevezik. [*Kubinyi Ferenc: Függelékül Mátray Gábor úr cikkéhez (1854.). In: Mátray (Rothkrepf) Gábor: A muzsikának közönséges története és egyéb íráskönyvek. Budapest, 1984. 333-336. o.]*

A kontraszípos dudu sípszára egymást kiegészítő ellentétpárt alkotó kettőssíp. Az oktáv hangterjedelmű, kromatikus hangsorú dallamsíp a ritmuskíséretet alkotó kontrasípval együtt olyan zenei teljesítményre ad lehetőséget, ami a legtöbb európai dudatípust fölülmúlja. Önmagában alkalmas a zene három lényeges dimenzióját, a *dallamot*, a *harmóniát* és a *ritmust* megjeleníteni! A bordósípra itt igazán nincs is szükség, hiszen a ritmuskíséretes polifónia feltétlenül izgalmasabb zenei élményt nyújt, mint az egyszerű bordun-hangzás. (Az már a slusz-

szpoén, hogy végül még bordósíp is került a magyar dudára.) Megállapíthatjuk tehát, hogy a bordósíp – a közhiedelemmel ellentétben – nem kihagyhatatlan eleme a bördudáknak.

Ennek ellenére a nyugat-európai tudományos munkákat a jól ismert etnocentrizmus hatja át, amikor az összes bordó nélküli dudatípust egyszerűen *droneless*-nek titulálják (magyarul *bordósíptalan*), rájuk ütve a bélyeget: primitív dudák.

A legkorábbi duduábrázolások között többnyire kettős sípszárral felszerelt hangszereket találunk, a szimpla sípszáras dudák később alakultak ki, mégpedig úgy, hogy a kíséresíp bordósíppá egyszerűsödött. Itt eleinte az alaphanggal azonos, később egy, majd két oktávval mélyebb tartott hang adta a kíséretet. Így hamarosan elterjedtek azok a dudák, melyek egy dallamsípból és egy bordósípból állnak. A XIV. századi ábrázolások között már ez a típus a leggyakoribb.

A közép-kelet-európai és a balkáni térségben az egy bordósípos dudák máig változatlanul élnek világukat, itt nem történt változás. Európa nyugati felén azonban a XV. századtól a két bordósípos dudatípusok jelennek meg egyre nagyobb számban.

Két bordósíp levegőfogyasztása kétszer annyi, mint egyé. Ez azt jelenti, hogy a megalkotóknak igen nyomós okuk lehetett arra, hogy a jóval nehezebben működtethető változatot kialakítsák. Hogy mi lehetett ez az ok, arról a keleti és nyugati dudák közt megfigyelhető markáns eltérések adnak felvilágosítást.

A legkorábbi dudatípusok szimpla nyelvsípokkal, vagyis nádsípokkal működtek. Európa keleti felén ez így maradt napjainkig, ami annak volt köszönhető, hogy a természetes állatbőr tömlők a befújt nedvesség nagy részét fölvtették, így a nádsípok hosz-

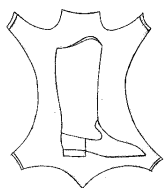

Mária-oltár részlete
(Schloss Lichtenstein, XIV. század)

szú ideig maradhattak működőképesek. A mediterrán térség alacsonyabb páratartalma pedig kifejezetten kedvezett a szimpla nyelvsípos dudák fennmaradásának.

A mi éghajlatunkon, a Kárpát-medencében a fokozottabb páratartalom ellen jó védekezést jelentett, hogy a tömlőt birkabőrrel készítették, melynek a szőre belül volt. Itt a gypjú szinte fölshívta a nedvességet. Tőlünk nyugatra, a kontinentális éghajlatú térségekben a magas páratartalom nem kedvezett a nádsípos dudáknak. A helyeze-

Néptáncosok, néptáncsoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT
MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)
Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS ÉS BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

tet még tovább rontotta a szabott-varrott tömlők használata. Ezeket ugyanis eredetileg vízzáróvá preparálták, hogy a bennük tárolt folyadék el ne szivároгjon. Az így kikészített dudatömlőkbe a befújt levegővel olyan mennyiségű nedvesség került, hogy a sípok nagyon gyorsan eláztak. (A szimpla nyelvű nádsípra a nedvesség rossz hatással

van, így az a folyamatos nedvesedésre állandóan elhangolódik. Ezt egy határon túl már a sípszáron nem lehet korrigálni, a bordószáron azonban igen. A több darabból álló bordó hosszának szabályozásával folyamatosan hangolható a kívánt hang. Ezért maradt meg a szimpla nádsíp a legtöbb dudatípus bordósípjában.) Ez pedig egyenesen vezetett a rettentő hamis dudákhoz. Talán innen ered az a balhiedelem, hogy a dudákat nem lehet behangolni.

A megoldást a dudás-sípos együttesek kialakítása jelentette. Európa-szerte divatban volt egy töröksíphez hasonló sípféle, a *schalmei*, aminek sípja rézcsőre szerelt kettős nádnyelvből állt. Ez köztudottan vízigényes síp, mondhatnánk vizes síp, amire a nedvesség kedvező hatással volt. Minél tovább fújták, annál jobban szólt. Ezért ebben az együttesben a sípos adta a vezérszólamot, aki mellett a dudás már másodrendű szereplővé fokozódott le. Ebben az is közrejátszott, hogy a kis hangterjedelmű, szimpla sípos dudával szemben a *schalmei* alkalmas volt nagyívű dallamok előadására is. (Hasonló okokból alakult ki a dudás-hegedűs együttes Közép-Európában. A mély hangú, kvint hangterjedelmű, szimpla dallam-

sípos dudát jól kiegészítette a nagy hangterjedelemben használható hegedű, ami a magas hangokról gondoskodott. A dudu-hegedű együttes ma is él Lengyelország egyes vidékein, így pl. a *żywieci goráloknál*. Ez a forma a régi udvari zenében nálunk is elterjedt, de a vidéki magyar dudásoknak nem volt szükségük kiegészítő zenészre.)

Innen már csak egy lépés a két hangszer egyesítése, aminek az a logikus magyarázata, hogy ahol egy zenész is elég, ott fölösleges kettőnek fizetni.

A dudatömlőt tehát úgy szerelték fel, hogy a *schalmei* került a sípszár helyére, a régi sípszár pedig áthelyeződött bordósípnak. Persze ehhez a hangnyílásokat be kellett tömni, hogy a „kisbordón” az alaphang oktávja szóljon. A betömött hanglyukak így sajátos ornamentikát eredményeztek, amit a hagyomány a XVIII. századig fenntartott. Ilyen, sípszárból átalakított „lyukas” bordószárat láthatunk a mellékelt képen, a dudáló halál hangszerén.

A dudás-sípos együttes időközben már annyira megszokottá vált, hogy a modernbb, két bordósípos dudu mellett is megtaláljuk a dallamjátékot erősítő sípost.

Ezt pedig az a logika indokolja, hogy: ahol egynek jut, ott juthat kettőnek is.

Kozák József

A képek forrása: Ernst E. Schmidt – *Sackpfeifen in Schwaben* (Stuttgart, 1997)

Hanganyagok digitalizálása III.

KÁBELEK

Először is nézzünk egy kis elméletet, hiszen a készülékek csatlakoztatása nem csak kábel kérdése, az is fontos, hogy a kábelen olyan jel jöjjön, amelyet a másik készülék vár. Két legfontosabb paraméter a jelszint és az impedancia. A jelszinthez nem kell különösebb kommentár, talán csak tájékozódásképpen néhány jelforrás jellemző jelszintje:

Jelforrás	jelszint	kimeneti „forrás” impedancia	bemeneti „fogadó” impedancia
Mikrofon	0,5 - 10 mV	150 - 600 Ω	0,6 - 1,5 kΩ
MC hangszedő	0,05 - 1 mV		4,7 kΩ
MM hangszedő	1 - 5 mV		47 kΩ
KR hangszedő	1 V		1000 kΩ
Kommersz készülék (DIN)	50 - 300 mV	150 kΩ	47 kΩ
Kommersz készülék (RCA)	400 mV - 1V	4,7 - 22 kΩ	220-470 kΩ
Stúdió „referencia szint” (0 dB)	775 mV	600 Ω	600 Ω
Profi készülék (effektek, keverőpultok)	2 - 8V	1 kΩ	10 kΩ
Hangfal (erősítő kimenet)	10 - 50 V	0,1 - 0,3 Ω	4 - 8 Ω

Az impedancia az adott áramkörnek egy bizonyos frekvenciájú – esetünkben hangfrekvenciás – jellel szemben tanúsított ellenállása. Anélkül, hogy itt most belemennék a részletekbe, nem véletlen, hogy ennyiféle jelszint és impedancia használatos, mindnek megvan a maga létjogosultsága az adott helyen. Azt hiszem, azt is könnyű belátni, hogy nem egészséges dolog, ha egy áramkör „nem akkora ellenállással találja szemben magát”, mint amire tervezték. (Az eredmény szokás szerint zaj, torzítás vagy mindkettő.) Általános szabály, hogy a „fogadó” készülék bemenetének 3–10-szer akkora impedanciájúnak kell lennie, mint a „forrásnak”. (Pl. 150 ohmos mikrofonhoz 600–1500 ohmos bemenet. Ez alól a DIN rendszer a kivétel, ahol pont fordítva van. Ez az oka, hogy DIN-es készülék csatlakoztatásához nem elég kábelt forrasztani, a jel akkor is zajos és torz lehet.)

A fentiekből következik még egy gyakorlati tudnivaló: egy kimenetet nyugodtan elágaztathatunk több bemenet számára (pl. CD-játszót erősítőre és két magnóra egyszerre), de egy bemenetre több jelforrást csak keverőpulton keresztül csatlakoztathatunk. (Ezért is van az erősítőkön „bemenet-választó kapcsoló”).

Az elméleti alapok után kezdjük a kábelekkel!

Árnyékolás

Audió jelek továbbítására kizárólag árnyékolt kábelt használunk. Ez alól egyetlen kivétel a hangfalkábel! Az árnyékolás természetesen nem a fény, hanem a környezet zavaró elektromos és mágneses tereinek az árnyékolását jelenti. Ezt a célt szolgálja a készülék fém háza is, melyet össze kell kötni a hálózat védőföldjével. Ezzel a földelt készülékházzal van összekötöttesben a kábel árnyékolása. (Ez újabb problémát vet fel, ugyanis elvileg az egész rendszert csak egy helyen szabad földelni, hiszen két – térben távol eső – földelési pont között szintén lehetnek zavaró mágneses terek. Ezt hívják földhuroknak). Ezt inkább csak azért említem, hogy lássuk: jó készülékeket jó kábelekkel szabályosan összekötve is juthatunk gyatra eredményre, ha nem kellően átgondoltan állítjuk őket rendszerbe.

Az árnyékolás fizikailag lehet drótfonat vagy fólia (esetleg mindkettő), ami körülöleli a kábelt (koaxiális elrendezés). A kettő között és az árnyékolás körül szigetelés van. Ennek anyaga és vastagsága megint csak fontos, ugyanis a szigetelés csak elvben „nem ve-

zeti az áramot”, gyakorlatban – többek között sztatikus feltöltődése által – bizonyos frekvencián, bizonyos impedanciával vezet. Ezért például egy hangfrekvenciás jelekhez készült kábel – bár látványosan ugyanolyan „koax” rendszerű – valószínűleg elég silány teljesítményt nyújtana antennakábelként.

Szimmetrikus és aszimmetrikus rendszer

A fent vázolt problémák nagy részére korrekt megoldást nyújt a szimmetrikus rendszer. Itt a jel két teljesen egyforma éren fut, az árnyékolás pedig egy harmadikon, amely mindkettőt körülveszi.

Az aszimmetrikus rendszernél az egyik ér egyben maga az árnyékolás is.

Az árnyékolás így a szimmetrikus rendszernél – szemben az aszimmetrikussal – szükség esetén megszakítható, ha földhurok keletkezne, anélkül, hogy a valódi jelet szállító kábelt megszakítanánk. Másik előnye, hogy a két éren a jel ellenkező fázisban van jelen, az esetleges zajok viszont – a tökéletes szimmetriából adódóan – azonos fázisban, azonos mértékben. Egy szellemes áramköri megoldással elérhető, hogy végül a jel duplájára erősödjön, a zaj pedig kioltódjon. Ezért lehet pl. a színpadtól 50 m-re levő keverőpultig úgyszólván zajtalanul elvezetni a mikrofon jelét szimmetrikus kábelen, miközben egy walkman vagy videokamera mikrofonja már pár méteres kábelen is képes venni a helyi rádióadókat.

A felhasználót mindebből csak az érdekli, hogy a szimmetrikus rendszernél mindig három ér van csatornánként, a csatlakozók is három pólusúak (pl. mikrofonkábel), az aszimmetrikusnál pedig csak kettő. És persze az, hogy aszimmetrikus rendszerben nem használhatunk hosszú kábeleket! (Természetesen az sem utolsó szempont, hogy a szimmetrikus rendszerű berendezések sokkal drágábbak).

CSATLAKOZÓK, ÁTALAKÍTÓK

„3,5-ös Jack”

Egyetlen előnye, hogy kicsi, emiatt pl. walkmaneknél nem is nagyon használnak mást. Különben megbízhatatlan, könnyen szétcsúszik, nem érintkezik rendesen, recseg, ropog stb. Monó és sztereó változata is van, sztereó esetén a helyes bekötés: csúcs > bal; gyűrű > jobb; a maradék hosszú „cső” a közös árnyék. Elvben lehetne szimmetrikusan is használni, mint 6,3-as testvérét, de nem szokták, mert akkor a sztereóhoz két csatlakozó kellene.

„RCA” vagy *barangcsatlakozó*

Csak aszimmetrikus bekötése lehetséges. Előnye, hogy – precíz kivitelezés esetén – teljes felületén érintkezik. Maga a csatlakozó is koaxiális, akárcsak a kábel, ha pedig a háza is fémből van, akkor megoldható, hogy az árnyékolás végig teljesen körben meglegyen. Elsősorban HiFi-re tervezték, túl sok „ki-be dugdosást” nem bír ki.

„6,3-as Jack”

Professzionális hangtechnikában széles körben használják ezt a csatlakozót, a hangszerektől keverőpultokon és patch-paneleken át az effekttekig és a fejhallgatókig. (Kisebb hangosító rendszereknél hangfalhoz is, de arra nem ideális.) Elektromos csatlakozás szempontjából az RCA korrektebb megoldás, a jack azonban jóval strapabíróbb felépítésű. Van monó és sztereó változata, mely utóbbit szimmetrikus rendszerben is használhatjuk. Hátránya, hogy az érintkezési pontok „egymás mögött” sorban helyezkednek el, tehát a csatlakoztatás pillanatában mindenképpen érintkeznek olyan pontok is, amelyeknek egyébként nem kellene (vagy nem szabadna). Többek között ezért nem szerencsés hangfalhoz használni, mert egy esetleges véletlen kihúzáskor keletkező zárlat tönkretetheti az erősítőt, vagy akár a hangfalat is.

XLR („Canon”)

A professzionális szimmetrikus rendszerek jellemző csatlakozója. Három csatlakozási pont van benne, negyedikként használható a fémház. Véletlen szétcsúszás ellen egy bekattanó pöcök által védve van. Mechanikailag szinte tönkretelhetetlen (öntvény ház, vastag, süllyesztett érintkezők). A kábel egyik végén mindig „apa”, másik végén „anya” csatlakozó van. Ennek két előnye: ránézésre látszik, hogy egy készüléken melyik a kimenet, melyik a bemenet. (Ha tűskéket látunk: kimenet, ha lukakat: bemenet.) Másik előny, hogy így az XLR kábelek egymással hosszabbíthatók.

DIN („tuchel”)

Profi körülmények között manapság leginkább MIDI csatlakozóként találkozhatunk vele. Előfordulhat még régebbi európai (főképp német, illetve kelet-európai) készülékeken (AKG, Uher, Neumann, Telefunken, illetve BEAG, TESLA stb.). Leginkább azonban KGST háztartási készülékeken jellemző. A profi változata fémöntvény házaz, hollandi anyával biztosítható, precíz, üzembiztos csatlakozó, a kommersz azonban rendkívül gyenge. Létezik 3, 5, 6, 7, sőt 8 pólusú változat, rengetegféle bekötéssel. Ha mikrofonon (v. magnó, keverőpult mikrofonbemenetén), illetve lemezjátszónál találkozunk vele, nyugodtan használhatjuk ma is, csak „átalakító kábelt” kell készíteni a jelenlegi XLR ill. RCA szabványú csatlakozóhoz. (A lábkiosztást ki kell nyomozni, mert mint írtam, rengeteg a variációs lehetőség.) Bármilyen más ki- illetve bemenet esetén (a már említett impedancia-probléma miatt) komoly nehézségekkel találkozhatunk magunkat szemben. Ha csak nem okvetle-

nül szükséges (pl. valamilyen speciális hordozó egyetlen fellelhető lejátszója), ne próbálkozzunk vele!

Még egy eset árnyalja a képet a DIN csatlakozók témájában: a nyolcvanas években több komolyan szánt „keleti” készülék is készült (pl. Orion, Videoton, Unitra), amelyeknél találkozhatunk mechanikailag DIN csatlakozóra kivezetett, azonban áramkörileg az RCA-val kompatibilis be- illetve kimenettel.

HANGKÁRTYA

Ha tehát az analóg jel (megfelelő minőségben, megfelelő jel-szinttel stb.) rendelkezésre áll, következhet a dolog számítástechnikai része. A hangdigitalizáláshoz számítástechnikai vonatkozásban két dolog kell, – nem fogjátok elhinni – hardver és szoftver.

Ez a hardver a hangkártya. Az ő feladata, hogy a bemenetére adott analóg elektromos jelből előállítsa a digitális mintákat, amelyeket majd a szoftver megfelelő formátumban rögzít. Az elnevezés egyébként nem pontos, hiszen idetartoznak az alaplapra integrált áramkörök (fizikailag nem külön kártyán vannak), meg a külön külső dobozban elhelyezett (árnyékolt, rack-be szerelt, saját tápegységgel, csatlakozókkal, gombokkal, LED-ekkel ellátott) „stúdiókütyük” formájában megépített profi hangkártyák is.

A digitalizált hang minőségét döntő mértékben a hangkártya határozza meg. Egyrészt az AD konverter (analóg-digitális átalakító) minősége, pontossága, a benne alkalmazott algoritmusok, kerekítési és hibajavító eljárások stb., másrészt a hangkártya analóg áramköreinek színvonala. Csak érdekességképpen: integrált műveleti erősítőt (ezeket alkalmazzák a legtöbb analóg áramkörben) lehet kapni 100 Ft-ért, és lehet 2000-ért. A kettő külsőre teljesen egyforma, bármikor beforsasztható egyik a másik helyére. Különbőség csak a rányomtatott típuszámban és persze hangminőségben van. Vajon egy 5-10.000 Ft-os hangkártyán melyik fajtából lehet 4-5 darab?

Az is fontos kérdés, mennyire „szedi fel” a számítógép egyéb részeinek működéséből eredő zajokat. Alsó kategóriás kártyáknál például általános, hogy a monitor sorszfekvenciáját (15.625 Hz), a hálózati „brummot” (50 Hz és felhangjai: 100, 150, 200, 250 Hz) belekeverik a jelbe. Ezenkívül érdekes hangjelenségeket szokott produkálni az egér tologatása, szkrollozás, vicseszterműveletek, CD-meghajtó elindítása stb. Természetesen a hangkártyák között is több kategória létezik, próbáljuk meg összeszedni ezek jellemző megoldásait!

szigetelt, árnyékolt, mechanikailag strapabíró kábel ugyanis – méretéből adódóan – nem használható hozzá. Az RCA jó csatlakozó, csak a sok ki-be dugdosást nem bírja hosszú távon (házi HiFi-nél erre nincs is szükség). A 6,3-as jack és az XLR kimondottan arra készült, hogy üzembiztosan elviseljen több ezer csatlakoztatást, ezen kívül beköthető szimmetrikusan is, amivel további zajcsökkentés érhető el. (Házi rendszereknél általában erre sincs szükség, hiszen sokkal kevesebb kábel és készülék van, mint profi körülmények között).

– A MIDI csatlakozóval még egyszerűbb a helyzet: a „game-port” leginkább játékperifériák (botkormány stb.) csatlakoztatására való, de mellesleg (átalakító segítségével) tudja fogadni a szintetizátorok jeleit is. Az 5 pólusú DIN a profi szintetizátorok szabványos csatlakozója.

– A drivernek a digitalizálás szempontjából nincs jelentősége. Zeneszerkesztő programoknál, szoftver-szintetizátoroknál viszont létkérdés, hogy a billentyű lenyomása és a hang megszólalása között eltelt idő ne 1 másodperc legyen – AC’97, MME –, hanem mondjuk 5 ezred – ASIO – (ezek reális értékek).

– A szoftveres vezérlőpultnak természetesen nem önmagában van jelentősége. Egyrészt az a helyzet, hogy a jobb kártyák mindenféle speciális beállítást tudnak, amire a Windows alapszoftvere nincs (nem is lehet) felkészülve. Másrészt – és ez a lényeg – a jobb kártyák a Windows-t részben „megkerülvén” közvetlenül a szoftverrel (pl. SoundForge) kommunikálnak. Így többek között elküldhető, hogy a Windows gongütésekkel meg fanfárokkal szórakoztasson minket markerezés közben. Harmadrészt, s ez is nagyon fontos, kevesebb konverzió megy keresztül a jel.

Az amatőr felhasználásnál előnyt jelent, ha egyszerre többféle dolgot is tudunk csinálni, akár különböző mintavételi frekvenciával. Például 48 kHz-es DVD nézése (hallgatása) közben web-telefonon beszélhetünk 11 kHz-el. Esetleg – ha a processzor bírja – elvben még digitalizálhatunk is 44,1 kHz-el. Mindezek hangerejét külön szabályozhatjuk szoftveresen. De mi is történik ilyenkor? A hangkártya valójában csak egy frekvencián működik (pl. 96 kHz), a többit átszámolja erre (kerekítés, interpoláció stb. —> MINŐSÉGGROMLÁS).

Ugyanez történik a hangerő szoftveres szabályzásakor is, amikor minden egyes mintát még egyszer újraszámol, s eközben természetesen ismét kerekít, interpolál stb. Profi kártyáknál két megoldást alkalmaznak: vagy nincs is semmilyen szabályzási lehetőség (eset-

	„gagyí”	„háztartási”	HiFi	profi
Audió csatlakozó	kis jack (3,5)	kis jack (3,5)	RCA	nagy jack (6,3); XLR
Digitális bemenet	nincs	nincs	van	van
Digitális kimenet	nincs	van	van	van
MIDI csatlakozó	15 pólusú (game port)	15 pólusú (game port)	5 pólusú (DIN)	5 pólusú (DIN)
Külső doboz (ha van)	nincs	PC-házon belül		külső, rack méretű
Driver	AC’97	MME	MME, ASIO	MME, ASIO
Szinkronizálás másik kártyához, v. külső eszközhöz	nincs	nincs	előfordul	van
Szoftveres vezérlőpult	nincs, a Windows-ét használja	van, de a Windows-é is működik	van, a Windows-é nem működik	van, a Windows-é nem működik

Nézzük ezeket kicsit közelebbről:

– A csatlakozóhoz nem kell sok kommentár: a 3,5-es jack az egyik legmegbízhatatlanabb létező csatlakozó. Ha maga a csatlakozó esetleg nem is hibásodik meg, a hozzá vezető vékony kábel biztosan. (Arról most ne is beszéljünk, hogy az efféle vékony kábeleknek milyen szigetelése és árnyékolása van!) Vastag, tisztességesen

leg egy mechanikus kapcsoló a dobozon, ami kétféle jelszintre állítható), mondván, „ha ilyen kártyára pénzt áldoztál, nyilván van már keverőpultod is”. A másik lehetőség, hogy van ugyan szoftveres vezérlőpanelről állítható hangerőszabályzó, azonban az nem szoftveresen számolja újra a mintákat, hanem az analóg áramköröket vezérli.

SZOFTVEREK

Mielőtt továbbmennénk, vessünk egy pillantást a hangszerkesztés alapvető módjaira!

Destruktív editálás esetén a program által végzett módosítások módosítják az eredeti hangfájlt. **Non destruktív** esetén az eredeti fájl érintetlen marad, a program csak egy listát készít a változtatásokról, és annak alapján minden lejátszáskor, illetve CD-re íráskor *valós időben* (*real time*) hajtja azokat végre.

A két eljárás előnyei és hátrányai szinte magukért beszélnek. Nézzük! Destruktív editáláskor a fájl véglegesen módosul, bajban leszünk, ha utóbb kiderül, hogy valamit nem kellő körültekintéssel módosítottunk. Ehhez természetesen időre van szükség, minden egyes parancs végrehajtása másodperceket, perceket vehet igénybe. Viszont a kész fájl bármilyen más programmal lejátszható, a lejátszás nem igényel különösebb processzor-teljesítményt. Non destruktívnál a parancsok gyorsan végrehajthatóak, persze csak látszólag, hiszen valójában csak a listát (*play-list*) módosította. Természetesen a változások valós idejű kiszámolása egyre nagyobb processzor-teljesítményt igényel, és nem is tudjuk más programmal lejátszani a fájlt. (Az eredetit természetesen le tudjuk játszani, eredeti formájában). Non destruktív szerkesztésnél is mód van a változások végleges elmentésére egy új fájlba (vagy akár a régit felülírva), ami ezután szintén bármilyen programmal lejátszható lesz. Ezt hívjuk *renderelésnek*, vagy *leszámolásnak*.

Most pedig – megszegve az előszóban tett ígéretemet – kiragadok egy népszerű, általam is sokat használt szoftvert, s pár szót írok róla. Ez talán tanulságos lehet azoknak is, akik más szoftvereket használnak.

SoundForge ('Hangkovács, hangkobó')

Egyik legismertebb sztereó hangeditáló szoftver. (Sokcsatornás 'multitrack' változata a Vegas). Általában két verziójával találkozhatunk, ezek a 4.5, és a 7.0 jelzetű. (Létezett 5.0-ás is, de ez használhatatlannak bizonyult).

SoundForge 4.5

Destruktív szerkesztő program. Háromféle fájlkezelést ismer. Ezek a direkt; a Read Only 'csak olvasásra'; és a normál (ennek nincs elnevezése a programban, ha a másik kettőből egyik sincs kijelölve, ezt fogja alkalmazni). A „normál” módszer esetén a program az eredeti fájlról egy ideiglenes másolatot készít, majd azon dolgozik destruktívan. Ha a változtatások megfelelően sikerültek, kimenthetjük a fájlt, ekkor átírja a fájlok neveit, az ideiglenesből végleges lesz, az eredetit pedig letörli. Hátránya, hogy minden megnyitáskor a teljes fájlról másolatot készít, ami lassítja a munkát, valamint sok helyet foglal a vincseszteren. Direkt módon ilyen nincs, minden változást rögtön az eredeti – és egyben végleges – fájlra hajt végre. Mivel nem készül másolat, a megnyitás nagyon gyors, és külön lemezterületet sem igényel. Read only módban szintén gyors a megnyitás, hiszen itt sem készül másolat, azonban módosítani sem tudunk.

A SoundForge két fájlt készít: a WAV kiterjesztésű fájlban van maga a digitalizált hanganyag, néhány alapvető tudnivaló („fejléc” – ennek tartalmát külön be lehet állítani), valamint ebbe menti

fotók: Káplár Béla

a markereket is. Ez bizonyos esetekben, pl. Nero-val való audio-CD íráskor problémát okozhat. (Érdekességként: pl. a Wavelab három fájlt készít, így a WAV fájlban csak tiszta hanginformáció van, a markereket egy MRK kiterjesztésű fájlba menti, a GPK kiterjesztésű peak-fájl pedig a SoundForge SFK-jához hasonlóan működik.)

A másik fájl kiterjesztése SFK, ebben a hanghullám grafikai megjelenítéséhez szükséges információt tárolja („szörkígyó”). Ez tehát a lejátszáshoz nem kellene, csak a képernyőn való szerkesztéshez. Ha megnyitáskor a program nem talál a WAV-val azonos nevű SFK-t ugyanabban a könyvtárban, akkor létrehoz egy újat („Building peaks”). Szükség esetén a markereket is kiírhatjuk egy külön fájlba, aminek SFL vagy TXT lesz a kiterjesztése.

SoundForge 7.0

Végeredményben destruktív program, de működését tekintve keverednek benne a destruktív és nem destruktív elemek. Lényegében a két rendszer előnyeit próbálja egyesíteni több-kevesebb sikerrel.

Az új rendszer általában gyorsabb, mint a régi, de van egy nagy hátránya: munka közben – bizonyos módosítások esetén – ideiglenes fájlocskákat készít, amelyek mérete könnyen meghaladhatja az eredetit (pl. ha több rövid részt gyorsítunk vagy lassítunk, mindről készít egy-egy ideiglenes fájlt az új sebességgel). Ráadásul mentéskor még egy újabb fájlt állít elő, amelybe a sok kicsit a megfelelő sorrendben összemásolja, és az eredetit – egyébként nagyon helyesen – csak akkor törli, ha a végleges már készen van. Tehát a vincseszteren el kell férni egyszerre az eredetinek, a sok ideiglenesnek és a véglegesnek. Ez a mai vincseszterméreteket esetén általában nem okoz problémát, de képzeljünk el mondjuk egy öt órás fájlt (pl. LP-módban felvett minidiszka), ami több, mint 3 GB! Ha semmit nem módosítunk rajta, akkor is kell lennie még ugyanennyi helynek a lemezen (az már 7 GB), különben ki sem tudjuk menteni!

A 7.0-ás verzió elvileg 64 bites felbontásban max. 192 kHz mintavétellel tud dolgozni, persze csak ha erre a hangkártya is képes. (24 bit, 96 kHz reális igény a mai világban, és sajnos a 4.5-ös csak 16 bittel dolgozott 48 kHz-ig.)

ifj. Vitányi Iván

Page 3 Széki Soós János writes about 'Farsangolás' in Szék – memories of the pre-lenten (carnival) season.

Page 4 Report on the Ifjúforrás Dance Ensemble's tour to Venezuela 2004 Nov. 14-Dec. 4.
By Szigetvári József

Page 6 3rd CIOFF World Folkloriada 2004 August 12-22. Hungary 2200 Folk dancers and folk musicians from 72 countries were hosted by 1600 Hungarian folk dancers and musicians. The festival opened in the city of Pécs and then continued with 228 performances in 54 communities in Hungary. Closing ceremonies and performances were held in Budapest on Aug. 22nd. Excerpt from the speech given by Mádl Ferenc president of the Hungarian Republic: '... through the preservation of their own culture, the peoples of the world enrich not only themselves, but one another and all of humanity.'
Report by Héra Éva – director of the festival, Hungary's CIOFF representative

Page 8 Remembering the late Varga Gyula – former leader and choreographer of the Debrecen Folk Ensemble. Mr. Varga's funeral was on January 7th. Last year he celebrated his 80th birthday. He was originally from the town of Kismarja and was a leading force in traditional and cultural life of Debrecen and Kismarja.
By Falvay Károly

Page 13 The Hargita National Székely Ensemble from Csíkszereda, Transylvania performed in Budapest at the Millenáris Center on December 12, 2004. Christmas customs were included in the program of dances from Gyimes to the Alföld.
Report by Záhonyi András

Page 12 Report on the September 2004 ethnographic study trip to Slovakia organized by the Hungarian Heritage House for 40 folk craftspeople (weavers, embroiderers, ethnic costume makers), lead by ethnographers Borbély Jolán and Mrs. Méry József.
By Mrs. Sereg Mátyás, Mrs. Gulyás Antal

Page 14 Collection work in the Jászság region – Jászság verbunk
An event summarizing the results of the collection project on the Jászság verbunk

will be held at the Hungarian Heritage House in Budapest on May 28-29, as the final program in the the 'Dance Heritage of the Carpathian Basin' series.
Kocsán László

Page 16 Book on the costume of Hungary's Jász people – by ethnographer H. Bathó Edit
Published Dec. 2004. 168 pages includes photos, drawings, historical development of Jász costume from the 13th Century settlement of the Jász people in Hungary, up to the present.

Page 18 Bárdosi Ildikó – concert 2004 December – in Debrecen
Traditional Hungarian music, laments and ballads from her recording of music from the Kis-Küküllő region of Transylvania. Also performed at the concert (as well as on the record): Fábrián Éva, Juhász Zoltán, Juhász Erika, Dsupin Pál, Molnár Miklós, Mester László, Péntes Géza, Hetényi Milán and others.
Report by György-Horváth László

Page 18 Announcement of publication: 'Selected studies on folklore and tradition' Hoppál Mihály
Gondolat Kiadó – European Folklore Institute Budapest, 2004.
193 p., 2.490,- HUF

Page 19 Announcing release of a new Hungaroton Classic CD Other Side [Túlparton] – 'Art Music and its Folk Roots' – Fonó Ensemble, Szabadi Vilmos (violin) and Gulyás Márta (piano). 'This recording presents the melodic parallels between authentic folk music and Bartók's works, as well as the instrumental virtuosity characteristic of in both musical worlds...' By Agócs Gergely

Page 20 Part II. – Somoska village week in Hungarian Moldavia. 2004 August 1-8.
Report by Bolya Mátyás

Page 27 Darnos István muses on the ancient magic power in the old traditional New Years greetings and the 'folklore' of New Year's messages sent nowadays by SMS.

Page 30 A collection trip to Gyulafirátót with folk tales researcher, Kovács Ágnes
Gyulafirátót is a village near the town

of Veszprém in the Bakony region of Western Hungary.
By Kóka Rozália

Page 32 Part four: Halmos Béla's memories of Ádám István „Icsán” – primás from Szék
On the last visits with and recordings made of Icsán before he died in August of 1980, and about the funeral.
Transcribed by K. Tóth László

Page 35 Interview: Árendás Péter – musical director of the Budapest Ensemble, viola (aka: kontra, brács) player in the Tükrös and Gázsa bands, teaches music, producer-musical director for recordings, music publications.
By Abkarovits Endre

Page 40 A discussion of bagpipes with and without drone pipes – article takes into consideration bagpipes from all over Europe and beyond. Bibliography included. By Kozák József

Sue Foy

folkMAGazin

2005/1., XII. évfolyam, 1. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Bakonyi Erika, Gósi Anett,
Kőrösi Katalin, Tóth Andrea

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti és Közművelődési Kollégiuma

Ádám István „Icsán” temetésén
Moldován „Ilka” György, Ádám Sándor „Icsán Sanyi”,
Boli József „Bubuci” (takarva), Szabó István „Kávés”, Dobos Károly
(Szék, 1980. augusztus 30. – Halmos Béla felvétele)

XXIV. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár

2005. április 2-3.

Papp László
BUDAPEST SPORTARÉNA

www.tanchaz.hu

Aprók Bálja • Kézműves foglalkozások • Népművészeti vásár • Magyar és nemzetiségi táncházak
Mesterségbemutatók • Etno-mozi • Tavaszi népszokások • Néptáncműsorok
Hagyományörző népművészek • Népművészet Ifjú Mesterei
Martin Archívum III. - „Szatmár” (Budapest Táncegyüttes) • Népzenei koncertek
„Új élő népzene 11.” • Ifjúsági Néptáncantológia • Fodor Sándor „Neti” Emlékműsor • Zeneiskolások
Aranysarkantúró és Aranygyöngyös táncosok • Tücsökringató • Lemezbemutató koncertek
Hangszerkiállítás • Folk-kocsma • Éjszakai Bál (FMH) • Ősszéni mulatság

Gyermekjegy: 600,- Ft/nap (csoportos kedvezmény)
Felnőttjegy: 1.200,- Ft/nap

folkMAGazin